

Huvilan henki

– Huvilarannan perhe- ja huvilayhteisön voimavara

Anne Salonen
Pro gradu -tutkielma
Digitaalisen kulttuurin, maiseman ja kulttuuriperinnön tutkinto-ohjelma
Kulttuuriperinnön tutkimus
Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos
Humanistinen tiedekunta
Turun yliopisto
Huhtikuu 2024

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu
Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Pro gradu -tutkielma

Digitaalisen kulttuurin, maiseman ja kulttuuriperinnön tutkinto-ohjelma, kulttuuriperinnön tutkimus

Anne Salonen

Huvilan henki – Huvilarannan perhe- ja huvilayhteisön voimavara

100 s., liitteet 15 s.

Abstract

Pro gradu -tutkielmani pureutuu porilaisen huvila-alueen, Huvilarannan, kautta nykyaikaisen ylläpitämään kulttuuriperintöprosessiin. Laadullisen tutkimukseni tutkimusaineisto koostuu kuudesta asukashaastattelusta, jotka keräsin vuosina 2020–2023. Tutkimukseni pääkysymys selvittää asukkaiden kokeman huvilan hengen osuutta ensitapaamisesta aina asumiseen. Huvilan henki on luomani käsite huvilatutkimuskentälle, jolla tarkoitan asukkaan yksilöllistä tunnekokemusta huvilastaan. Sivututkimuskysymyksillä selvitan maiseman vaikutusta asukkaiden ostopäätökseen ja asumiseen sekä viranomaistahojen ja asukasyhteisön vaikutusta huviloissa ja huvila-alueella tehtäviin toimenpiteisiin.

Huvilaranta kuuluu Museoviraston arvottamana maamme rakennettujen kulttuuriympäristöjen (RKY) joukkoon. Huvila-alue rajoittuu Porin Pihlavanlahteen ja huvilat ovat suojeltuja 1800-luvulla perustetun porvarishuvila-alueen harvoja säilyneitä rakennuksia. Niiden suojelupäätökset ovat 1990-luvulta. Asukkaat ovat ostaneet huvilansa 2000-luvulla, kun Kemiran Vuorikemian tehdas päätti Satakunnan Museon vaikuttamana myydä entiset arvohuvilat suojavyöhykkeenä toimineen alueen sisältä. Tutkimuskohteina olevat huvilat olivat pitkään autioina, mikä on vaikuttanut huviloiden säilymiseen alkuperäiskuntoisina. Tämä seikka vaikuttaa vahvasti asukkaiden huvilan hengen kokemukseen, joka tutkimuksessani kumpuaa kolmesta jo Venetsia julistuksessa 1960-luvulla tärkeänä pidetystä kulttuuriperintöä koskevasta arvosta.

Suomessa vapaa-ajan erilaisia asumuksia on lähes 600 000, mutta aiheesta tuotettua tutkimusta on vain vähän suhteutettuna huvilamäärään. Oman tutkimukseni kautta pyrin tuomaan rohkeutta huvilatutkimukseen. Kulttuuriperinnön tutkimuksessa on Suomessa tehty pioneeri- ja rakennusperinnön kentällä tuoden suojeluun asukasnäkökulmaa. Oman tutkimukseni näen kulkevan edellä viitoitetuissa jalanjäljissä. Tutkimuskirjallisuutena olenkin käyttänyt yliopistomme omien professoreidemme ja jo emerita professorin tuottamaa kirjallisuutta. Empiiristä tutkimusaineistoa analysoin liittäen laadulliseen tutkimukseen ilmiöitä tutkivaa fenomenologiaa.

Tutkimukseni osoitti asukkaiden merkityksen kulttuuriperinnön tuottamisessa, perinnön vaalimisessa, säilyttämisessä ja sen määrittelemisessä. Tutkimuskohteena Huvilarannan huvilat ansaitsevat merkittävänä rakennetun kulttuuriympäristön kohteina tulla laajemmin tiedostetuiksi niin kotikaupungissamme kuin eurooppalaisella ja globaalilla tasolla. Tähän yhteistyö paikallisen Satakunnan Museon kanssa jatkuessaan avaa mahdollisuudet ainakin paikallisella tasolla.

Avainsanat: Asukasyhteisö, huvila-asukas, huvilan henki, kulttuuriperintöprosessi, rakennusperintö.

Sisällysluettelo

Johdanto	5
1 Porvarishuviloiden huvila-alue	9
1.1. Huvilaranta esittelyssä	9
1.2. Suojelluista huviloista kulttuuriperintöä	11
1.3. Huvilan henki ja tutkimuskysymykset	12
1.4. Tutkimuksen metodinen puoli ja eettisyys	15
1.5. Tutkimuskirjallisuus esittelyssä	18
2 Liikkeellelähdön tematiikkaa	21
2.1. Tutkimukseni rajaus ja haastateltavien kontaktointi	21
2.2. Korona-ajan toimet tutkimusajatusten muokkaajana	22
2.3. Huvilarannan esikuvat	24
2.4. Historian havinaa Huvilarannalla	26
2.5. Huvilarannan nykytilanne	30
3. Huvilarannan huvilat esittelyssä	33
3.1. Vanhin huvila llois herätetään unestaan	33
3.2. Kertaustyyllisen Metsolan hurmaamat	39
3.3. Rauhanlinnan torppahuvilaan rakastuneet	44
3.4. Kertaustyyleistä klassismiin – Grankullan paluu sukuhuvilaksi	47
3.5. Siirtohirsihuvila Djupvikistä lapsiperheen koti	52
3.6. Modernin rakennusperinnön Olhavasta koti ja kakkoskoti	56
4. Asukashaastattelut	60
4.1. Huvilan henki asukkaiden kokemana	60
4.2. Huvilaranta yhteisenä ja globaalina rakennusperintönä	63
4.3. Huvilahengen kokemuksia ensitapaamisessa ja ostohetkellä	68
4.4. Huvilahengen kokemuksia remontointiajoilta ja asuttaessa	74
4.5. Yhteisön ja viranomaistahojen liittyminen huvilaprojekteihin	80

5.	Loppuyhteenveto	86
6.	Lähdeluettelo	94

Liitteet

Johdanto

Porin Pihlavanlahden alueen Huvilaranta oli minulle jonkin verran tuttu porvarishuvila-alue, kun aloitin opintojani yliopistolla syksyllä 2017. Inhimillisen, hedelmällisen erheen kautta, sain tutustua myös kaupunkia lähempänä sijaitsevaan huvila-alueeseen, Huvilajuopaan, joka on alkuperältään työväestön huvila-aluetta. Huvilajuovan alueelta tein ensimmäisen tutkielmani, proseminaarityöni nimellä ”Porin Huvilajuovan huvilakulttuuri 100-vuotiaan huvilan kautta tarkasteltuna”. Huvilaranta jäi tuolloin odottamaan vuoroaan. Fuksivuoteni alussa, kansainvälisiin opintoihin kuuluvalla kurssilla, sain perehtyä erilaisiin eurooppalaisiin, kulttuuriperintöä koskeviin sopimuksiin, jotka Suomi EU:n jäsenmaana oli ratifioinut. Otin ensiaskeleeni horjuen paikalliselta tasolta kohti globaalia ja eurooppalaisia yhdistävää omaisuutta: kulttuuriperintöä. Pohjaa oli siis vähän globaaliin ajatteluun, kun paikallishistoriasta kiinnostuneena keltanokkaisena tutkijana lähdin liikkeelle kaupunkimme suojeltuja huviloita tutkimaan. Faron sopimuksesta löytyi se punainen lanka, jonka mukaisesti kulttuuriperinnön tunnetuksi tekeminen kuuluu kaikille jäsenmaiden kansalaisille kansalaisoikeutena ja -velvollisuutena – minullekin.¹

Huvilarannan Pro gradu -tutkielmani näkökulmaa minulla oli aikaa pohtia pitkään. Huvilarannan innoittamana tein useana vuonna kurssien lopputöitä käyttäen eri näkökulmia tutkittavaan huvila-alueeseen.² Huviloista tehtyä tutkimusta havaitsin noiden vuosien aikana olevan vähän,³ vaikka maamme vapaa-ajan asuntojen määrä, noin 600 000 onkin suuri suhteutettuna asukaslukuumme. Syksyllä 2019 jalkauduin Huvilarannalle, jossa tarkoitukseni oli selvittää tulokulma tulevaan tutkielmaani huvila-alueella. Lähtiessäni olin päättänyt unohtaa kaikki alueesta etukäteen tietämäni⁴ ja antaa aistieni avoimina havainnoida aluetta. Seisoessani yksin tehdasalueen kupeeseen rakennetussa viimeisessä autioituneessa huvilapihassa, huvilan ontto olemus, joka joskus oli ollut täynnä elämää, teki syvän vaikutuksen. Tehdasalueen pilkkottaessa verkkoaidan takaa odotukseni ja huvila-alue kohtasivat muodostaen kehossani

¹ Salonen 2020a; Faron sopimus 2005, artikla 4a.

² Niistä muutamia käytin lähteenä tutkielmassani: Salonen 2020a, Huvilajuovan huvilakulttuuria käsittelevä proseminaarityö; Salonen 2020b, 1800-luvulla syntyneitä porvarishuvilakulttuuria käsittelevä kurssin lopputyö; Salonen 2022, globaalia ja ylijärjätystä kulttuuriperintöä käsittelevä syventävien opintojen lopputyö.

³ Väitöstutkimuksia huvila-aiheesta on tehty löytöjeni mukaan kaksi: 1960-luvulla (Vuori, O. Kesähuvilanomistus Suomessa taloudellisesta näkökulmasta, Turun yliopisto 1966) ja 2010-luvulla (Pitkänen, K. Mökkimaisema muutoksessa, ympäristömaantieteellinen tutkimus, Itä-Suomen yliopisto 2011).

⁴ Kulttuuriperintöpaikan kohtaamiseen liittyvät usein ns. tiedolliset esioletukset (Vahtikari, Kivilaakso & Latvala-Harvilahti 2021, 372).

moniaistillisen kokemuksen kulttuuriperinnöstä.⁵ Tuo silmänräpäyksessä koettu affektiivinen kokemus⁶, jota vahvistivat viereisen elämään herätetyn huvilan ikkunoista loistaneet valot, antoi tutkimukselleni suunnan. Tuona syksyisenä iltana ymmärsin, että kulttuuriperinnön aineelliset rippeet vaativat vahvistuakseen aineettoman kohtaamisen, jota ei voinut tapahtua muutoin kuin asukkaiden kautta. Niinpä tutkimukseni metodiksi eli välineeksi valitsin asukashaastattelut, joiden kautta alkujaankin on tutkimuksellisella kentällä asukasnäkökulmasta kumpuavaa rakennusperinnön suojelua toteutettu ja viety eteenpäin.⁷ Pääaineeni kulttuuriperinnön tutkimuksen näkökulmasta rakennusperintö pitää sisällään niin fyysisen kuin henkisenkin puolen eli viranomaisten arvottamien rakennusten lisäksi huvila-asukkaiden itsensä kertomat tarinat.⁸

Tutkimusaineistoni keräsin huvila-asukkaita haastatellen vuosina 2020–2023. Haastattelujen alku osui helmikuulle 2020, juuri ennen maaliskuussa alkanutta covid-19-pandemiaa, jonka vuoksi niiden kerääminen ajoittui pääosaltaan vuodelle 2023. Asukashaastattelut muodostavat laadullisen tutkimukseni rungon kuuden haastattelun kautta. Mukana olevat huvila-asukkaat ovat 2000-luvulla ostaneet huvilansa ja ovat sen jälkeen alkaneet niitä kunnostamaan. Tutkimusalue on laaja, sillä huvilatonttien koko porvarishuviloissa on useita hehtaareja.⁹ Aineistoa kerätessäni viime vuonna, kuljin alueella usein ja sanelin sanelimeeni verbaalista kenttäpäiväkirjaa, jota säilytän digitaaliseen muotoon tallennettuna ja kutsun tutkimuksessani nimellä kenttäselu. Se sisältää omia havainnoitejani jonkinlaisena huvilaesteetikon ja kenttätutkijan yhdistelmänä sekä satunnaisia asukastapaamisia. Kenttäselu ei ole tutkielmani primääritutkimusaineistoa, vaan käytin sitä täydentämään Huvilarannan alue- ja huvilakuvauksia. Kenttäpäiväkirja 2023 pitää sisällään sekä lyhennetyn kirjallisen version että kenttäselun. Kenttäpäiväkirjan 2024 ja valokuvien kautta esittelen Rauhanlinna- huvilan nykyisyyttä, koska minulla ei ole huvilan viimeksi ostaneelta asukkaalta haastattelua. Muutamiin asukkaan antamiin, huvilaremontissa paljastuneisiin ruotsinkielisiin seinäkirjoituksiin on tutkielmani kautta mahdollisuus tutustua (liite 3).

⁵ Vahtikari ym. 2021, 372.

⁶ Wetherell, 2012, 2–3; Kajander 2022, 146.

⁷ Vrt. esimerkiksi Tuomi-Nikula & Karhunen 2007.

⁸ Karhunen 2013, 267.

⁹ Esim. Grankullan pinta-ala on 7,6 hehtaaria, josta maapinta-alaa 3,7 hehtaaria ja vesipinta-alaa loput (Huoneistokeskus 2014).

Haastattelut kerättyäni – ja tutkimusta eteenpäin viedäkseen – tuotin lapsenkengissä tarpovalle huvilatutkimuskentälle käsitteen *huvilan henki*. Uudella käsitteelläni en sivua molemmissa huvilatutkimuksissani esiin tulleita henkiolentoja tai niiden läsnäoloa osana huvilan asukaskokemuksia, niitä yhtään väheksymättä.¹⁰ Sen avulla halusin pureutua asukkaiden yksilöllisiin *tunnekokemuksiin huvilastaan*, päästäkseni nostamaan esiin huvilan hengen kokemuksellisuuden merkityksen asukkaiden koko huvilaprosessiin vaikuttavana tekijänä. Laajan haastattelumateriaalin vuoksi syntyi päätös asukkaiden huvilakokemuksien purkamisessa ja kuvaamisessa tarvittavaan uuden käsitteen käyttöön. Tutkimuskäyttöön tuottamani huvilan henki -käsite toi selkeyttä kirjalliseen tuotokseeni, jossa mukana ovat ihmiselämän arvokkaimpia kulttuuriperintöarvoja¹¹ ja taloudellisia hankkeita¹² sisältävät kokonaisuudet: luonto ja huvilat. Tutkimuskohteina oleviin huviloihin voi tutustua tutkimusaikana ottamani valokuvien kautta tutkielmani sivuilla. Tutkimuskohteina olevien huviloiden lisäkuvamateriaali ja Huvilarannan muut kuvat ovat liitetiedostoina (liitteet 4 ja 5).

Asukkaiden projekteja pystyin seuraamaan niiden eri vaiheissa, pandemian vuoksi pidemmällä aikajanelalla. Mukaan sain siksi liitettyä kokemukset ensitapaamisesta asumiseen. Useissa tutkimuskohteissani olosuhteet ovat jo lähes vakiintuneet joitakin vuosia kestäneen seurantajakson aikana ja remontointia viedään lähes kaikissa kohteissa eteenpäin asumisen ehdoilla.¹³ Tutkimuksen analysoinnissa paneuduin siihen, millaisia tunnetiloja ja kokemuksia ovat uudenpolven huvilanostajat ja -laittajat kokeneet huvilamatkan eri vaiheissa ja miksi he ovat lähteneet mukaan tapahtumaketjuun ja ylläpitäneet sitä. Humanistina koetan ymmärtää ihmisen käyttäytymistä, ja laadulliseen tutkimukseen liittämäni fenomenologian kautta etsin syitä kokemuksille ja aistihavainnoille eli koetulle ilmiölle, jota nimitän huvilan hengeksi. Päättökysymyksellä hain vastausta huvilan hengen vaikuttamiin kokemuksiin koko huvilaprojektin aikana. Sivututkimuskysymyksiä muodostin kaksi. Niistä toisella hain selvyyttä maiseman merkityksestä huvilahankkeisiin lähdetessä ja huviloissa asuttaessa, ja toisessa peräänkuulutin asukkaiden, huvilayhteisön ja viranomaistahojen keskinäistä yhteistyötä ja vuorovaikutusta.

¹⁰ Salonen 2020a ja Salonen 2024.

¹¹ Ihmiset pitävät luontoympäristöä tärkeimpänä tulevaisuuden kulttuuriperintönä (Kulttuuriperintöbarometri 2021).

¹² Asunnon tai vapaa-ajan asunnon osto on rahallisesti ihmiselämän suurin yksittäinen ostotapahtuma (Museovirasto 2023, 20).

¹³ Viimeksi myydyin Rauhanlinnan kunnostustyöt ovat alkaneet, mutta huvilassa ei vielä asuta.

Huvilaranta on huvila-alueena maamme suojeltujen, rakennettujen kulttuuriympäristöjen (RKY) joukossa Ruissalon rinnalla toinen verrattain hyvin säilynyt porvarishuvila-alue.¹⁴ Asukkaiden säilyttämä ja vaalima aineellinen ja aineeton kulttuuriperintö jatkaa matkaansa paikalliselta tasolta kohti eurooppalaista ja globaalia kulttuuriperintökenttää. Huvilarannan asukasyhteisölle on huvilan hengen kokemuksen kautta vahvistunut molempien perintöjen merkitys. Alkujaan LauraJane Smithin esittämä ajatus aineettomasta perinnöstä (engl. intangible heritage) sävähdetti minut opintojeni alussa.¹⁵ Tuolloin selitin itselleni aineettoman ja aineellisen perinnön erillisinä perintöinä, lähinnä niiden erilaisuuden, fyysisyyden ja henkisyuden, kautta. Myöhemmin ymmärsin, ettei aineetonta merkitystä voi muodostua ilman aineellista ympäristöä ja aineellinen ympäristö – mitä se on ilman aineetonta merkitystä ja onko se edes mitään, mitä voimme kulttuuriperinnöksi nimittää, ellei siihen kietoudu tuo mystinen aineettomuus, jota emme kuitenkaan voi nähdä, emmekä sormella osoittaa?

Tutkimuksellinen suuntaus on Smithin aineettoman perinnön korostamisesta liikkunut suuntaan, jossa aineellista subjektia, tapauksessani huviloita, ei tulisi ajatella erikseen niiden henkisestä merkityksestä.¹⁶ Kulttuuriperinnöstä käytyihin keskusteluihin liitetään korostetusti ajatus jokaisen oikeudesta osallistua sen käyttöön, mutta samalla myös sen määrittelyyn.¹⁷ Kulttuuriperintöä ei olisi ilman ihmisiä ja yhteisöä, jotka ne tuottavat ja niitä toimillaan ylläpitävät, mutta myös tarinoillaan määrittelevät. Huvilarannan asukkaiden kulttuuriperintöön voimme itse kukin päästä osallisiksi Pro gradu -tutkielmassani äänensä kuuluviin antaneiden asukkaiden kautta. Kulttuuriperintö pysyy elävänä uudistuen ja muuttuen asukkaiden ja yhteisön voimin, siksi entiset porvarishuvilat asukkaineen ansaitsivat tulla tutkimuskohteiksi kaupungistamme.

¹⁴ Ks. Soiri-Snellman, 1985.

¹⁵ Esim. Smith & Akagawa 2009.

¹⁶ Kajander 2022, 145.

¹⁷ Vahtikari ym. 2021, 365.

1 Porvarishuviloiden huvila-alue

1.1. Huvilaranta esittelyssä

Pro gradu -tutkielmani sijoittuu Meri-Porin alueelle, Porin Pihlavanlahden edustalle. Alue on jokisuistoa, mutta huvila-alueen loppupäässä ilmentyy voimakkaasti jo meren suun läheisyys ja vesi on makeansuolaista, kerrostunutta joki- ja meriveden sekoitusta, murtovettä. Vesistö laajenee leveysuunnassa huomattavasti huviloiden sijaintialueella, jossa jokirannan sijaan huvila-asukkaat puhuvatkin jo meren rannasta.¹⁸ Porvarishuvilat rakennettiin aikoinaan rannikkokaupunkien merien ja jokien rannoille sekä saarille,¹⁹ joten merkittävä ympäristöllinen elementti, jonka sisään tutkimani huvila-alue maisemallisesti rajoittuu, on vesi. Alue tunnettiin aiemmin Pihlavan huvila-alueena, mutta vuonna 2006 se sai ensimmäisen asemakaavansa ja siitä muodostettiin oma kaupunginosansa, joka tunnetaan nykyään Huvilarantana, Porin kaupungin 68. kaupunginosana.²⁰ Se on saanut nimensä alueella sijainneiden ja osin siellä yhä säilyneiden, nykyään suojeltujen porvarishuviloiden mukaan. Huviloiden lisäksi alueella on asuinrakennuksia 1900-luvun eri vuosikymmeniltä. Pihlavanlahteen rajoittuvalta Huvilarannalta on matkaa kaupunkiin reilut kymmenen kilometriä.

Huvilarannalla prosessi arvohuviloista hylättyjen ja ränsistyneiden huviloiden aikakauteen ja edelleen paluu arvostetuksi huvila-alueeksi on parhailtaan käynnissä. Aikoinaan Kemiran Vuorikemian tehtaan suojavaöhykkeen sisään jääneet porvarishuvilat autioituivat vuosikymmeniksi, kunnes vajaa kaksikymmentä vuotta sitten tehdas alkoi myydä omistamiaan huviloita yksityisille ihmisille.²¹ Siitä ja huviloiden suojelemisesta Satakunnan Museon käynnistämänä alkoi tapahtumasarja, joka on heijastunut myös alueen ympäristöön; enää ei raportoida kuolleista kaloista, eikä tehdasalueen kuonakasojen päälle levitetä myrkkyyä, jotka liukenevat maaperään ja valuvat mereen.²² Kaikkien edun mukaista on luontoarvojen huomioiminen, ja siihen pyrkivät asukkaat yhdessä tehtaan ja viranomaistahojen kanssa. Alueella onkin nykyisin voimassa luonnonsuojeluun tähtäävä sopimus, Natura 2000-hanke, jolla pyritään ehkäisemään luonnon monimuotoisuuden eli biodiversiteetin katoa Huvilarannan maa- ja vesialueilla.²³

¹⁸ Haastattelut 4 ja 5.

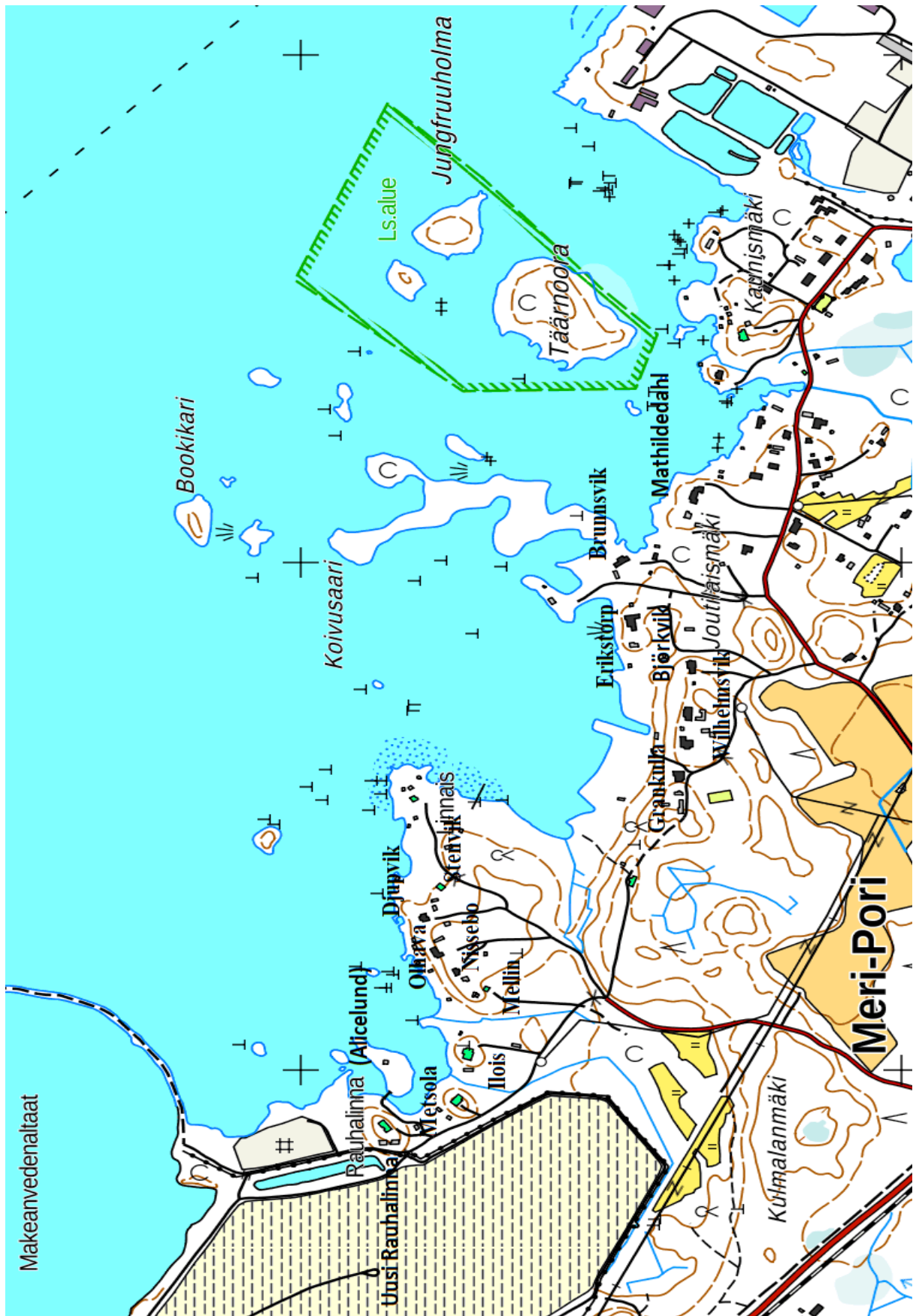
¹⁹ Hautajärvi 2006,13.

²⁰ R. Reipas/ Porin kaupunki 2022.

²¹ Suojavaöhyke oli Kemiran tehtaan asukkailta lunastama alue varsinaisen aidatun tehdasalueen ympärillä ja se ulottui Rauhalinnantieltä Wilhelmsvikin tielle. Sen tarkoitus oli toimia puskurivyöhykkeenä katastrofitilanteissa.

²² Haastattelut 3,4, 5 ja 6.

²³ Natura 2000 (EU:n yhteishanke. Suomessa alueeseen kuuluu 5 miljoonaa hehtaaria, joista 75 % on maa- ja 25 % vesialueita.)

Kuva 1 Huvilarannan kartta, jossa näkyvät alueella säilyneet porvariskaudella ja sen jälkeen rakennetut huvilat. Tutkimukseni sisältää vanhimmat huvilat eli Ilois vuodelta 1859, Rauha(n)linna (Alicelund) vuodelta 1861 ja Grankulla vuodelta 1878 sekä huvilat Djupvik ja Metsola vuodelta 1900 sekä nykyinen Olhava vuodelta 1931.

1.2. Suojelluista huviloista kulttuuriperintöä

Huvilarannan suojelun ensiaskeleet otettiin 1980-luvun lopulla, jolloin huvila-alue oli siirtynyt Kemiran tehtaan omistukseen, eikä yhtiöllä ollut esittää suunnitelmaa huviloiden jatkokäytöstä.²⁴ Kesästä 1988 alkaen alueen rakennuksia inventoitiin Satakunnan Museon toimesta.²⁵ Inventoinnilla tarkoitetaan rakennusten arvottamista varten tehtävää tutkimustyötä, jossa kentällä asukkaiden suuntaan työstä vastaa inventoija ja viranomaisten suuntaan ja heidän kanssaan yhteistyössä toimii rakennustutkija, joka lisäksi vastaa inventoijien ohjauksesta.²⁶ Inventoija tallentaa inventoitavan rakennuksen perustiedot viralliselle inventointilomakkeelle, jonka päätteeksi rakennustutkija ja inventoija yhdessä arvottavat kohteen.²⁷ Inventoinnin eli rakennuskulttuuriselvityksen avulla tehtävät suojelupäätökset perustuvat kansainvälisiin sopimuksiin, joiden voimaansaattamisesta vastuussa on Suomessa Museovirasto. Paikallistasolla vastuun kantavat maakuntamuseot yhdessä prosesseissa päätösvaltaa käyttävien paikallisten viranomaistoimijoiden kanssa.²⁸

Inventoinnin seurauksena Huvilarannalle saatiin 1990-luvulla voimaan suojelukaava, jolla haluttiin suojella alueella jäljellä olevat porvarishuvilat sekä koko huvilaympäristö, jonka samanaikainen suojelu mahdollisti rakennusten säilymisen.²⁹ Lähes kaikkia alueen huviloita yhdistääkin suojelupäätös, joka ei mahdollista niiden purkamista.³⁰ Suojelun tarkoituksena oli saada hyvin rakennetut ja suunnitellut huvilat sekä huvila-alue jälleen asukkaitensa elävöittäviksi. Huviloita ei siis museoitu, joten suojelumääräykset koskevat ainoastaan niiden julkisivuja. Asukkaiden kunnostaessa rakennukset ja niiden ympäristönkin on porvareiden perinnöstä tuotettu – tai ollaan parhaillaan tuottamassa tulevaisuuteen suuntautuvaa,³¹ paikallista, satakuntalaista kulttuuriperintöä. Suojeltujen huviloiden henkiin herättäminen ja elävänä pysyminen on edellytys alueella käynnissä olevalle kulttuuriperintöprosessille: Suojellut huvilat ovat viranomaisten menneisyydestä valitsemia merkityksellisiä jälkiä, joista tietoisesti on päätetty tuottaa kulttuuriperintöä, ja huviloiden kunnostajat ja heidän

²⁴ Djupvikin inventointilomake 1988.

²⁵ L. Nummelin/ Satakunnan museo 2020.

²⁶ Karhunen 2014, 64.

²⁷ Arvottamista tehdään käyttäen kolmiportaista asteikkoa A, B ja C, jossa A ja B-kohteet kuuluvat suojelun piiriin (Rakennusinventointilomake).

²⁸ Karhunen 2014, 119–121, 128.

²⁹ Ks. Faron sopimus 2005.

³⁰ Uusi Rauhalinna ei ole suojeltu kohde.

³¹ Kulttuuriperintöstrategian työryhmän määritelmä kulttuuriperinnöstä sisältää ajatuksen kulttuuriperinnöstä tulevaisuuteen suuntautuvana. Kulttuuriperintöstrategiasta uutisoitu 22.3.2021 yliopistokeskuksen sivuilla (ucpori.fi).

muodostamansa asukasyhteisö ovat prosessissa elävän kulttuuriperinnön tuottajia vaaliessaan ja säilyttäessään niitä tuleville sukupolville.³²

Huvila-alue on maamme suojeltujen, rakennettujen kulttuuriympäristöjen (RKY) joukossa tärkeä, harvinainen ja melko hyvin säilynyt porvarishuvila-alue, vaikkei se suurin ja laajin olekaan. Huvilarannan inventoinneissa luettelointiperusteena on pidetty rakennushistoriallisia, historiallisia ja maisemallisia arvoja.³³ Huvilarannan kohteet ovat valtakunnallisesti merkittäviä, verrattain harvoja säilyneitä porvarishuviloita.³⁴ Vastaavia rakennuksia saattoi maassamme päätyä purettaviksi 1960- ja 1970-luvuilla, kun vallalla oli ”Turun tautina” tunnettu purkamisvimma, joka kohdistui voimakkaasti etenkin puurakentamiseen.³⁵ Huviloita purettiin tuolloin myös Huvilarannalta,³⁶ mutta jotkut 1800-luvun tai 1900-luvun alun puuhuvilat saivat väistyä jo aiemmin nuoremman sukupolven korvatessa ne moderneilla, tiilisillä uudishuviloilla, jotka rapattiin valkoisiksi.³⁷ Toisinaan saattoi käydä niin, että suurta puuhuvilaa pidettiin tarpeettomana ja epäkäytännöllisenä, jonka vuoksi tilalle rakennettiin ympärivuotiseen asumiseen tarkoitettu ja vähemmän vetoinen täystiilirakennus.³⁸ Paradoksaalisena voitaneen pitää sitä, että tehtaan lunastamat,³⁹ suojavyöhykkeen sisälle jääneet huvilat säästyivät purkutoimilta, vaikka jäivätkin autoioiksi.

1.3. Huvilan henki ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksellani halusin selvittää ihmisten motiiveja toiminnalleen – huvilapaikan hankkimiseen, sitä seuranneeseen huvilan ja piha-alueen kunnostamiseen sekä paikan ylläpitämiseen. Hypoteesi, jonka pohjalta lähdin päätutkimuskysymystä muodostamaan, oli tutkimuksessani esiin tullut oleellinen asia: Huvilarannan huvilanostajat olivat henkilökohtaisten tunnekokemusten kautta ensin nopeasti ihastuneet, ja sen jälkeen rakastuneet paikkaan.⁴⁰ Ihastus johti ostopäätökseen ja rakkaus sen jälkeen heijastuu ja edelleen näkyy paikasta huolehtimisena. Arkkitehti Juhani Pallasmaan ymmärryksen mukaan tunteet, jotka

³² Sivula 2014, 10; Tuomi-Nikula, Haanpää, Kivilaakso 2013, 13.

³³ Djupvikin inventointilomake 1988.

³⁴ Museovirasto 2009.

³⁵ Lahtinen 2009, 76.

³⁶ Esim. Brunnsvikin tien päästä purettiin Brunnsvik-niminen puuhuvila 1970-luvulla. Kuva huvilasta Viljanen 2013.

³⁷ Esimerkiksi uusi Björkvik (1950), uusi Rauhalinna (1936) ja uusi Olhava (1931).

³⁸ Vrt. Mathildedahl (Viljanen 2013, 129–132).

³⁹ Kemiran Vuorikemian tehtaille huviloiden ostosyyksi on ilmoitettu teollisuuden lisämaan tarve (Djupvikin inventointilomake 1988).

⁴⁰ SK 30.11.2016; Haastattelut 1–6.

rakennus ihmisessä synnyttää, syntyvät ihmisen ja tilan välisistä kohtaamisista.⁴¹ Nämä kohtaamiset konkretisoituvat tunnekokemuksena, joka heijastuu ihmismieliin luoden kokemuksen ”huvilan hengestä”. Luomallani uudella käsitteellä ja sen kokemuksella tarkoitan yksinkertaisesti *huvilakokemusta koettuna yksilön tunnetilana, ruumiin ja huvilan välisenä suhteena, joka voidaan jakaa ja tunnistaa samoin tuntevan yhteisön kanssa*. Johdattelin käsitteen paikan hengestä, jonka fenomenologian nykyteoreetikko, Edward S. Casey, on luonut.⁴² Käsitteenä paikan henki on jo vakiintunut käyttöön ja kuvaa paikan ja ruumiin – tai kehon – välistä tunnetilaa.

Päädyin käsittelemään tutkimuksessani haastattelemieni huvila-asukkaiden kokemaa **huvilan hengen vaikutusta** huviloiden ja ympäristön estetiikan suhteen. Aineiston analyysia tehdessäni *keskityin etsimään, löytämään ja käsittelemään Huvilarannan huviloiden henkeä asukkaiden ilmaisuissa*. Se sanoittuu heidän kehonsa kokemuksista huvilasta niin elettyinä kuin haastatteluhetkellä koettuna, mutta se heijastuu ja suuntaa vaikutuksensa kulttuuriperinnön tavoin voimakkaasti asukkaiden tulevaisuuden visioihinkin huvila-alueesta. Tutkimukseni aineistonkeruun valmistuttua muotoilin tutkimukselleni seuraavanlaisen päätutkimuskysymyksen huvilan hengen kokemukseen liittyen:

1. Mitkä tekijät ovat heijastuneet huvilan hengen kokemuksena Huvilarannan huvilaomistajiin, vaikuttaen huvilapaikan ostoon, sen kunnostamiseen ja ylläpitämiseen sekä mahdolliseen nykyiseen asumiseen?

Huviloita ympäröivät piha-alueet ja luonto eläimineen tekivät minuun suuren vaikutuksen jo alueella ensikertoja vieraillessani. Maisemalla onkin meille kokijoina aina jokin merkitys, sillä täysin neutraalia tai objektiivista maisemaa ei ole olemassakaan.⁴³ Esiymmärrykseni maisemasta on tutkimukseni lähtökuopissa perinteinen. Maisemalla tarkoitan tutkimukseni näkökenttämme rajaamaa siivua ympäristöstä, joka voidaan kokea eri aistien välityksellä. Se toimii tutkimuksessani asukkaiden toiminnallisuuden viitekehyksenä. Laura Puolamäki nostaa väitöksessään esiin paikallisen tiedon kautta mahdollistuvan ihmisen ja maiseman

⁴¹ Pallasmaa 1994a; Karhunen 2007, 25.

⁴² Forss 2022, 11.

⁴³ Haarni, Karvinen, Koskela & Tani 1997, 207

vuorovaikutussuhteiden hahmottamisen laajasti ja yksityiskohtaisesti.⁴⁴ Vuorovaikutussuhteiden ilmeneminen omassa tutkimusalueessani ja -huvilakohteissani sai minut pohtimaan, mikä huvilaympäristön ja siitä avautuvan maiseman merkitys on ollut asukkaiden huvilaprojekteihin lähdetessä? Koska vesistön läsnäolo huomioitiin jo huviloiden arkkitehtuurissa,⁴⁵ selvitän tutkielmassani eritoten vesielementin vaikutusta niihin nykysukupolvien ihmisiin, jotka ovat korjaushankkeisiin ryhtyneet. Muodostin ensimmäisen alatutkimuskysymykseni liittyen asukkaiden ja maiseman vuorovaikutussuhteisiin.

1.a. Millainen vaikutus maisemalla ja sen eri elementeillä, kuten ympäröivällä vesialueella, on ollut asukkaille huvilan ensitapaamisessa ja ostopäätöstä tehtäessä ja nykyisin on asumisessa?

Huviloita joitakin vuosia tutkineena, olen kunnostautunut myös aiheeseen liittyvien mökki- ja huvila-aikakauslehtien lukijana. Olen samanaikaisesti seurannut muissakin medioissa alati kasvavaa kiinnostusta koskien vanhojen rakennusten remontoimista kodeiksi ja olen ollut havaitsemassa jopa jonkinlaisen globaalin maalle kaipuun henkiin heräämistä, urbaanin yhteiskunnan vastalääkkeeksi.⁴⁶ Esimerkiksi kotimaisten aikakauslehtien artikkeleissa on kuitenkin harmittavan vähän tuotu esille syitä tai taustoja, jotka ovat muutoksiin johtaneet, sillä sisällöt tuovat enemmänkin esille remontoinnin lopputulosta – valokuva-aineiston hallitessa tyypillisesti sivuja. Jos taustaa on valotettu enemmän, kyseessä on ilmeisemmin ollut halutun elämäntapamuutoksen vuoksi tapahtunut maalle pako ja pysyvä asuinpaikan vaihdos.⁴⁷ Oma tutkimusalueeni rajautuu tutkimaan huvilankäyttäjiä, jotka eivät ole tehneet huvilahankintaa tietoinen ja pysyvä maalle pako mielessään, sillä suurimmalla osalla tutkimukseni haastateltaville huvila ainakin nykyisin toimii kakkoskotina ja vain muutamalla huvila on pysyvästi asuinkäytössä.

Huvila-aiheesta on tuotettu runsaasti myös tosi-tv-sarjoja, joiden mielenkiinnon kohteena ovat erityyyliset vapaa-ajan asumukset siirtolapuutarhamökeistä arvohuviloihin, jotka antavat

⁴⁴ Puolamäki 2020, 18.

⁴⁵ Ainoastaan yhden huvilan suunnittelussa huvilamaisemaa eikä vettä ole voitu huomioida huvilan suunnitteluvaiheessa, sillä Djupvik-huvila paljastui tutkimusvaiheessa siirtohirsihuvilaksi. Kyseinen fakta antoi minulle tutkijana selityksen huvilan muita huviloita yksinkertaisempaan ulkoasuun ja keskimääräistä pienempään neliömäärään.

⁴⁶ Huvilakulttuuri syntyi alkujaan vastapainoksi teollisuuden mukanaan tuomalle kaupunkikulttuurille (Vuori 1966, 33).

⁴⁷ Esim. Unelmien Talo ja Koti 2023, 5 (66–77).

läpileikkauksen vajaan 600 000,⁴⁸ maamme monenkirjavasta vapaa-ajan asumuksesta ja niiden päivittämisestä nykyaikaan. Ohjelmissa remontoijat eli ammatti-ihmisten muodostama remontointi-/ asiantuntijatiimi, etenee pääsääntöisesti hyvin nopealla aikataululla, jolloin rakennuksen historian huomioiminen jää vähemmälle, toisin kuin tutkimuskohteissani, joissa huviloiden suojelu jo perustuu niiden saavuttamaan ikään ja historiallisiin arvoihin, jotka näkyvät myös alueen ympäristössä ja näin asettavat rajoituksensa myös sen käytölle ja tehtäville muutostöille. Kohteissani se, miten asukkaat itse antavat viranomaispäätösten ja viranomaisten edustajien olla vaikuttamassa henkilökohtaisesti kustantamissaan projekteissaan kiinnosti minua. Samoin asukasyhteisön vaikutus huvila-asukkaiden toimiin huvilaympäristössä. Tästä muodostin toisen ja viimeisen alatutkimuskysymykseni.

1.b. Millainen vaikutus viranomaistahoilla ja asukasyhteisöllä on ollut asukkaiden huviloita, huvilapihoja ja huvilaympäristöä koskeviin päätöksiin ja tehtyihin toimiin?

1.4. Tutkimuksen metodinen puoli ja eettisyys

Laadullisen tutkimukseni aineiston keruutavaksi valitsin rakennusperintöä tutkittaessa käytetyn ja aikaisemmista tutkimuksistani tutun asukashaastattelun.⁴⁹ Rakennusperinnöllä tarkoitan paikallisten viranomaisten arvottamia rakennuksia, mutta myös niihin oleellisena liittyviä asukkaiden kokemuksia ja huviloihin liittämäänsä narratiiveja.⁵⁰ Koska asuminen on tapa sitoa yksilön identiteetti paikkaan,⁵¹ ovat ymmärrykseni valossa asukashaastattelut oiva tapa tutkia ihmisen kokemuksia asuinpaikastaan – ja samalla keino tavoittaa persoonallinen ja intuitiivinen yksilön kokemus huvilan hengestä. Haastattelun alalajiksi valikoitui tutkimukseeni sopivimpana teemahaastattelu, joka on laadullisessa tutkimuksessa kenties käytetyin haastattelun muoto.⁵² Haastattelutilanteessa kysymyksenasettelu perustuu ennalta suunniteltuun haastattelurunkoon,⁵³ jota on mahdollista muokata spontaanisti, riippuen haastattelijan kyvykkyydestä tulkita haastateltavaa ja haastattelutilannetta. Teemoitettu haastattelurunko taipuu haastattelutilanteessa yksilölliseksi, mikä mahdollistaa spesifin tiedon

⁴⁸ Mökkibarometri 2021.

⁴⁹ Kulttuurikartoitus Kokemäenjokilaaksossa 2018 (12 asukashaastattelua), Rauman kenttäkurssi 2018 (2 asukashaastattelua), Seinäjoen kenttäkurssi 2019 (3 asukashaastattelua), tutkielmaseminaarin opinnäytetyö 2021 (2 asukashaastattelua), Reposaaren ihmeet kurssi 2022–2023 (1 asukashaastattelu, 2 yrittäjähaastattelua).

⁵⁰ Karhunen 2013, 267.

⁵¹ Forss 2007, 12.

⁵² Hirsjärvi & Hurme 2022.

⁵³ Karhunen 2014, 85; LIITE 2 haastattelukysymykset (sis. 2a ja 2b)

tuottamisen yhdessä haastateltavan kanssa; saavutettu keskinäinen luottamus vaikuttaa oleellisesti tuotetun tiedon laatuun.⁵⁴ Haastattelunrunгон teemat, joita tarvittaessa haastattelutilanteessa muokkasinkin, muodostuivat tutkimuksessani seuraavista asioista:

1) Asukas- ja huvilatiedot eli asukkaat (nykyiset ja edelliset), huvilan tilat sekä huvilatontin tiedot, rakennusten käyttötarkoitus ennen ja nykyisin, tehdyt toimenpiteet/ muutokset, talon historia ja mahdolliset rakennuspiirustukset.

2) Asukkaan ympäristö ja luontoarvot, sisältäen pihan, puutarhan ja muun ympäröivän luonnon sekä alueen palvelut ja tehdasalueen merkityksen.

3) Asukasyhteisö, sen merkitys ja vaikutus huvila-asukkaisiin sekä asukkaiden tulevaisuusvisiot alueesta ja viranomaistahojen kanssa tehty yhteistyö.

Perustiedot asukkaista ja huviloista keräsin kirjallisina lomakkeisiin haastattelujen aluksi (liite 2a). Rakennuspiirustuksia löytyi asukkaiden hallusta vain yhdeltä, ja ne valokuvasin. Huvilan lisäksi ne sisälsivät piirustukset vanhasta 1900-luvun alun uimahuoneesta puretun puuhuvilan ajalta (Olhava). Haastattelujeni tarkoituksena oli saada asukkaat kertomaan hallussaan pitämää narratiivia huvilastaan eli niin sanottua hiljaista tietoa, joka useimmiten poikkeaa viranomaisten tuottamasta, virallisesta ja julkisesta tiedosta.⁵⁵ Tavoittelin luonteeltaan kokemuksellista, yksilöllistä, mutta myös yhteisöllistä, erityistä ja painottunutta niin kutsuttua toista tietoa.⁵⁶ Karhunen väitöksessään lukee toiseen tietoon kuuluvaksi vastatiedon, heikon tiedon, täsmätiedon, ja hiljaisen tiedon.⁵⁷ Hiljainen tieto (englanninkieliseltä nimeltään tacit knowledge) ilmenee Karhusen tulkinnan mukaan asukkaiden tuntemuksina, tapoina ja käytänteinä, ja se on luonteeltaan intuitiivista tietämystä.⁵⁸ Karhusen lainaaman Hännisen mukaan hiljaista tietoa kertyy ajan kuluessa myös yhteisöille. Tärkeänä tutkimuksessani pidin hiljaisen tiedon kautta ilmi tulevia yhteisön toimintaa ohjaavia arvoja.⁵⁹ Ajatus rinnastuu minulle jo aiemmin Kulttuuriympäristökartoituksissa tutuksi tulleeseen ja kaupunkitutkimuksessa käytettyyn Bottom up- (eli alhaalta asukkaista ylös viranomaisiin

⁵⁴ Salonen 2021.

⁵⁵ Peltonen 2006, 12.; Karhunen 2014, 236, 253.

⁵⁶ Hänninen, Karjalainen & Lahti 2005, 4–5

⁵⁷ Karhunen 2014, 39.

⁵⁸ Karhunen 2014, 40.

⁵⁹ Hänninen ym. 2005, 107.

suuntautuvaan) menetelmään, jonka perusajatuksena on tuoda asukkaiden ja yhteisön arvot kuuluvaksi heitä koskevassa kaupunkisuunnittelussa.⁶⁰

Haastattelumateriaalin kerääminen asukkailta kumpusi omasta arvostuksestani asukkaita kohtaan, ja hyvän tieteellisen käytännön (HTK) mukaisesti kohtelin heitä tasavertaisina tiedon tuottajina itseni kanssa kysellen, kuunnellen ja jakaen heidän kokemiaan tunnetiloja huvilastaan.⁶¹ Tutkimukseni avulla Huvilarannan asukkailla oli mahdollisuus kertoa huvilastaan, alueen muista huviloista, alueesta paikkana sekä huvila-asukkaana olemisesta omasta asukasnäkökulmastaan tieteellisen tutkimuksen aineistoon; mahdollisuus saattaa olla usein ainutkertainen. Haastattelujen aluksi täytimme EU:n tietosuojalain käytäntöihin perustuvat tutkimusluvut yhdessä, jolloin ilmeni, etteivät kaikki haastateltavat halunneet nimiään julki. Tutkimuseettisistä syistä päädyin pseudonymisoimaan haastateltavat. Pseudonymisoinnilla tarkoitetaan haastateltavien henkilötietojen käsittelyä tunnistamattomaksi esimerkiksi peitenimien käytöllä tai koodaamalla henkilötiedot.⁶² Piilottaakseni asukkaiden oikeat nimet tutkimuksessa, käytän heistä nimiä haastateltava 1, haastateltava 2 ja niin edelleen. Toista sataa vuotta vanhoja huviloiden nimiä ei ollut tarve piilottaa, joten huvilat esiintyvät tutkimuksessani omilla nimillään. Jokaisen tutkimuskriteerit täyttävän huvilan esittelen luvussa kolme ensisijaisesti kenttäpäiväkirjojen, haastatteluhetkissä ilmi tulleiden asioiden ja omien havaintojeni kautta. Joidenkin huviloiden esittelyssä apuna ovat myös kirjalliset lähteet.

Haastatteluja täydentääkseni otin huvila-alueelta ja huviloista valokuvia, joiden ensisijainen tehtävä on tukea ja täydentää asukashaastatteluissa ilmi tulevia asioita ja samalla toimia aluetta ja huviloita havainnoivina kuvamateriaaleina.⁶³ Koetun välittäminen valokuvien avulla on keinoni tuoda ilmi Huvilarannan nykyistä olemusta, jota tutkimuksellani valotan menneen sijaan. Valokuvat antavat käsityksen huviloiden tämänhetkisistä kunnostuksen tiloista verbaalisen kuvauksen lisäksi.⁶⁴ Visualisointina siksi liitin tutkimukseeni omat, juuri lähiaikojen valokuvaotokseni museon kuva-arkistoon päätyneiden tai yleensäkin vanhojen

⁶⁰ Bottom up = Tiedonhankintamenetelmä kulttuuriympäristökartoituksissa. Tavoitteena on osallistaa asukkaat, myös vähemmistöryhmät tasapuolisesti tiedon tuottamiseen yhdessä viranomaistahon kanssa. Käytettyinä keinoina ovat mm. osallistava ympäristötaide ja asukasillat (Häyrynen, Wallin, Siro & Forsell 2015).

⁶¹ Aiemmin tutkijoilla oli käytössään tapa, jossa vuorovaikutuksellisuutta ei tavoiteltu, vaan haastateltavat olivat haastattelutilanteissa informanteja, tiedon lähteitä tai jopa pelkkiä havainnoinnin kohteita esim. Malinowski 1926.

⁶² ks. HTK

⁶³ Huviloiden esittely, luku 3.

⁶⁴ Yksityisyyden halusin huomioida myös ottamissani valokuvissa, jonka vuoksi en esittelen huviloiden sisäkuvia.

kuvien sijaan.⁶⁵ Pro gradu -tutkielmani mahdollistaa siis kirjoitetun- kuin kuva-aineiston kautta tutustumisen paikallistasolla oman kotikaupunkimme, Porin, upeimpien kulttuuriperintöhuviloiden kunnostajien ja asukkaiden maailmaan. Kokonaisuutena ne tuovat esiin Huvilarannan tämänhetkisen vaiheen meneillään olevassa kulttuuriperintöprosessissa.

1.5. Tutkimuskirjallisuus esittelyssä

Tutkimuskirjallisuudeksi valitsin muutamia kotiyliopistomme teoksia, joissa on osuvasti käsitelty tieteenalaamme ja tutkimusaiheeni tematiikkaa pioneeritutkimuksina, joiden tutkimusperinteen jatkajana tutkimukseni näen. Mukaan olen valinnut kirjan *Kotina suojeltu talo. Arkea, elämää ja rakennussuojelua Suomessa ja Saksassa*. Sen ovat toimittaneet nykyisin jo emerita professori, Outi Tuomi-Nikula, yhdessä FT Eeva Karhusen kanssa vuonna 2007. Teos perustuu asukashaastatteluihin ja pureutuu suojeltujen rakennusten asukkaiden ja viranomaisten välisiin suhteisiin, niin Porin viidennessä osassa kuin Saksan (entinen DDR) maaseudulla. Asukkaat kertovat elämästään suojellussa talossa ja läpikäyvät suhdettaan rakennussuojeluun asukasnäkökulmasta käsin, mikä osuu lähelle huvila-asukkaidenkin arkea. Kirjan käyttö tutkimuskirjana avaa mahdollisuuden vertailla eroa asukkaiden viranomaissuhteessa kirjan teko aikaan ja nykyisin omissa haastatteluissa esiin tulleiden tuoreiden viranomaiskokemusten siivittämänä.

Toinen valitsemani teos on samoin tieteenalamme tutkimustraditiota täydentävä ja Tuomi-Nikulan ja kumppaneiden (Granö, Päivi ja Suominen, Jaakko) toimittama, *Koti - Kaiho, paikka, muutos* vuodelta 2004. Kirjassa paneudutaan asukkaiden kodissa kokemiin tunnetiloihin ja kodin merkityksiin, joita tutkimuksessani yritän samoin tavoittaa yrittäessäni ymmärtää Huvilarannan asukkaiden ykkös- tai kakkoskodin kokemusta huvilan hengen välittämänä. Oma tutkimustani pääsen viemään eteenpäin kirjassa esitettyjen, kotiin liitettyjen yksilöiden kokemien tunteiden ja mielenmaisemien kautta, jotka samalla avaavat asukkaiden kotiin liittämää ja siksi tutkimukseni kannalta otollista terminologiaa. Koti elettyinä ja muistettuna tuo asukashaastatteluihini mielenkiintoisen ja jopa ristiriitaisen näkökulman, jota tutkielmassani yritän selventää kirjan terminologiaa hyödyntäen.

⁶⁵ Luku 3 ja LIITTEET 4 ja 5.

Kolmantena valintana tutkimuskirjaksi on Kirsi Saarikankaan kirjoittama ja Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran vuonna 2002 julkaisema *Asunnon muodonmuutoksia. Puhtauden estetiikkaa ja sukupuoli modernissa arkkitehtuurissa*, joka eräässä luvussaan käsittelee porvarisajan asuntoja ja niiden tilajakoa (luku II: *Porvarillinen asunto ja tilan kolmijako*). Tilajaot ovat huviloissakin samasta ideologiasta kumpuavia. Kodin tilajakoihin kohdistuva pohdiskelu, liittyen asunnon puhtausajatukseen, nousi vahvasti esiin porvariskodeissa ja huviloissa, joissa yleiset ja yksityiset tilat erotettiin selkeästi toisistaan. Niiden vaikutus näkyy samoin Huvilarannan huviloiden arkkitehtuurissa, ovathan ne vauraiden porvareiden rakennuttamina kaupunkimme porvarisajan arkkitehtonisia helmiä. Arkkitehtoninen näkökulma tuo tutkimukseeni omaa mielenkiintoani lähellä olevat tilakokemusten ja rakennusten esteettisyyden merkitykset. Kirjan kautta peilaan niiden vaikutuksia asukkaiden haastatteluaineistoihin pohdittaessa huvilan ostoa, kunnostusprosesseissa tehtyjä ja vielä tehtäviä ratkaisuja ja lopulta asumisessa näkyvinä ja vaikuttavina elementteinä.

Väitöksistä tutkimusaiheittani tukemaan valitsin yliopistoltamme kaksi. Neljäntenä tutkimuskirjana on Eeva Karhusen väitös vuodelta 2014. Väitöksen asuinympäristö on itsellenikin tuttu Porin Kuudes osa eli tutummin ”Kuukkari” asuttuani ja oltuani osana sen silloista asukasyhteisöä 1980- ja 1990-luvulla. Karhusen *Kuudennen osan asukkaiden tarinoista rakennettu kulttuuriperintö*, käsittelee asukasyhteisön roolia kulttuuriperintöprosesseissa. Asukkaiden ja heistä koostuvan yhteisön ääntä halutaan koululla järjestettävissä asukasilloissa kuulla ja asukkaita nostetaan viranomaisten rinnalle tietoa tuottaessa, tasavertaisena. Teos korreloi Huvilarannan asukkaiden äänen tuomisessa esiin tekemieni asukashaastattelujen välittämänä; huvilayhteisön rooli tulee näkyväksi ja tutkittavat ovat tasavertaisia tiedontuottajia itseni rinnalla. Karhusen koottua kirjan *Koti kuudennessa osassa* väitöksen ylijääneestä materiaalista, olin itsekin mukana kaupunkimme kirjastolla muiden entisten ja nykyisten kuudesosalaisten kanssa. Tilaisuudessa kiiteltiin asukasilloihin osallistumisesta, jotka mahdollistivat runsaan haastattelumateriaalin lisäksi asukkaiden äänen kuuluviin tuomista. Huvilarannan tutkimusaineistoni perustuu juuri kyseisen mahdollisuuden käyttämiseen ja asukkaiden haluun tuoda ääntään kuuluviin tutkimuskäyttöön. Tarinan kerronnalla on osallistava merkitys asukkailleen, jotka saavat kertoa, mitä itse pitävät tärkeinä ja kuulemisen arvoisina perintönsä ainesosina.⁶⁶

⁶⁶ Kulttuuriperinnön koettua osallisuutta lisätään antamalla asukkaiden itse olla päättämässä heidän omista perintönsä kuuluvista narratiiveista (Vahtikari ym. 2021, 370).

Viidenneksi valitsemani tutkimuskirja on harvoja huvila-aiheesta tehtyjä väitöksiä. Sen tekijä on Olli Vuori ja väitös käsittelee kesähuvilan omistusta Suomessa, taloudellisesta näkökulmasta käsin. *Kesähuvilanomistus Suomessa (1966)* on referoitu myös saksankielisenä nimellä *Sommerhausbesitz in Finland*. Väitöksen lähtökohtaisena perushypoteesina on urbaanisen enemmistöväestön halu hankkia itseään varten kesäasunto, jonka suurimpana esteenä on etenkin varojen, mutta myös vapaa-ajan puute. Teos antaa läpileikkauksen huvilan omistajista huvilakulttuurin syntyajoista lähtien seurattuna ja valottaa kulttuurin kehityskulkua maassamme huvila-asukkaiden sosio-ekonomisen aseman vaikuttamana. Väitöksessä tuodaan esiin lisääntyneen vapaa-ajan korrelointi huvilamääriin,⁶⁷ ja huvilatiheyttä käsiteltäessä nostetaan esiin tärkeimpiä huvilakulttuurin syntysijoja maassamme, joihin Porikin kuuluu.⁶⁸ Väitöksen sivuille Huvilaranta ei ole päätyntyt jo 1960-luvulla vaikuttaneiden tehdassaasteiden takia,⁶⁹ vaan Poria edustamassa ovat Reposaaressa rakennetut huvilat.

Kuva 2. Huvilarannan huvilat ovat arvokas osa maamme rakennusperintöä. Satakunnan Kansan piirtäjän Raimo Huttusen näkemys Rosenlew-suvun rakennuttamasta 100-vuotiaasta Grankullasta vuodelta 1978.

⁶⁷ Huviloiden inventointia ei Suomessa kyetty sisällyttämään vielä vuoden 1960 väestönlaskuun. Osin sen takia huvilatutkimustakaan ei Vuoren väitöksenteko aikanaan ollut tehtynä kuin hyvin suppeasti (Vuori 1966, 19).

⁶⁸ Muut huvilatiheydeltään suurimmat kaupungit maassamme vuosina 1850–1900 olivat Vuoren mukaan Helsinki, Kokkola, Oulu, Pietarsaari, Tampere, Turku ja Vaasa (Vuori 1966, 33).

⁶⁹ Ks. luku 3.1.

2 Liikkeellelähdön tematiikkaa

2.1. Tutkimukseni rajaus ja haastateltavien kontaktointi

Päätin rajata huvila-aiheisen aineistonkeruuni koskemaan paikalle rakennettujen porvarishuviloiden nykyisiä asukkaita, jotka ovat ostaneet huvilansa entisen Kemiran tehtaan suojavyöhykealueen sisältä ja kunnostaneet niitä omaan käyttöönsä 2000-luvulla. Lähtökohdaksi asetin myös huvilan aseman suojeltuna rakennuksena (SR). Tutkimuskohteekseni valikoitui lopulta kuusi erityyppistä porvarishuvilaa aluksi suunnittelemani kahdentoista porvarishuvilan sijaan. Tutkimusta tehdessäni minulle selvisi, että huviloista kolme ei ollut koskaan kuulunutkaan suojavyöhykkeen alaisuuteen (Erikstorp, Björkvik ja Wilhelmsvik), ja yhden huvilan (Stenvik) omistajana on yritys yksityishenkilön sijaan; nämä huvilat jäivät pois tekemäni tutkimusrajauksen vuoksi. Lisäksi pois jäi rakennus, joka ei täyttänyt määritelmää porvarishuvilasta, sillä tutkimukseni aikana kyseinen rakennus tarkentui metsästysmajaksi (Mellin). Satakunnan Museolta saamieni tietojen mukaan uusi Rauhalinna ei olekaan suojeltu rakennus, joten rajasin senkin pois tutkimuksestani.⁷⁰ Vanhan Rauhalinnan (Alicelund) sisällytin tutkimukseeni, sillä se täytti ehdot ja huvilan entisen omistajan toimesta sain perehtyä tuolloin vielä autioon huvilaan korona-ajalla. Vaikka nykyinen uusi omistaja ei huvilan kunnostamiskireiltään lupautunutkaan haastateltavaksi, sain kuitenkin häneltä huvilan purkutöiden aikana esiin tulleita vanhoja seinäkirjoituksia huvilan yläkerrasta, jotka hänen luvallaan ovat tutkimukseni liitetiedostoina. Niihin on sitä kautta useimpien mahdollisuus perehtyä ja yrittää saada huvilahistorian palasia liitetyiksi toisiinsa. Tekstit ovat osin päiväkirjamaisia ja ruotsinkielisiä. Huvila on mukana huvilaesittelyssä alkuperäisellä nimellään ”Rauhanlinna”.

Ennen haastattelukysymysten miettimistä tehtäväni oli kartoittaa huviloiden omistajat ja kontaktoitava heitä. Lisäinformaatiota alueesta ja asukkaista saadakseni, kävin tammikuussa 2020 tapaamassa silloista kaupunkimme rakennustutkijaa, Liisa Nummelinia. Hän eläköityi toimestaan vuonna 2022, mutta oli ollut museon edustajana mukana edistämässä alueen suojelukaavaa. Tapaamisessamme hän kertoi olleensa mukana vaikuttamassa positiivisesti Kemiran päätökseen myydä suojavyöhykkeen sisältä huviloita yksityisille. Vuonna 2005 aika

⁷⁰ L. Nummelin/ Satakunnan museo 2020.

alkoi olla kypsä ajatukselle ja tehtaan suojavaöhykealueelta myytiin muutama huvila yksityisille. Ensimmäinen myyntiin tullut huvila oli Grankulla, sitten vierekkäiset naapurihuvilat, Stenvik ja Djupvik, saivat ostajansa sekä torpasta huvilaksi muutettu Lustigkulla samoin myytiin suoraan yksityiselle ostajalle.⁷¹ Huvila-alueen loput, suojavaöhykkeen alaisuudessa olleet huvilat, osti Yyterin kartano.⁷²

Ensimmäiset yhteydenotot huvilanomistajiin ajoittuivat syksyyn 2019 ja kevääseen 2020, jolloin soitin puhelimitse osalle heistä ja toisia kävin tapaamassa – tai tapasin sattumalta – Huvilarannalla. Aineistoni keruutapana sovin käyttäväni asukashaastatteluja. Ensimmäiset haastattelut toteutin helmikuussa 2020, mutta seuraavien tekemiseen hidastetta alkoi tuoda puhjennut koronapandemia. Olin sopinut tekeväni haastattelut aidossa huvilaympäristössä, joten en halunnut vaihtaa valitsemaani tapaa esimerkiksi puhelinhaastatteluihin. Onnistuin tekemään vielä toisen haastattelun toukokuussa ulkona ja riittävän pitkällä välietäisyydellä haastateltavaan, mutta lopulta haastattelut tyssäsivät. Yleinen ilmapiiri kiristyi rajoitteiden tiukentumisen myötä ja kontakteja oli vältettävä puolin ja toisin. Yliopiston muuttuminen etäyliopistoksi vei paljon voimavaroja ja vaati uuden opettelua; kotimme muuttui suurperheen opinahjoksi – ja minun positioni vaihtui opiskelijasta suurtalouskokiksi.

2.2. Korona-ajan toimet tutkimusajatusten muokkaajana

Oli pakko hyväksyä vallitsevat olosuhteet ja jättää aineistonkeruu tuonemmaksi, joka yrityksistä huolimatta takkusi, kun ihmiset pelkäsivät oman ja läheistensä terveyden puolesta. Käytin korona-ajan kuitenkin huvila-alueella ulkoiluun ja satunnaisesti kulkiessani tapasinkin sen asukkaita, joiden kanssa vaihdoimme kuulumisia ja läpikävimme vallitsevaa tilannetta usean metrin välietäisyydellä. Yyterin kartanon omistajaan olin samoin yhteydessä ja sain käydä tutustumassa muutamaan kartanon omistamaan – tuolloin tyhjäan – rakennukseen. Yhdestä huvilasta sain sähköpostiini joitakin valokuvia. Keräsin sanomalehtiartikkeleita alueesta, sillä Kaanaan-Korven teollisuusalueen muutoksista halusin olla perillä, olihan alue kiinteästi liittynyt Kemiran (myöhemmin Huntsmannina ja Venatorina tunnetun tehtaan) historiaan; seurasin tarkasti median uutisointia tehdasalueesta. Tehdasalueella tapahtunut, vuoden 2018 suurpalo, käynnisti ikään kuin uuden aikakauden, jonka tuoma jännite heijastui

⁷¹ Haastattelu 6.

⁷² Haastattelu 4.

epävarmuutena Huvilarannan tulevaisuuden yllä. Onneksi tuulen suunta oli ollut palohetkellä suotuinen, joten palo ei ollut uhannut huvila-aluetta. Palon laajuus kuitenkin aikaan sai sen, ettei kellään ollut varmuutta tehtaan, eikä työpaikkojen jatkuvuudesta.

Venatorin tehtaan osin odotetusta alasajosta tuli lopulta ilmoitus, tehdas lakkautettaisiin vuoden 2021 loppuun mennessä.⁷³ Huvilarannalla edellinen tehtaan alasajo tapahtui vuonna 2013, kun alueen itäpäässä pitkään toimineen, Pihlavan kuitulevytehtaan, toiminta lopetettiin.⁷⁴ Vaikka alueen saha Westaksen omistamana pyörii edelleenkin, tuntui kuin Huvilarannan asukkaat olisivat saaneet käteensä Monopoli-pelin ”Vapaudut vankilasta kortin” molemmissa päissä sijainneiden suurten tehtaiden toimintojen päätyttyä ja niiden tehdaspäästöjen loputtua. Niin ei kuitenkaan asia taida lopulta olla, sillä uudet toimijat haluaisivat länsipäähän biokaasutuotantovoimalan tehdasaluetta hyödyntääkseen. Ehdotelma teollisuuden jatkumisesta biokaasutehtaan ei saanut asukasyhteisöltä ainoatakaan vastalauseita määräaikaan mennessä, joka umpeutui tammikuussa 2022.⁷⁵ Tällä hetkellä suunniteltu biokaasulaitos ei kuitenkaan ole toteutunut ja Pohjois-Porissa toimiva, Envor Pori Oy:n biokaasulaitos, sai viimeksi negatiivista mediahuomiota aiheuttamiensa hajuhaittojen johdosta kesän 2023 alussa.⁷⁶ Uutisointi ei ainakaan paranna taloudellisten vaikeuksien kanssa kamppailevan laitoksen perustamista matkailualueeksi voimakkaasti miellettyjen Yyterinsantojen naapurustoon.

Korona-aika tiivistyi – niin minulla kuin monella muullakin – runsaaseen neljän seinän sisällä olemiseen. Ajattelutyölle löytyi paremmin aikaa, kun siirtyminen paikasta toiseen ei kuluttanut sitä, joten vuorokausirytmiiin toisaalta vapautui lisää tunteja. Noina tunteina pohdin asukkaiden mahdollisia ja kuvitteellisia motiiveja huviloiden hankkimiseen. Pohdin esimerkiksi kentällä havainnoimieni asioiden, kuten rakennusten näyttävän arkkitehtuurin, kauniin maiseman, linturikkaan vesistön ja poikkeuksellisen kasviston merkitystä asukkaan ja huvilan ensitapaamisessa. Toisaalta puntaroin huvilayhteisön ja varakkaan porvariston elämäntavan ihannoinnin merkitystä, unohtamatta lähialueen erinomaisia palveluja. Tekemieni haastattelujen kautta selvinnee, ovatko asukkaat loppujen lopuksi ympäristön, huvilan vai minkä vaikuttamina tulleet säilyttäneeksi meille kaikille yhteistä kulttuuriperintöä entisten porvarishuviloiden muodossa: tutkimusaineisto joko vahvistaa näkemyksiäni tai

⁷³ SK 20.3.2020

⁷⁴ Yle uutiset 10.4.2013.

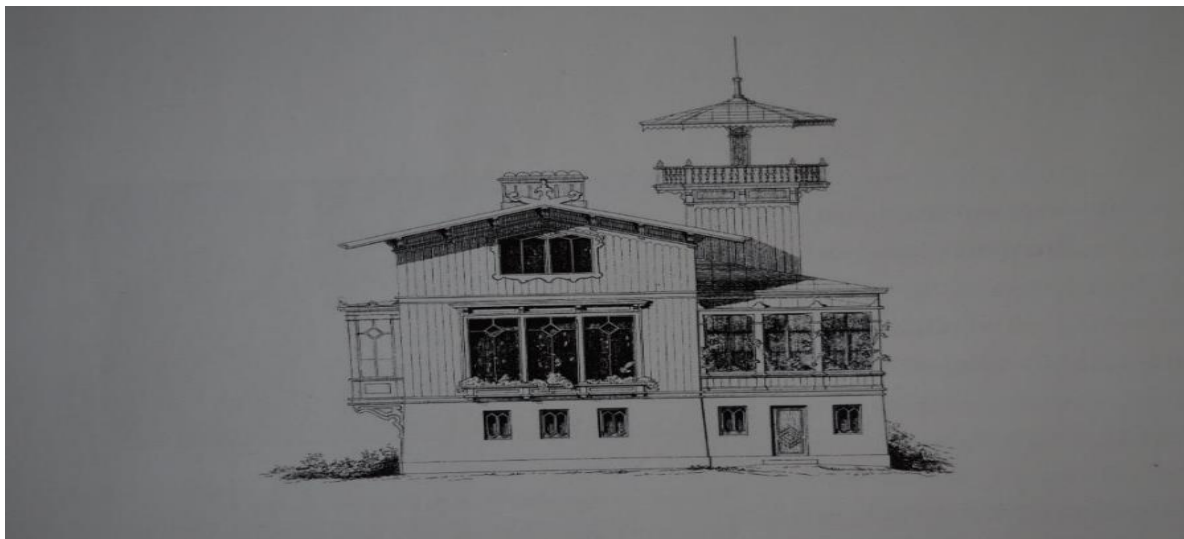
⁷⁵ SK 11.11.2019 ja SK:n Facebook 01/2022

⁷⁶ SK 2.6.2023.

vaihtoehtoisesti nostaa sieltä esiin muunlaisia syitä ja motiiveja kunnostushankkeisiin ryhtymiseen. Seuraavaksi läpikäyn huvilarakentamisen historiaa maassamme ja tutkimuskohteessani, Huvilarannalla, jonka jälkeen esittelen tutkimukseni kuusi huvilaa.

2.3. Huvilarannan esikuvat

Kesäasuntoja eli huviloita alettiin rakentamaan maassamme yläluokan toimesta, mutta ilmiö pysyi melko harvinaisena 1800-luvun puoliväliin asti, jolloin ainoastaan vanhimpien kaupunkiemme alueelle nousi joitakin yksittäisiä huviloita.⁷⁷ Huviloiden rakentaminen oli seurausta yhteiskunnan murroksesta, sääty-yhteiskunnan murtumisesta ja luokkayhteiskunnan sekä teollisuuden mahdollistamasta porvareiden vaurastumisesta. Varakkaat teollisuusporhat ja kaupalla rikastuneet porvarit alkoivat perheineen kaivata pois teollistuneista kaupungeista maaseudun rauhaan, raittiiseen ilmaan ja veden äärelle. Meriveden terveysvaikutukset – niin ulkoisesti kuin sisäisestikin nautittuna – jo silloin tiedostettiin.⁷⁸ Huviloita rakennettiin ensisijaisesti omaan asuinkuntaan tai sen lähelle ja toisena tärkeänä kriteerinä pidettiin omaa rantaa.⁷⁹ Esikuvina näille suurelta osin kaksikerroksisille, puurakenteisille huviloille toimivat esimerkiksi Pietarin yläluokan 1820-luvulta alkaen rakennuttamat huvilat, jotka olivat kohonneet Karjalan kannakselle muun muassa Terijoen ja Kivennavan rantamaisemiin.⁸⁰

Kuva 3. G.T. Chiewitzin tyypipiirustus pitsihuvilasta vuodelta 1850.

⁷⁷ Vuori 1966, 30.

⁷⁸ Grönstrand 2015, 5; MTV:n uutinen meriveden terveysvaikutuksesta.

⁷⁹ Vuori 1966, 218.

⁸⁰ Karste-Liikkanen 1968, 99; Hautajärvi 2006, 15.

Taiteen ja arkkitehtuurin sekä samalla myös koristeveistotaiteen kultakaudella,⁸¹ puuhuviloissa oli yleensä matala- ja korkeaosa, torni, sekä koristeellinen parveke tai terassi merelle päin.⁸² Rakentamisen tyyliuuntina vuosisadan alkupuolella oli uusklassismi, 1840-luvulta alkaen vallalla oli empirismi ja vuosisadan lopulla hallitsivat kertaustyyliet nimenomaan yläluokan rakentamista.⁸³ Näitä kertaustyylien aikakaudella rakennettuja, hyvin koristeellisia – jopa yltiökoristeellisia – runsaasti koristeleikkauksia sisältäviä puuhuviloita alettiin kutsua pitsihuviloiksi.⁸⁴ Terijoella huviloita oli parhaimmillaan noin 5000⁸⁵ ja Kivennavallakin 3500.⁸⁶ Vaikka Karjalan Kannaksella oli muitakin suuria huvilayhdyskuntia ja huviloita oli arviolta jopa 10 000, mikä huvilatiheydeltään oli vailla vertaa,⁸⁷ toisen maailmansodan päättyessä kaikki muuttui: Suomi luovutti Kannaksen huvila-alueet Neuvostoliitolle, eikä tuhansista huviloista aikalaisillemme ole jäänyt käsiin kuin rippeet.⁸⁸ Maamme nykyisten rajojen sisäpuolella tosin on säilynyt siirtohirsihuviloina joitakin Kannakselta tuotuja, niin sanottuja ”Terijoen pitsihuviloita”, joilla tarkoitetaan Kannaksen venäläistyyllisiä huviloita.⁸⁹ Niitä on suuren alkuperäismäärän vuoksi ollut mahdollista purkaa ja siirtää eniten.

Arkkitehtuuriset vaikutukset huviloihin saatiin niin Italiasta kuin Sveitsistäkin sekä Englannista, josta kopioitiin suuret koristepuutarhat kukkaistutuksineen, huvimajoineen, ruoho- ja hiekkakäytävineen sekä tenniskenttineen. Huviloiden arjessa ja juhlissa olivat hyötypuutarhat tärkeässä osassa ja huvilat pääsääntöisesti olivatkin melko omavaraisia, vaikka puutarhureiden hoitamien istutusten ensisijainen tarkoitus palvelikin huvilapihojen esteettisyyttä.⁹⁰ Huviloiden suunnittelijoina toimivat usein ulkomaiset kuuluisat arkkitehdit, joitakin harvoja suomalaisarkkitehtejä lukuun ottamatta. Muun muassa Turun Ruissalon saareen rakennettiin kymmenittäin vielä nykyisinkin olemassa olevia kauniita pitsihuviloita, joista kaksi on jopa nimetty pitsihuviloiden esikuviksi. Villat Roma ja Haga ovat 1850-luvun alkupuolelta, ja ne on suunnitellut kaupungissammekin näkyvyyttä saaneen uusgoottilaisen kirkkorakennuksen, Keski-Porin kirkon, toinen suunnittelija, ruotsalaisarkkitehti Georg

⁸¹ Suomen kultakausi n. 1890–1908 mm. Seppälä & Seppälä 2020.

⁸² Soiri-Snellman 1985 & 1995; Hautajärvi 2006, 13–14. (Sisältää arkkitehti G. T. Chiewitzin tyyppiirustuksen pitsihuvilasta, joka havainnekuvana. Se julkaistiin Tidskrift för praktisk byggnadskonst och mekanik-lehdessä.)

⁸³ Ruissalon huvilaesite.

⁸⁴ Hautajärvi 2006, 14–15.

⁸⁵ Karste-Liikkanen 1968, 99.

⁸⁶ Hautajärvi 2006, 15.

⁸⁷ Vuori 1966, 32.

⁸⁸ Hautajärvi 2006, 15.

⁸⁹ Vuori 1966, 35.

⁹⁰ Hautajärvi 2006, 13–15; Vuori 1966, 35.

Theodor Chiewitz.⁹¹ Ruissalo on laajin, maassamme säilynyt vanhojen arvohuviloiden alue. Huviloita on siellä kaiken kaikkiaan säilynyt yli sata.⁹²

2.4. Historian havinaa Huvilarannalla

Huvilarannalla elettiin porilaisen huvilakulttuurin syntyäaikoja 1800-luvun puolivälissä, kun Yyterinniemielle, Kokemäenjoen rantatöyräille, alkoi kohota varakkaiden porvari- ja kauppiassukujen rakennuttamia suuria kesähuviloita.⁹³ Toinen toistaan upeampia porvarishuviloita oli Pihlavanlahden rannoilla parhaimmillaan noin kolmekymmentä, ja niistä suurin osa oli Rosenlewin suvun omistuksessa. Meidän päiviimme huviloita on säilynyt toistakymmentä, ja niistä kolme sijaitsee nykyisin Kaanaan teollisuusalueen, Kaanaan-Korven sisällä, teollisuuskaavan vaikutuspiirissä.⁹⁴ Kyseessä ovat alueen länsipään eli tehtaita lähinnä olevat huvilat: Rauhanlinna, uusi Rauhalinna sekä Metsola. Huvilat ovat suojeltuja uutta Rauhalinnaa lukuun ottamatta, joka alkavan modernin rakennusperinnön huvilana,⁹⁵ on (ainakin toistaiseksi) jätetty suojelun ulkopuolelle.⁹⁶

Huviloista muutama on rakennettu alkuperäisten, puurakenteisten huviloiden entisille sijaintipaikoille, vanhojen huviloiden purkamisen jälkeen. Tällaisia ovat uusi Olhava (1931), uusi Björkvik (1950), ja kauppaneuvosten, Fredrik Wilhelm Rosenlewin sekä John Grönfeldtin alkujaan puoliksi omistama, arkkitehti Julius Basilierin piirtämä ja sisustuksineen suunnittelema Mathildedahl, joka alun perin valmistui vuonna 1861.⁹⁷ Sen tilalle on rakennettu kivrakenteinen, ympärivuotiseen asuinkäyttöön tarkoitettu rakennus 1950-luvulla.⁹⁸ Myös Brunnsvikin vanha, 1970-luvulla purettu puinen päärakennus on korvattu uudella, ympärivuotiseksi asunnoksi suunnitellulla rakennuksella. Se on rakennettu porilaisen arkkitehdin, Olaf Küttnerin, suunnitelmien mukaisesti punaisesta tiilestä Brunnsvikintien

⁹¹ Hautajärvi 2006, 13–15; Ruissalon huvilaesite.

⁹² Soiri-Snellman 1985; Ruissalon huvilaesite.

⁹³ LIITE 1. Alueen vanha kartta vuodelta 1908.

⁹⁴ Tiedot maanomistajalta, Yyterin Kartano.

⁹⁵ Museovirasto rajaa moderniksi rakennusperinnöksi karkeasti v.1940 alkaen rakennetut rakennukset, mutta toisinaan vasta II Maailmansodan jälkeisen rakennuskannan (Museovirasto 2023, 13–14). Tyyllillisesti useat rakennukset, jotka ovat rakennettu jo aiemmin, edustavat uutta, modernia tyyliä, kuten esimerkiksi Alvar Aallon v. 1937 suunnittelema Villa Mairea, joka modernina rakennusperintönä sai suojelumerkinnän vasta v. 2023. Arkkitehti Bernoulli työskenteli Aallon toimistolla suunnitellessaan uuden Rauhalinnan. Aallon toimiston modernin kauden rapattuja asuinrakennuksia sekä rantasauna on Huvilarannalla Kaunismäentien alkupäässä.

⁹⁶ L. Nummelinin/ Satakunnan museo 2020.

⁹⁷ Alkuperäisen Mathildedahlin valokuva (Viljanen 2013, 129).

⁹⁸ Viljanen 2013, 130.

päähän vuonna 1974.⁹⁹ Piha-alueen vanha sauna ja torppa edustavat edelleen alkuperäistä rakennuskantaa, mutta venevaja on uudempaa tuotantoa.

Huvilarannan tämänhetkistä uusinta tuotantoa edustaa Linnaistien varrelle palaneen, alkuperäisen Nissebo-huvilan tilalle rakennettu, uusi Nissebo. Sen rekonstruktio rakennutettiin vakuutusyhtiön toimesta alkuperäisen huvilan paikalle vuonna 1992.¹⁰⁰ Linnaistien päässä olevalla niemellä on samoin aiemmin sijainnut porvarishuvila, joka on kadonnut maisemasta. Tontille on parhaillaan suunnitteilla rakentaa uudisrakennus. Tontilla sijaitsee nykyisin keltavalkoinen, pieni asuinrakennus, joka on siirretty Linnaistien toisesta pihasta, Luuhaminasta, Linnaistien mäen korkeimmalta kohtaa.¹⁰¹ Maisemasta voi havaita nykyisinkin vanhan pihapiirin olemassaolon tarkkaan katsomalla ja etsimällä rakennusten entisiä sijaintipaikkoja.

Huvila-alue koostuu aikansa maineikkaiden arkkitehtien suunnittelemissa huviloista. Valkoiseksi rapatun uuden Olhavan suunnitteli Ruotsissa kuuluisuutta saavuttanut arkkitehti, Sigge Cronsted. Tunnettu porilainen arkkitehti (alkujaan rakennusmestari), Torkel Nordman, suunnitteli Olhavan naapurihuvilan, Nissebon, sekä kauppaporvari, Erik Mellinin, pojan punaisen metsästysmajan, Ahusin.¹⁰² Rauhalinnantie viidessä sijaitsevassa Mellinissä (Ahus) on tunnistettavissa 1900-luvun alun kansallisromanttisen tyylisuunnan, Jugendin, piirteitä, joista kielivät muun muassa epäsymmetrisesti sijoitetut suuret ja pienet ruutuikkunat. Metsästysmaja toimi nuorten ja varakkaiden porvarismiesten metsästysretkien huvipaikkana.¹⁰³ Huvila-alueella on ollut aikoinaan runsaasti metsästysriistaa, ja vielä nykyisinkin siellä kulkiessa saattaa tavata esimerkiksi valkohäntäpeuroja, kettuja ja metsäjäniksiä.¹⁰⁴

Alkuperäisen ja hyvin koristeellisen, kertaustyyllisen Grankullan, on piirtänyt arkkitehti, Julius Basilier, vuonna 1878. Huvilan muutospiirustukset ovat Nordmanin vuodelta 1924.¹⁰⁵ Muita

⁹⁹ Viljanen 2013, 126.

¹⁰⁰ Tiedot nykyiseltä ja edelliseltä huvilanomistajalta.

¹⁰¹ Haastattelu 4.

¹⁰² Kyseessä on luultavammin ollut pojista vanhin eli Rafael Mellin (1886–1965), joka toimi aikuisiällä pankinjohtajana Porissa ja muutti myöhemmin Ruotsiin, Norrköpingiin. Pikkuveli Birger kuoli jo lapsena ja Erik veli oli hyvin nuori rakennuksen valmistumisen aikoihin.

¹⁰³ Torkel Nordman oli Sibeliuksen tavoin osallisena metsästysretkillä. Hän lähetti Sibeliukselle Järvenpään lampaanviulun, ja Sibelius kiitti häntä säveltämällä hänelle saman nimisen sävellyksen. Ks. Sibeliuksen lampaanviulu.

¹⁰⁴ Mattila 2000.

¹⁰⁵ Grankullan piirroskuva johdannossa, jossa näkyvät Nordmanin muutoksen huvilan rannanpuoleisissa ikkunoissa.

alueen tunnettuja huvila-arkkitehtejä on sveitsiläinen Arnould Bernoulli, joka suunnitteli uuden Björkvikin puretun puisen huvilan tilalle vuonna 1950¹⁰⁶ sekä ns. uuden Rauhalinnan, samoin kivirakenteisen, juuri ennen sotia vanhan Rauhalinnan (Alicelund) viereen, samalle tontille.¹⁰⁷ Vaikka Bernoulli oli sveitsiläinen, hän työskenteli Alvar Aallon toimistolla ja rakennukset edustavatkin tyyli-suunnaltaan funktionalismia. Modernia, funktionaalista tyyli-suuntaa, edustaa samoin arkkitehti Jarl Eklundin suunnittelema Erkstorp (1937). Kuten nimikin paljastaa, huvila suunniteltiin tehdaspatriuuna F.W. Rosenlewin nuorimman pojan, Erikin, perheelle. Huvilan ovessa komeilivat Rosenlewin ja Frenckellin (Erikin vaimon suku) sukuvaakunat, joten suvun omaisuutena ovi ei kuulunut kauppaan, kun huvila myytiin suvun ulkopuolelle, sen nykyiselle omistajalle.¹⁰⁸

Alueen kaikista huviloista noin kaksikymmentä oli alkujaan Rosenlewin suvun omistuksessa. Kauppaneuvos F.W. Rosenlewin perheeseen syntyi kaiken kaikkiaan 11 lasta, jotka avioiduttuaan rakennuttivat omat huvilansa Yyterin kartanon vuokramaille.¹⁰⁹ Ainoastaan nuorin tytär Ellen avioiduttuaan apteekkari Robert Junneliuksen kanssa, vietti kesiään Reposaaressa, Junneliuksen jo aiemmin rakennuttamassa huvilassaan, Willa Junnelassa. Huvila paloi tuhopolton seurauksena vuonna 1992. Tilalle rakennettiin tuolloin uudisrakennus, Villa Junnila, joka mukaili vanhaa huvilaa ja on nykyisin Luterilaisen seurakunnan omistuksessa.¹¹⁰ Huviloista vanhimmat ovat Rauhalinnantiellä sijaitsevat Rauhalinna sekä Ilois. Rauhalinnan vanhin osa on rakennuksen kurkihirressä näkemäni venäjänkielisen tekstin mukaan jo vuodelta 1838 ja on valmistunut nykyiseen asuunsa 1861. Keltaharmaa Ilois-huvila on rakennettu vuosina 1859–67, kauppias Carl Borgin ja hänen setänsä, Fredrik Borgin, yhteishankkeena.¹¹¹ Molempien huviloiden arkkitehti on tuntematon, mutta tiedetään, että Rauhalinnan vanhimpana osana on mäen päällä sijainnut torppa, jonka arkkitehti on muuntanut huvilaksi laajentamalla.¹¹² 1930-luvun valokuvissa rakennus on rapattu valkoiseksi,¹¹³ vaikka nykyisin se onkin ripalaudalla verhoiltu ja punamullattu, jollaisia torpat alueella ovat aikoinaan olleet.¹¹⁴

¹⁰⁶ Teinilä-Huittinen & Huittinen 1978, 145.

¹⁰⁷ Uuden Rauhalinnan rakennuspiirustukset ovat Satakunnan museon arkistoissa (L. Nummelin/ Satakunnan Museo 2020).

¹⁰⁸ Tieto huvila-asukkaalta.

¹⁰⁹ Huittinen & Teinilä-Huittinen 1978, 144.

¹¹⁰ Villa Junnila, Reposari 2022.

¹¹¹ Teinilä-Huittinen & Huittinen 1978, 144.

¹¹² Tiedot Yyterin kartanosta.

¹¹³ Rosenlew 2013, valokuva Rauhalinnasta.

¹¹⁴ Esimerkkeinä punamultaiset Lustigkulla (Wilhelmsvikiinpolku) ja purettu Luuhamina (Linnaistie), josta on säilynyt valokuvia Satakunnan Museolla.

Pieni puusilta erottaa Rauhalinnat Yyterin kartanon omistajan saaresta, jossa sijaitsee 1960-luvulla rakennettu arkkitehti Martin Wolffin, suunnittelema ja kolmion muotoa muistuttava kesähuvila, Majasaari. Se on omistajan 2010-luvulla huvila-alueella suorittamien laajojen ruoppauksien avulla muutettu veneellä kuljettavaksi, vaikka alue oli aiemmin metsittynyt ja saari maankohoamisen myötä lähes yhdistynyt mantereeseen.¹¹⁵ Saaren aiemmista rakennuksista ei ole tietoa. Muita alueen länsipään huviloita ovat mansardikattoinen, harmaaksi maalattu Stenvik ja sen naapurihuvila, siirtohirsihuvilaksi paljastunut siniharmaa Djupvik, jotka sijaitsevat Linnaistien loppupäässä. Torpasta huvilaksi muutettu punamultainen Lustigkulla sijaitsee Linnaistieltä haarautuvan Wilhelmsvikinpolun varrella, josta vanhana kulkureittinä toiminut tie jatkuu alueen itäpäähän. Siellä, Wilhelmsvikin tien loppupäässä sijaitsevat vihertävän harmaa Grankulla ja naapurustossa, aikoinaan Jenny ja Hugo Rosenlewien perheille yhteiskäyttöön rakennettu huvila, valkoharmaa Wilhelmsvik.¹¹⁶ Mäkeä, jossa huvilat sijaitsevat, kutsutaan osuvasti Joutilaistenmäeksi.

Huvila-alueen itäpään näyttäviä puuhuviloita ovat Honkala ja Solvik, jotka ovat Maire Gullichsenin (o.s. Ahlström) jälkeläisten yksityisomistuksessa. Huvilat sijaitsevat Kaunismäentiellä, suurella yli kahden ja puolen hehtaarin tontilla. Aikoinaan Honkalan paviljonkeineen rakennutti vuonna 1882 Mairen isoisä, apteekkari Johan Ferdinand Newander Kaunissaaresta tuodusta hirsikehikosta.¹¹⁷ Tontilla sijaitsi ostohetkellä punainen torppa, joka edelleen on piharakennuksena. Mairen isä, Walter Ahlström, osti huvilan anopiltaan ja rakennutti lastensa perheille Solvikin vuonna 1930. Sen arkkitehteinä toimivat F. Laimgruber ja Karl Lindahl, joka vastasi aiemmin Honkalan muutospirustuksista, vuonna 1927. ”Aurinkolahti” palveli pitkään Mairen ja hänen siskonsa perheen kesähuvilana.¹¹⁸ Huviloiden sijainti kaukana tehtaasta on vaikuttanut siihen, etteivät ne koskaan kuuluneet Kemiran tehtaan suojavaöhykealueeseen. Suuresta piha-alueesta huolehtii Ahlströmin puutarhuri, jolla on apunaan puutarhakaudesta kesäisin palkattua työvoimaa.¹¹⁹

¹¹⁵ Tiedot huvilanomistajalta.

¹¹⁶ Teinilä-Huittinen & Huittinen 1978, 144.

¹¹⁷ Ahlströmin puutarhuri 2023.

¹¹⁸ Teinilä-Huittinen & Huittinen 1978, 137–139, 142.

¹¹⁹ Ahlströmin puutarhuri 2023.

2.5. Huvilarannan nykytilanne

Muutaman viime vuoden aikana on Huvilarannan huviloiden omistussuhteissa tapahtunut huomattavia muutoksia. Alueen viimeisetkin autiohuvilat ovat saaneet omistajat, jotka mahdollisesti ja toivottavasti saattavat huviloiden kunnostusprojektit loppuun. Alueen muutamat vuokrahuvilat ovat vaihtaneet omistajaa ja niistä on tullut omistusasuntoja, joten niiden kunnostaminen on alkanut tai on alkamassa lähitulevaisuudessa. Alueella myynnissä ollut niemi on myyty ja sinnekin on suunnitteilla uudisrakennus, mikäli rakennuspaikalle lähitontilta aikoinaan siirretty pieni hirsinen asuinrakennus saadaan lupaprosessin varmistuttua siirtää tontin keskeisimmältä osalta sivummalle.¹²⁰

Huvilarannan alue elää parhaillaan monenlaisen muutoksen ja jopa teollisen murroksen keskellä. Syksyn 2023 alussa, alueen itäpäähän teollisuusalueella ovat alkaneet suuret purkutyöt, kun Westaksen sahan naapurissa sijainneita, Porin Energian voimalaitosrakennuksia, on alettu purkamaan. Tilalle ei ainakaan toistaiseksi ole julkisuudessa esitetty uusia hankesuunnitelmia, vaikka alueella on edelleen voimassa teollisuuskaava. Mikäli rakennuspaikalle ei nouse uusia teollisuuskiinteistöjä ja/ tai tehtaita, saattavat alueen ihmisten elinolosuhteet muuttua pysyvästi niin tonteilta näkyvän maiseman kuin ilmaston ja vesistön puhtaudenkin suhteen. Samoin huvila-alueen länsipäähän suunniteltujen teollisuushankkeiden, kuten biokaasulaitoksen varma peruuntuminen heijastuisi alueen asukkaisiin, jolloin huviloissa aloitettuja ja suunniteltuja korjaustoimia ei tarvitsisi toteuttaa epävarmuuden varjon jarruttamina, kun olisi tietoisuus teollisuuden hankkeista ainakin jollain aikavälillä. Pitkällä aikavälillä, mikäli uusia toimijoita ei teollisuusalueelle tule ja vanhat, lopettaneet toimijat huolehtivat alueen ympäristövelvoitteista, positiiviset vaikutukset näkyisivät niin Huvilarannan asukkaita ympäröivässä luonnossa kuin vesistössäkin. Ilmiselvää on, että Natura 2000-sopimuksen luonnon monimuotoisuuden säilyttämisen tavoitteet saavutettaisiin ja paikoittain biodiversiteetti saattaisi jopa lisääntyä.

Huvilarannan ympäristöhaasteet ovat hidastaneet ja osin hidastavat edelleen alueen muokkaantumista entisen kaltaiseksi, kokonaisvaltaiseksi huvilaympäristöksi, joka voisi tutkijan visioissa muodostaa ajansaatossa päivitetyn, uuden aikakauden huvilakulttuurin 2.0. Aikakausi ja vuosituhhat ovat vaihtuneet ja ihmisten vaatimukset ja toimintatavat eroavat

¹²⁰ Tiedot niemen myyjältä, Yyterin kartano.

porvarisyhteiskunnan luomasta kulttuurista, joka pohjasi teollisuuden mukanaan tuomaan vaurauteen ja oli mahdollista säätyyn liittyvän palvelushenkilöstön turvin. Vaikka vaatimukset huviloiden mahdollista ympärivuotista käyttöä kohtaan ovat ajassamme nousussa, ja toiveissa on usein vähintään talvikäyttöinen kakkoskoti mukavuuksineen,¹²¹ Huvilarannan asukkaat poikkeavat valtavirrasta, sillä osalla huvila-asukkaista- ei ainakaan tällä hetkellä – ole halua muuttaa huvilaa vesijohdolliseksi ja viemäroidyksi rakennukseksi.¹²² Niiden vuoksi olisi tehtävä hyvin suuria muutoksia huviloissa ja esimerkiksi seinän vahvuuksissa ja ikkunoissa, joiden lämpöarvot eivät täytä nykyajan asuinrakennuksille asetettuja vaatimuksia ja miten voisivatkaan, sillä huvilathan tehtiin aikoinaan kesäasunnoiksi.¹²³

Porvariaikaista yhteiskuntarakennetta ei enää ole ja siksi samojen huvilaneliömäärien ja piha-alueiden ylläpito luo haasteensa perheille ja vaikuttavat huviloiden nykykulttuuriin, joka onkin monilla perheillä ympärivuotista huvila-asumiskulttuuria pelkän kesäaikaan keskittyvän suvihuvilakulttuurin sijaan. Muun muassa piha-alueiden hoitoon liittyviä tapoja on ollut muokattava nykyajalle suotuisimmiksi ja pienemmällä henkilöstömäärällä toteutettavaksi. Tämä on tuonut alueen yleisilmeeseen jonkin verran muutosta suurten hyötypuutarhojen puuttuessa ainakin isosta osasta huvilapihoja, joko niiden vaatiman suuren työmäärän vuoksi tai yleisemminkin omavaraistaloudesta poissiirtymisen vaikutuksesta, jonka nykyajan monipuoliset kaupparamme ovat mahdollistaneet.

Yhteisöllisyyttä alueella on ollut porvarisajalla ja on edelleenkin. Teollisuuteen liitetyt haasteet ovat nykyisen huvilayhteisön tiedostamina läsnä arjessa aaltomaisina ilmiöinä, välillä ikään kuin kadoten ja toisena hetkenä nousten taas pintaan. Kokemus on kuitenkin osoittanut, että kun yhdestä haasteesta on selvitty, tulee vastaan uusia haasteita, joita vastaan taistellaan – erään asukkaan kuvaamana – kuin Cervantesin luoma Don Quijote aikoinaan taistelleensa fiktiivisiä tuulimyllyjä vastaan.¹²⁴ Konkreettisesti niitäkin vastaan asukkaat ovat taistelleet, kun suunnitelmissa oli takavuosina rakentaa tuulivoimala läheisen makeanveden altaan reunalle alueen länsipäähän, hyvin lähelle huviloita.¹²⁵ Siellä tuulivoimalaa ei kuitenkaan ole, vaan voimalakaksikko siintää asukkaiden vaikuttamana jossakin taivaanrannalla, huvilapihoista kauempana.

¹²¹ Mökkibarometri 2021; IL 25.5.2021.

¹²² Haastattelu 5.

¹²³ Poikkeuksena uusi Rauhalinna, jota vielä 1980-luvulla on käytetty ympärivuotiseen asumiseen.

¹²⁴ Haastattelu 4.

¹²⁵ Haastattelut 4 ja 5.

Se, että huvilahankkeet joskus ovat liiankin vaativia ja niistä luovutaan ja hankkeelle on löydettävä uusi jatkaja, johtuu tutkimukseni alussa esiin tulleista faktoista, että hankkeisiin ryhtyneet henkilöt ovat useassa tapauksessa ottaneet kunnostettavakseen useamman huvilan tai vanhan kiinteistön.¹²⁶ Tuntuu kuin huvilan omistaminen on tuonut mukanaan toisenkin vanhan rakennuksen tai huvilan kunnostamisen, josta huvilanomistaja ei ole kokenut voivansa kieltäytyä. Tämä jonkinlainen ”huvilahenkisyys”, jolla tarkoitan intoa ja paloa korjata ja elvyttää vanha rakennus loistonsa päiviin uudelleen, on ollut monesti se piste i:n päällä, joka on vaikuttanut hankkeen viivästymiseen ja joskus jopa siitä luopumiseen. Rauhanlinnan kunnostamisessa on ollut mukana jo neljä perhettä ennen sen siirtymistä sen nykyisille omistajille¹²⁷ ja Metsolaa kunnostaa nykyään kolmas pariskunta.¹²⁸

¹²⁶ Haastattelu 4 ja Grankullan entinen asukasperhe.

¹²⁷ Tiedot huvilan entiseltä omistajalta, Yyterin kartano.

¹²⁸ Haastattelu 3.

3. Huvilarannan huvilat esittelyssä

3.1. Vanhin huvila Ilois herätetään unestaan

Ilois-huvila kohoaa piha-alueen mäen päällä ylväänä näkyä puiselta pihaportilta katsottuna. Sen itäpäädyssä on suurikokoinen siirtolohkare, joka on aikoinaan määrittänyt rakennuksen sijainnin tontilla. Porvarisajalla rakennetun huvilan painopiste painottuu korostetusti ensiksi nähtäviin koristeellisiin julkisivuihin.¹²⁹ Huvila edustaakin huvila-alueen vanhinta rakennuskantaa ja on rakennettu vuosina 1859–1867. Huvilan julkisivu on pitkän verannan osin keventämä. Huvilan terassi tosin on alun perin ollut huomattavasti nykyistä lyhyempi.¹³⁰ Kaiteet ovat koristeelliset ja uudelta osalta niiden muotoilu noudattaa alkuperäistä mallia. Huvilaterassilla on alkuperäiset pylväät, joiden välistä kulkevat portaat huvilaan. Ulkoverhous samoin on alkuperäinen – lähes kaksisataa vuotta vanha – ja maalattu vaaleaksi vihertävän harmain tehostein. Asukkaiden suunnitelmissa on lähiaikoina uusia ulkomaalaus hieman vihertävämmällä harmaan sävyllä ja hyväksi havaitulla perinneöljymaalilla.¹³¹ Vanha keltainen pariovi, patinoitunein kahvoin, pyytää kutsuvasti astumaan sisään. Vastassa on karoliininen huonejako eli huoneet ovat sijoitettu peräkkäin salin molemmin puolin, ja näkymä avautuu avonaisena talon päästä sen toiseen päähän.¹³²

Vielä reilut viisitoista vuotta sitten, Ilois-huvilan pihapiiri oli täysin pusikoitunut ja huvila oli päässyt pahasti rapistumaan. Nykyisten omistajien ostettua huvilan takaisin suvulle, kasvoi pihassa yli metrin korkuista puustoa. Näkymää on vaikea kuvitella, onhan piha nykyisin kauniin ruohokentän sekä kukka- ja puutarhaistutusten viimeisteleinä, kuten porvarisajalla, ja nytkin istutusten ensisijainen tehtävä on tuoda huvilapihoihin esteettisyyttä kuten 1800-luvulla.¹³³ Rannassa kohoaa vanhan kiviperustan päälle rakennettu uusi, alkuperäistä hieman lyhyempi laiturijärjestelmä ja upea, vanha suurikokoinen puusto reunustaa arvohuvilaa, jonka tontin länsipäädyn maa-alueet tosin kuuluvat Kaanaan-Korven teollisuuskaavan piiriin. Kesäaikana huvilapiha täyttyy perheen lasten äänistä, heidän juostessa saunasta uimaan, niin kuin uitiin jo edeltävillä vuosisadoillakin. Tuolloin laitureiden päällä sijaitsivat uimahuoneet, joista herrasväki pääsi

¹²⁹ Saarikangas 2002, 147–148.

¹³⁰ Haastattelu 2.

¹³¹ Haastattelu 5.

¹³² Karoliininen huonejako, ks. Rinne Hannu, perinnemestari.

¹³³ Vuori 1966, 35.

siveästi laskeutumaan uimakammioon.¹³⁴ Uima-asuina olivat lahkeelliset kokouimapuvut niin miehillä kuin naisilla,¹³⁵ eikä uinnin jälkeen saunottu, vaan peseydyttiin rannalle rakennetuissa kylpyhuoneissa, sillä saunominen oli rahvaanomaista, eikä sitä pidetty porvareille sopivana.¹³⁶

Kuva 4. Ilois huvila kuvattuna toukokuun lopussa 2020. Talon päädyssä näkyy rakennuksen paikan määrittänyt siirtolohkare. Valokuva Anne Salonen.

¹³⁴ Vuokraehtojen mukaisesti sai huvilatontille pystyttää rakennuksen, tarvittavat ulkorakennukset sekä rantaan laiturin ja kylpy- ja uimahuoneen (Teinilä-Huittinen & Huittinen 1978, 148).

¹³⁵ Hautajärvi 2006, 14; Salonen 2020b.

¹³⁶ Haastattelu 5.

Kuva 5. Huvilan laituri on lyhennetty versio aiemmasta luonnonkiviarkun päälle rakennetusta, jossa oli uimahuone. Laituriin on maankohoamisen vuoksi tehty korkeuseroa tasoittamaan ponttoonilaituri. Toukokuussa 2020 otetussa kuvassa vedenrajassa kukkivat keltaisena rentukat. Valokuva Anne Salonen.

Kuva 6. Vanhoista saunarakennuksen puuosista uudelleen rakennettu rantasaunarakennus. Pihalla nykyajasta kielii trampoliini.

Kuva 7. Huvilapihan alkuperäinen tallirakennus. Tallin kattorakenteet olivat jo pettäneet huvilan ostohetkellä, mutta sisärakenteita vahvistamalla rakennus saatiin säilytettyä. Molemmat piharakennusten valokuvat Anne Salonen, koronavuoden 2020 toukokuu.

Huvilan pihapiiri muodostuu useasta rakennuksesta. Portilta pihaan tultaessa on ensin tallirakennus, jonka harmaa väritys keltaisin tehostevärein mukailee päärakennuksen värejä. Piha-alueen toisessa reunassa, tontin läntisessä päässä, on alkujaan puutarhurin perheen asuntona toiminut kahden huoneen torppa. Sen rannan puoleisessa päädyssä on aikoinaan ollut niin sanottu jäähuone, jossa jäätä pidettiin sahanpurun peittämänä lihan ja kalojen säilyttämisen tarpeisiin kesäajalla. Torpassa asuttiin ympärivuotisesti, vaikka päärakennus toimikin kesähuvilana.¹³⁷ Tämä oli huvila-alueilla tapana, puutarhureiden ja talonmiesten tehtävä oli ylläpitää porvarishuviloita ja piha-alueita kylmään vuodenaikaan, jolloin herrasväki viihtyi kaupunkikodeissaan.¹³⁸ Aikojen kuluessa jäähuone muuttui hiilivarastoksi, kun lämmitysmuodoksi tuli hiili. Lopulta hiiltä ei enää käytetty lämmitykseen ja varasto onkin putsattu menneisyyden mustista jäänteistä. Nopeasti lämmitettävän torpan huoneet toimittavat

¹³⁷ Haastattelu 2.

¹³⁸ Vuori 1966, 35.

edelleen asuintehtävää sisävevsoin etenkin talvisaikaan.¹³⁹ Muistona menneistä ajoista varastossa sijaitsee edelleen palvelusväen käyttämä isokoinen ulkokäymälä eli huussi.¹⁴⁰

Kuva 8. Etupihan puutarhurin talo, joka on kunnostettu talvikäyttöön soveltuvaksi, jota päärakennus ei ole. Rakennusta käytettiin porvarisajallakin ympärivuotisesti puutarhurin perheen toimesta, joka asui huvilasta huolehtien torpassa. Valokuva Anne Salonen.

Tontin mäen päältä lähtevät polut leikkimökkiin ja huomattavan kauniiseen, pieneen huussiin. Oven takaa paljastuvat portaat, jotka vievät korkealle paraatipaikalle, paikkaan, jossa kuninkaidenkin sanotaan viettävän aikaansa ylhäisessä yksinäisyydessään. Stryroxinen istuinkehikko kielii uudesta aikakaudesta ja posliiniset lavauari (meren puolen seinustalla) ja pisuaari (pihan puolen seinustalla) herrasväen ulkokäymälästä. Pihapiirin lipputangossa liehuu viiri ja valtavia ruohoalueita koristavat kesän alussa vaalean keltaiset kevätesikot. Kasvin ruotsinkielinen nimi, jungfru, on lahden edustalla sijaitsevan saarenkin nimi, mikä kertonee kukkien levinnäisyydestä saareenkin tai päinvastoin.¹⁴¹ Pihapiirissä on hyötypuutarha, jollaisia oli etenkin varhaiskauden suurhuviloiden huvilapihoissa,¹⁴² oltiinhan huvilaloissa pitkä kesä ja perheen miehet kävivät huviloilta käsin töissä kaupungissa.¹⁴³

¹³⁹ Haastattelu 5.

¹⁴⁰ Haastattelu 2.

¹⁴¹ Omaan karttahavainnointiin perustuva löytö.

¹⁴² Vuori 1966, 35.

¹⁴³ Maalla 2008, 3.

Huvilassa on meren puolella lasiveranta, jonka pariovi on väriltään keltainen, kuten talon muutkin ovet. Portaat, joita reunustavat koristeveistetyt kaiteet, päättyvät pylväisiin, joiden päällä ovat kesäisin kukkaruukut. Takapihalta aukeaa upea näkymä Pihlavanlahdelle ja vanhaan Rauhanlinnan huvilaan, joka näkyy kauempana sijaitsevalta mäen päältä selvästi tontilla suoritettujen parin vuoden takaisten puiden harventamisen jäljiltä. Mereltä katsottuna, Ilois-huvilaa kehystää vanha hevuskastanja, jonka oksia on pyritty suojelemaan arvopuihin erikoistuneiden arboristien tukemana, etteivät ne katkeaisi myrskyssä, kuten kävi etupihan vanhalle lehmukselle, joka kaatui muutama vuosi sitten syysmyrskyssä.¹⁴⁴ Onneksi etupihalla on vielä suuria arvopuita jäljellä, kuten lehtikuusi ja toinen lehmus, jotka ovat tontin länsireunalla sijaitsevan torpan läheisyydessä tuulelta suojassa.

Kuva 9. Ilois huvila rannan suunnasta kuvattuna toukokuussa 2020. Keltaiset pariovet vievät lasiverannalle, jossa vedetyt ikkunalasit heijastavat valon kauniisti kuvattunakin. Takapihan lähes 200 vuotta vanha hevuskastanja oikealla. Valokuva Anne Salonen.

Rannassa on sauna, joka on vanhoista osista ulkoapäin pääosin uudelleen rakennettu. Alkuperäinen, entinen kylpylärakennus, oli päässyt niin huonoon kuntoon, ettei sitä olisi voitu enää sisäosiltaan korjata.¹⁴⁵ Siellä sijaitseekin nyt satakuntalaisittain, luvialaistyyliin 2000-luvulla rakennettu sauna, jonka lauteille kiivetään katonrajaan löylyttelemään ja peseytyminen tapahtuu alhaalla. Kiuas on Iki-kiukaan saman aikakauden teräsverkkoinen, puulämmitteinen kiuas. Saunarakennus kunnostettiin Yyterin kartanon toimesta, joka osti ensin huvilan ja aloitti rapistuneen päärakennuksen kunnostamisen.¹⁴⁶ Huvilan kunnostuksen edettyä jonkin verran,

¹⁴⁴ Haastattelu 5.

¹⁴⁵ Haastattelu 5.

¹⁴⁶ Tiedot Yyterin kartano.

alkuperäinen omistajasuku osti huvilan takaisin itselleen. He ovat kunnostaneet nyt yhdeksän huoneen ja keittiön huvilaa reilut kymmenen vuotta. Neliöitä huvilassa on noin 400–500 ja piha-alueen koko on vaihdellut, nykyisin alueeseen kuuluessa myös naapurissa sijaitseva Mellinin metsästysmaja. Metsästysmajaa ympäröivistä maa-alueista samoin osa on siirtynyt kaupan myötä Yyterin kartanolta huvilan omistavalle suvulle.¹⁴⁷ Suvun omistukseen huvila päätyi kaupunkilääkäri, Tigerstediltä, joka myi huvilan vuonna 1870.¹⁴⁸ Siitä alkaen huvila on ollut saman suvun omistuksessa, lukuun ottamatta Kemiran tehtaan suojavaöhykeaikaa, joka Ilois-huvilan kohdalla oli alle kymmenen vuotta.¹⁴⁹ Huvilaa tosin ei voitu tehdaspäästöjen vuoksi käyttää useaan vuosikymmeneen ennen suojavaöhykeikaakaan, ja se jäi rapistumaan käyttämättömänä jo kuusikymmentäluvulla lähes viideksikymmeneksi vuodeksi.¹⁵⁰

3.2. Kertaustyyllisen Metsolan hurmaamat

Valkoinen portinpylväs, jossa on vihreä, pellistä taiteltu katos, kertoo hieman kallellaan ajan kuluneen huvilan rakentamisesta, mutta uuden maalipinnan tuoksusta ei voi erehtyä – huvilaa kunnostetaan parhaillaan. Kaunis keltavalkoinen huvila, taidokkaine koristeineen, paljastaa kyseessä olevan kertaustyylien helmen, joita rakennettiin niin sanotulla huviloiden kultakaudella 1800-luvun loppupuolella ja 1900-luvun alussa ennen tyyliuunnan vaihtumista kansallisromanttiseen Jugendiin.¹⁵¹ Rakennuksen rakennutti aikoinaan tukkukauppiaina Porissa ja Merikarvialla toiminut, Erik Mellin, joka aiemmalta sukunimeltään oli Mattila. Mellin aloitti tukkukaupan Porissa vuonna 1891 kaupungin jokirannassa, jossa Keski-Porin kirkkoa vastapäätä on vieläkin Mellinin kauppapaikkana toiminut rakennus, osoitteessa Eteläpuisto 10. Varallisuutta tukkukaupasta kertyi sen verran, että vuosisadan vaihteessa valmistui Metsola-niminen huvila porvarishuvila-alueen loistopaikalle, Yyterinniemen korkealle rantatöyräälle.¹⁵² Puuhuvila koristeltiin taidokkaasti koristeveistoleikkauksin, jotka eivät jätä tänäkään päivänä katsojaansa kylmäksi, vaikkei tyyliuunnauksesta edes pitäisi.¹⁵³

¹⁴⁷ Haastattelu 4.

¹⁴⁸ Haastattelu 2.

¹⁴⁹ Haastattelu 5.

¹⁵⁰ Haastattelu 5.

¹⁵¹ Seppälä & Seppälä 2020.

¹⁵² Huvilan historiasta ja rakentajasta tiedot saatu Satakunnan Museolta.

¹⁵³ Kultakaudella rakennettiin koristeveistoleikkauksia runsaasti sisältäviä huviloita (Seppälä & Seppälä 2020).

Kuva 10. Metsola huvila lasiverantoinen kuvattuna kesäkuussa 2023. Huvilan päädyssä näkyy osittain pihapiirin uusin tulokas eli tynnyrin muotoineni saunarakennus. Valokuva Anne Salonen.

Vanha arvorakennus seisoo ryhdikkäänä ja katsoo merelle, josta näkyvät nykyisin Peittoonkorven tuulivoimalat, ainakin selkeällä säällä ja pimeällä, jolloin niiden valot loistavat punaisina.¹⁵⁴ Huvilapiha silti huokuu rauhaa ja sen tietävät lukuisat metsäneläimet, kuten hirvet, kauriit, supikoirat ja ketut¹⁵⁵ jotka kulkevat piha-alueella talonväen kissoista välittämättä. Tontin pohjoisreunalla oleva piharakennus, jossa on ollut sauna, on jo antamassa periksi ajan hampaalle, joka on syönyt siltä katon lähes kokonaan kattorakenteiden notkahtamisen seurauksena. Se on vanhetessaan väistymässä ja on jo antanut tilaa pihaan kohonneelle uudelle saunarakennukselle, joka ilmestyi muutama vuosi sitten tynnyrinmuotoisena, valmiskrakennuksena, päärakennuksen rinnalle rinteeseen. Alapihassa seisoo tallirakennus, joka on muotokieleltään päärakennusta uudempi. Autoja ei huvilan rakennusaikaan vielä kulkenut, eikä ajoteitä ollut, sillä huviloille kulku tapahtui vesiteitse.¹⁵⁶ 1800-luvulla huviloille oli mahdollista kulkea usein myös junalla, kuten Huvilarannallekin, rautatien valmistuttua Pori-Mäntyluoto välille.¹⁵⁷

¹⁵⁴ Haastattelu 4.

¹⁵⁵ Mattila 2000; SK 30.11.2016; SK 10.4.2021.

¹⁵⁶ Haastattelu 4.

¹⁵⁷ Hautajärvi 2006, 15.

Kuva 11. Metsola huvila kuvattuna nykyisestä kulkusuunnasta käsin. Merenpuoli oli aikoinaan paraatipuoli, kun huviloille kuljettiin vesiteitse. Talon päädyssä on kakkosisäänkäynti, joka aikoinaan toimi palvelusväen sisäänkäyntinä. Valokuva Anne Salonen.

Paikka on kokenut viime vuosina suuria muutoksia, sillä nykyisen asukkaan saapuessa ensimmäisen kerran tontille, kasvoi piha polvenkorkuista heinää ja katolla viheriövät koivut.¹⁵⁸ Huvilassa ei ollut asuttu aikoihin, ei edes kesäisin. Huvila oli saasteiden ja tehtaan suojavaöhykkeenä olon vuoksi autoitunut, muttei sitä ainakaan kukaan ollut uhannut purkaa. Toisin kävi alueen itäpäässä, jossa osa puurakenteisista porvarishuviloista päättyi purettavaksi ja korvattiin ajan arkkitehtuurin mukaisilla rakennuksilla.¹⁵⁹ Tehtaan suojissa olo saattoi toimia Metsolankin purkutuomion estäjänä ja on mahdollista, että jälkipolville päättyi sittenkin enemmän alkuperäiskunnossa olevia, kulttuuriperinnöksi muokattavia huviloita sen vaikutuksesta.

Huvilavanhus on saanut kunnian olla ympärivuotisessa käytössä vuodesta 2016 alkaen. Samanaikaisesti sen remointi on edennyt tasatahtia niin ulkona kuin sisällä. Ennen muuttoa remointia oli tehty yksin, kaksin ja ulkopuolisten avustamana puolitoista vuotta, mutta

¹⁵⁸ SK 10.4.2021 B6.

¹⁵⁹ Esimerkiksi Brunnsvik, Mathildedahl ja Björkvik.

innolla kotia laitetaan edelleen kuntoon.¹⁶⁰ Sisätilat ovat jo alakerran osalta valmiit ja arki on sujuvaa. Huvilan julkisivun terassilla on neljä valkoista ja koristeellista pylvästä. Päädyssä suojava antavat lasiruutuikkunat muuten avonaisella verannalla, jonka kattorakennelmat ovat pylväiden varassa. Huvilan varsinainen katto kohoaa huomattavasti ylempänä, vihreänä ja monimuotoisena saumapeltikattona. Katto on osin maalattu uudelleen, mutta läntisen päädyn osa odottaa vielä kunnostusta.¹⁶¹ Vaikka katossa on havaittavissa ruostumista, on alkuperäinen pelti vahvuudeltaan jopa tuplasti nykyisin käytettyjä materiaaleja paksumpaa ja korjattuna kestänee vielä pitkään.¹⁶² Katon savupiiputkin mukailevat koristeellista tyyliä taidokkaasti muurattuine kransseineen, jotka reunustavat punatiilistä piippua. Itäpäädyn isoikkunainen kattolyhty on saanut rinnalleen kaksi kolmion mallista pienempää ikkunaa, joista siivilöityy valoa tunnelmallisesti talon vinttikerrokseen.¹⁶³ Lappeen alle jäävät haukkaikkunat olivat suunnitteluvaiheessa tärkeät lisäikkunat, sillä tulipalon sattuessa niiden tehtävä oli paljastaa mahdolliset piipun nokipalosta alkunsa saaneet palot rakennuksen vinttikerroksessa.¹⁶⁴

Keltainen talovanhus on kaunis kaikessa monimuotoisuudessaan. Länsipäätyä koristaa kakkossisäänkäynti koristeellisine katoksineen. Talon asukas kertookin puuhuvilan olevan hänen mielestään sitä kauniimman, mitä runsaammin se on koristeltu.¹⁶⁵ Etuovena on alkuperäinen, valkoiseksi maalattu pariovi,¹⁶⁶ joka johtaa talon kylmälle kuistille. Oven pielessä on kissojen lempipaikka, josta ne tähyystävät tiellä kulkijoita ja odottavat oman väen paluuta päivän askareista. Pihapiirin lintuja ne toki myös tähyilevät, vaikka eivät niitä saaliikseen pyydystäisikään. Pienin pihan linnuista, hippiäinen, on ainakin niiden ulottumattomissa, korkealla vanhassa tervalepässä. Se on Euroopan pienin lintu kuuden senttimetrin mittaisella olemuksellaan ja kiinnittää huomioni oranssilla, pienellä päätöyhdöllään, liikkeessaan puun oksilla hyppien.¹⁶⁷

Huvilan sisällä on kissoilla vielä monta ihanaa ja lämmintä paikkaa, kun keittiön puuhellaa tai salin uunia lämmitetään. Alkuperäisinä tulisijoina ne kuuluvat talon yksityiskohtiin, jotka

¹⁶⁰ SK 10.4.2021, B6.

¹⁶¹ SK 10.4.2021, B8; Haastattelu 3.

¹⁶² Huviloissa käytetty pelti on paksuudeltaan 3–4 mm, nykyisin käytetään paksuudeltaan 1,5–2 mm sinkittyä peltiä.

¹⁶³ SK 10.4.2021 B9.

¹⁶⁴ 1,5 kerroksiset rakennukset jätettiin paloturvallisuuden vuoksi vinttiosiltaan käyttämättä ja lappeen alle mataliin seinäosiin tehtiin ns. haukkaikkunat.

¹⁶⁵ Haastattelu 3.

¹⁶⁶ SK 10.4.2021, B8.

¹⁶⁷ Kenttäpäiväkirja 2023.

antavat huvilaan talvella lämpöä ja tunnelmaa. Ne ovat kuin arvohuonekaluja, jotka kuuluvat taloon, ja joista jokainen sukupolvi vuorollaan on saanut nauttia. Uusinta arvohuonekalun virkaa toimittaa salin piano, jonka pariskunta hankki pitämäänsä kotikonserttiin. Sekin kuuluu talon vakiovarustukseen ja saa jäädä näille sijoilleen, mikäli talonväki joskus luopuu asuinpaikastaan.¹⁶⁸ Nyt sellainen ei tulisi mieleenkään, kun huvilan omistus on useamman vuoden vuokrauksen jälkeen virallisin paperein ja kauppakirjoin siirtynyt heille ja elämän muut tärkeät asiat, kuten molempien työpaikat ja rouvan haaveena ollut oma hevonen ovat nekin saatu lähietäisyydelle huvilasta.¹⁶⁹

Huvilassa on neliöitä noin 200, joista aktiivisessa käytössä on 140,¹⁷⁰ mikä on hyvä määrä asukasperheelle kissoineen. Keittiö on riittävän kokoinen kokkailuun, vaikkei tila varsinaisesti ole suunniteltu ruokailuun. Porvariskaudella ymmärrettiin hygienia-asioita ja muista tiloista erotetussa erillisessä keittiössä hääräsi palvelusväki, joka kantoi ruoan isäntäperheelle salin puolelle.¹⁷¹ Muistona tästä on keittiössä vieläkin palvelusväen talousovi.¹⁷² Valoa tilaan tulee talon päädyn suuresta ruutuikkunasta, josta näkyy naapurihuvila, Rauhanlinna. Piha-alueelle voi poistua aikoinaan palvelusväen käyttämästä länsipäädyn ovesta, josta on pääsy luontevasti myös saunaan. Runsaspuustoinen piha-alue antaa suojaa tontin takaosassa meren puolelta, jossa lasikuisti ja T:n muotoiset ikkunat avaavat näkymää Pihlavanlahdelle. Vesi oli jo aikoinaan se elementti, jonka ympärille huvilarakentaminen keskittyi ja se myös toimi pitkään kulkuväylänä tuoden suviasukkaat viettämään kesäänsä huviloille.¹⁷³ Yyterinniemielläkin Rosenlewien omistama höyrylaiva Saga kuljetti väkeä päivittäin Porin ja huvila-alueen välillä ja sen perään kiinnitettyllä proomulla asukasperheiden kesämuutotkin pianoineen ja suurine aurinkovarjoineen onnistuneesti sujuivat.¹⁷⁴ Lahden mataloiduttua rannassa näkyy enää huvila-asukkaiden soutuvene, jonka kylkeen on maalattu teksti ”Metsola”.

¹⁶⁸ SK 10.4.2021, B

¹⁶⁹ Haastattelu 3.

¹⁷⁰ SK 10.4.2021, B6; haastattelu 3.

¹⁷¹ Saarikangas 2002, 144.

¹⁷² SK 10.4.2021, B7 valokuva keittiöstä; haastattelu 3.

¹⁷³ Hautajärvi 2006, 15.

¹⁷⁴ Haastattelu 3; Maalla 3/2008; Vuori 1966, 34.

3.3. Rauhanlinnan torppahuvilaan rakastuneet

Tien päässä kohoaa korkea mäki, jossa huvilavanhus on odottanut kunnostajiaan useasti. Tehtävään on tartuttu monen perheen voimin, mutta vasta nyt on huvilalle löytynyt uusi omistaja, jonka toimesta huvilaa on alettu kunnostamaan tarkoituksena saattaa projekti tällä kertaa maaliin. Rakastuttu on siis monta kertaa, joten kyseessä on oltava jotain sellaista, joka on jo useamman sydämen valloittanut – ja kukaties murskannutkin.¹⁷⁵ Huvila ei kuitenkaan koreile ulkoisella kauneudellaan, ja ehkä sen kauneus pikemminkin kätkeytyy huvilan seinien sisäpuolelle ja edessä avautuvaan jylhään maisemaan. Rauhanlinna eroaa selvästi alueen muista tonteista sen eteen avautuvasta maisemasta katsottuna.¹⁷⁶ Huvila tässä, nykyisin suojellussa muodossaan, on valmistunut vuonna 1861.¹⁷⁷

Huvilalle saavuttaessa tietä reunustaa metallinen verkkoaita ja verkkoaidan lopussa kerrotaan tehdasalueen läsnäolosta. Vuosikymmenet ovat kasvattaneet teollisuusalueen verkkoaidan sisälle kasattuja kuonakasoja vuoriksi, joiden päällä – tehdasalueen liikkumiskiellosta huolimatta – kirmaa villinä valkohäntäpeurapariskunta. Ne pysähtyvät tuijottamaan mäen päältä ohikulkijaa, mutta jatkavat matkaa kasan päällä juosten ja lopulta katoavat horisonttiin. Tehdasalueen läsnäolo konkretisoituu alueella ja pitkä piippu näkyy tielle. Olo on ristiriitainen – ollaanhan nyt entisen porvarisalueen ytimessä, huvilakulttuurin syntysijoilla.¹⁷⁸ Huvilapihaan mäkeä noustessa tämä kaikki kuitenkin unohtuu, sillä piha-alue rajoittuu kahteen Rauhanlinnan nimiseen huvilaan, joista ainakin vanhempaa on kutsuttu vanhan kyltin mukaan Rauhanlinnaksi.¹⁷⁹

Vanha huvila on pääväriltään punamultainen, mutta veden suuntaan avautuvan pienen avoverannan maaliseinä on heleän persikkainen, tuoden mieleen murretut pastellisävyt 1800-luvun arvorakennuksista. Rauhanlinna onkin rakennuksena vanhimmilta osiltaan alueen vanhin, sillä sen torppaosasta kertova vuosiluku vie meidät 1830-luvulle.¹⁸⁰ Huvilassa on ruutuikkunat ja koristeelliset kaiteet jatkuvat porraskaiteina avoverannalta alas. Verannan edessä on englantilaistyylinen, punaisesta tiilestä muurattu paikoin korkeakin seinämä, jonka

¹⁷⁵ Tieto huvilan entiseltä omistajalta, Yyterin kartano.

¹⁷⁶ Kenttäpäiväkirja 2024.

¹⁷⁷ Rosenlew 2013.

¹⁷⁸ Kenttäpäiväkirja 2023.

¹⁷⁹ Kenttäpäiväkirja 2024.

¹⁸⁰ Olen ottanut valokuvia huvilassa käydessä korona-ajalla vanhan omistajan aikana 2020 ja uudemmat kuvat ovat vuodelta 2023 nykyisen omistajan omistaessa huvilan. Kurkihirren vuosiluvun olen kuvannut molemmilla kerroilla.

sisällä on aikoinaan ollut upea kukkapuutarha.¹⁸¹ Uuden omistaja suunnitelmissa on muurin sisäisen pohjamaan sorastaminen tulevana kesänä.¹⁸² Talon piha-alueella on keväisin vielä joitakin harvinaisia luonnonkukkia, kuten sinivuokkoja ja kieloja hyvinkin runsaasti. Muutamia valkovuokkoja on samoin tonttia reunustamassa, vaikkei muualla alueella liikuttaessa niitä tulekaan vastaan.¹⁸³

Kuva 12. Rauhanlinna kuvattuna edessä avautuvaan Majasaarta ympäröivään lahteen. Vanhan tiilimuurin takaa pilkottaa uusi Rauhalinna savupiippuneen. Huvilan otsalaudat ja sinkityt vesikorut hohtavat uutuuttaan. Valokuva Anne Salonen 2024

Kuva 13. Rauhanlinnan merenpuoleinen pääty, jossa näkyvissä keväällä aloitettu pellitystyö. Valokuva Anne Salonen 2024.

¹⁸¹ Rosenlew 2013, valokuvat Rauhalinnasta.

¹⁸² Rauhalinnan kunnostus suunnitelmia kesälle 2024 saatu sähköisinä omistajalta.

¹⁸³ Kenttäpäiväkirja 2023.

Rauhanlinnan vinttiosa kätkee neliruutuikkunoiden taakse taloon myöhemmin tehdyt vinttihuoneet, joita on neljä.¹⁸⁴ Niitä ja koko huvilaa ollaan nyt kunnostamassa ja seinien Haltex-levyjen alta onkin paljastunut terveisinä lyijykynäkirjoituksia talon edellisiltä asukkailta ja kunnostajilta.¹⁸⁵ Huoneiden kohdalla rakennus on korkeampi kuin muu vinttiosa, jossa on kuljettava hieman kumarassa. Talon merelle aukeavassa päädyssä on aiemmin sijainnut iso kattoterassi, josta jäljellä on enää sinne kulkuväylänä toiminut ovi, joka aukeaa katoksen suojaamana. Oven viereen on muurattu savupiippu rakennuksen ulkoseinää mukailleen. Vastaavanlainen piippu sijaitsi aiemmin myös talon toisessa päädyssä, jossa alkuperäiset uunit ovat säilyneet.¹⁸⁶ Uuden omistajan toimesta kattoterassia on pellitetty kevään aikana vanhaan tyyliin sopivalla sinkityllä saumapellillä ja otsalaudat on uusittu.¹⁸⁷

Kuva 14. Rauhanlinnan nykyinen pääsisäänkäynti eli keittiön johtava, aikoinaan palvelijan oven virkaa toimittanut talon päädyn ovi. Avoverannalla sijaitsee merenlahteen aukeava vanha pariovellinen pääsisäänkäynti. Valokuva Anne Salonen, 28. huhtikuuta 2024.

Rakennuksen alakerrassa on pääsisäänkäyntinä toimiva ulko-ovi, josta on kulku suoraan keittiöön ja muihin huoneisiin. Keittiön vieressä on toinen, samankokoinen huone. Kaksi seuraavaa huonetta ovat peräkkäin ja ensimmäisessä on suuri valkoinen, rapattupintainen avotakka. Lattialankut ovat leveät ja punaruskeaksi petsilakalla käsiteltyt, kuten muuallakin talossa. Avoterassille on näkymä takallisen huoneen (tai salin) koristeellisten ikkunaruuutujen

¹⁸⁴ Rauhanlinnan vierailu 2020.

¹⁸⁵ Liite 4; Kenttäpäiväkirja 2023.

¹⁸⁶ Vierailu huvilassa 2020.

¹⁸⁷ Kenttäpäiväkirja 2024.

läpi. Patinoidut kurkihirret on kaivettu esiin pinkopahvien alta ja takan yläpuolisessa hirressä on venäjänkielinen teksti ja vuosiluku 1838.¹⁸⁸ Talon toisessa päädyssä ovat kapeat portaat, niin sanotut palvelijan portaat, jotka johtavat vinttiin. Erilliset portaat tekivät mahdolliseksi isäntäväen ja palvelijoiden liikkumisen kohtaamatta.¹⁸⁹ Päädyssä ovat aiemmin sijainneet talon pesutilat, kun talossa on viimeksi asuttu.¹⁹⁰

3.4. Kertaustyyleistä klassismiin – Grankullan paluu sukuhuvilaksi

Mustat rautaiset ja koristeelliset portit sulkevat tien viimeisen huvilan piha-alueen yksityiseksi, suvun kodiksi. Alun perin 1878 rakennettu huvilakaunotar rakennettiin Fredrik Wilhelm Rosenlewin kasvaneelle perheelle, jolle aiempi huvila Mathildedahl, oli riittänyt puoliksi omistettuna.¹⁹¹ Perhekoon kasvettua, rakennutti tehdaspatriuuna Yyterin kartanon vuokramaille 11 huoneen ja yhtä monen tulisijan, kakluunin, koristeellisen puuhuvilan, Grankullan. Porvariskaudella rakennetuissa rakennuksissa haluttiin korostaa perhe-elämän yksityisyyttä suunnittelussa.¹⁹² Rakennus syntyi Mathildedahlin arkkitehtinä toimineen, Julius Basilierin, kynänjäljistä kertaustyylien monimuotoisia koristeveistoja tulvien.¹⁹³ Tämä alkuperäinen rakennustyyli päivitettiin porilaisarkkitehti Torkel Nordmanin toimesta vuonna 1924, jolloin koristeelliset leikkaukset saivat väistyä ja huvilan julkisivuun Kokemäenjoen puolelle tehtiin joitakin vallalla olevan tyyliuuntauksen mukaisia muutoksia. Esimerkiksi suuri, kolmiosainen yläkerran ikkuna, jonka keskimmäinen ruutu oli ollut korkeampi, muutettiin klassismin tyyliille uskollisiksi, tasaruutuisiksi ja talon muun ikkunatyylin kanssa symmetrisiksi ikkunoiksi. Ikkunan yläpuolelle, talon vinttitilaan, lisättiin puolikuun muotoinen ikkuna välipienoineen.¹⁹⁴ Verannan koristeelliset, sirkustelttamaiset, raidalliset markiisit poistettiin ja verannasta tuli

¹⁸⁸ Kenttäpäiväkirja 2023.

¹⁸⁹ Saarikangas 2002, 142.

¹⁹⁰ Rauhanlinnassa vierailu 2020.

¹⁹¹ Viljanen 2013, 130.

¹⁹² Saarikangas 2002, 148.

¹⁹³ Grankullan rakennuspiirustus.

¹⁹⁴ Raimo Huittisen piirustuskuva Grankullasta s.20, jossa näkyy Nordmanin suunnittelema kolmiruutuinen ikkuna meren puolelta. Kuva on kirjasta Vanha Pori (Huittinen & Teinilä-Huittinen 1979, 143). Artikkelisarja vanhoista Porin kaupungin rakennuksista on julkaistu myös Satakunnan Kansassa ajalla 6.11.1976-7.8.1977 otsikolla ”Säilyttämisen arvoista Poria”.

klassisen hillitty lasiveranta, ilman otsalautojen koristeveistokoukeroita, jotka aiemmin kiersivät koko huvilarakennusta.¹⁹⁵

Huvilassa oli vielä 2000-luvun alussa hyvin hiljaista. Takana oli pitkä aika tehtaan suojaväyhykkeen alaisuudessa, ja sitäkin oli edeltänyt huvilan käytössä muutokset aina 1950-luvulta alkaen. Viimeksi talo asuinkäytössä oli ollut jaettuna pitkittäissuunnassa kahden perheen, Conrad ja Stuart Rosenlewin kodeiksi. Sen jälkeen olivat huvilaa käyttäneet ensin Rosenlewin toimihenkilöt lomapaikkanaan ja jonkin aikaa rakennus oli toiminut jopa kurssikeskuksena.¹⁹⁶ Myöhemmin huvilasta tuli poliisienkin lomaviettäpaikka.¹⁹⁷ Huvilavanhus oli kestänyt kaiken tuon, onhan se rakennettu jyrkävistä hirrestä,¹⁹⁸ ja vaikkei siitä enää aktiivisesti ollut pidetty huolta keltaisessa talonmiehenasunnossa asuneiden kahden talonmiehen ja puutarhurin toimesta, oli sitä kuitenkin käytetty.¹⁹⁹ Toista oli aika, jolloin rakennus oli hyljätty oman onnensa nojaan vuosikymmeniksi, ja talon ikkunoihin oli kohdistunut ilkivaltaa.

Kuva 15. Grankulla huvila kuvattuna lokakuun lopussa 2023 ruska-aikaan. Huvilan saumapeltikatto loistaa uutuuttaan. Pihapiirin entinen talonmiehen asunto on samoin kunnostettu ja maalattu. Valokuva Anne Salonen, lokakuu 2023.

¹⁹⁵ Huvilasta otettuja vanhoja valokuvia Satakunnan museolta, joita asukkaalla huvilassaan pöydän kansilasin alla.

¹⁹⁶ Huittinen & Teinilä-Huittinen 1979, 148; Maalla 2008/3.

¹⁹⁷ Haastattelu 3, jossa kerrottu kolmen huvilan olleen poliisien lomaviettäpaikkana, Grankulla-tieto poliisin tyttäreltä.

¹⁹⁸ Huoneistokeskus 2014; Maalla 2008/3.

¹⁹⁹ Huittinen & Teinilä-Huittinen 1978, 143–148; Maalla 2008/3.

Sellaisessa kunnossa talo oli saatuaan itselleen ostajan vuonna 2005. Huvila oli ensin kiinnostanut kahta perhettä, joista toinen halusi kuitenkin hyväksytyyn ostotarjouksen jälkeen vielä vetäytyä kaupasta. Toinen perhe päätyi kyllä alueelle, mutta pienemmän huvilan omistajaksi ja Grankullan ostikin ensin yksityinen sijoittaja,²⁰⁰ jolta myöhemmin sisarukset hankkivat huvilan itselleen. He remontoivat arvohuvilan, jonka pohjapiirros jaettiin tällä kertaa pystysuunnassa kahden perheen kodiksi. He myös raivasivat metsittyneen piha-alueen ja palauttivat huvilan jälleen sukuhuvilaksi, kuten se oli ollut aiemmin. Toisen päädyn huvila toimi osin yrityskäytössä ja autotalli-/saunarakennuksessa toimivat yrityksen spa-tilat.²⁰¹ Vanha pihasauna oli tuolloin jo pahoin rapistunut ja sitä hädin tuskin näki joenpuoleisen ranta-alueen umpeen kasvamisen vuoksi.²⁰²

Huvilan elämään tuli vielä muutoksia sisarusten päätettyä myydä huvila edelleen. Uusi omistaja lopulta löytyi ja koko huvila palasi yhden perheen omistukseen, mutta kahden sukupolven käyttöön. Remonttia jatkettiin ja huvilan itäpäädyssä, jossa isommat tilat ovat, tummat tapetit ovat saaneet väistyä ja huvila on pyritty palauttamaan vaaleaksi ja kalusteet huvilatyylisiin sopivan kevyiksi. Punatiilinen aulan takkakin on saanut valkoisen ulkokuoren. Talon ulkoväri on pysynyt vihreänharmaana ja samaa väriä noudattavat talon sisätilojen listat. Tapetit ovat valkopohjaisia kukkatapetteja, joissa vihreys korostuu, kuten huvilaympäristössäkin kesäaikaan. Pihassa on tilaa temmeltää ja suurin nauttija lienee talon isokoinen koira, joka viettää todellista koiranelämää pihanurmella kirmatessaan – kenenkään häiritsemättä.²⁰³

Huvila on saanut arvoisensa asukkaat, jotka ovat palauttaneet takapihan ranta-alueelle luonnonkivipengerryksen ja raivanneet pusikot, joiden paikalla nykyään on porvarishuviloihin kiinteästi kuulunut laaja, Englannista mallinsa saanut hyvin hoidettu ruohokenttä, jota halkaisevat kapeat polut.²⁰⁴ Porvarisaikainen hyötypuutarha loistaa poissaolollaan ja hiekkapolkujen sijaan sorapolkuja reunustavat muutamat, vielä pienikokoiset tuijat, jotka kuvaavat aikakauden muuttuneen. Koko isolla takapiha-alueella muuta puustoa ei juuri ole, yksittäistä kuusta ja rantakoivua lukuun ottamatta. Huvilan erkkeri-ikkunasta ja lasiverannalta aukeaa avoin maisema merelle, jonka rantaan on aivan lähiaikoina rakennettu laitur

²⁰⁰ Haastattelu 4.

²⁰¹ Maalla 2008/3.

²⁰² Keskustelu entisen asukkaan kanssa huvilapihassa huhtikuussa 2013.

²⁰³ Haastattelu 1.

²⁰⁴ Vuori 1966, 35; Hautajärvi 2006, 14.

vanhanajan uimahuoneineen.²⁰⁵ Edellisten asukkaiden toimesta etupihaan palautettiin siellä aiemmin sijainnut tenniskenttä,²⁰⁶ joka sekin englantilaisissa yläluokan pihossa oli aiemmin vakiovarusteena. Tennis, yläluokan harrastuslajina, siirtyi Suomeen aikoinaan juuri Englannista vuonna 1880-luvun alkupuolella.²⁰⁷

Kuva 16. Huvilan länsipääty, joka toimii toisena asuntona. Taustalla siintää merinäkömä. Valokuva Anne Salonen 2023.

Kuva 17. Grankulla meren suunnasta kuvattuna. Lasiveranta on aikoinaan ollut avoveranta, jossa ovat olleet markiisit suojana. Nykyajasta kielivät ilmalämpöpumput, jotka ovat sijoitetut entiselle pääsisäänkäynnin puolelle. Valokuva Anne Salonen.

²⁰⁵ Huvilan ja huvilapihan havainnointi ja valokuvaus lokakuussa 2023.

²⁰⁶ Maalla 3/2008; Haastattelu 1.

²⁰⁷ Ks. Tenniksen historia.

Kuva 18. Piharivi, jossa asukasperhe saunoo ja viettää aikaa tunnelmallisessa ylös asti auki olevassa tilassa. Valokuva Anne Salonen.

Kuva 19. Vanha talonmiehen asunto, joka on kunnostettu katolla näkyviä piippuja myöten. Valokuva Anne Salonen, lokakuu 2023.

Huvilan piharakennukset on kunnostettu sellaisiksi, kuin ne ovat olleet loistonsa päivinä. Ainoastaan vanha rantasauna, jonka kattorakenteet olivat jo pettäneet kevättalvella 2020 tontilla käydessäni, on kadonnut maisemasta. Talonmiehenasuntoon on muurattu uudet piiput vanhan

mallin mukaisesti, tiilikranssien kehystäessä piippujen yläosia. Maaliväriä on kahden kamarin ja keittiön torpassa aiemmin ollut keltamultainen sävy, jolla puukatos ja pitkä tallirakennuskin on maalattu. Tallirakennuksen isot liukuovet ovat maalatut aiemman värityksen mukaisesti valkoisiksi ja pienemmät ovet ovat mustia. Tallirakennus pitää sisällään tallitilojen lisäksi perheen ulkosaunan. Sen korkeassa aulassa, jossa patinoituneet kattoristikot upeasti näkyvät, on jouluaikaan ja – vielä pitkään sen jälkeenkin – oikea kuusi koristeltuna. Siellä asukasperhe viettää yhteistä aikaa nauttien vanhan rakennuksen upeasta joulutunnelmasta, jota kynttilöin ja koristein on perheen äidin toimesta tilaan luotu. Vielä helmikuussakaan ei siitä kaikesta haluaisi luopua, vaan tunnelmasta nautitaan niin kauan kuin neulaset kuusessa pysyvät.²⁰⁸

3.5. Siirtohirsihuvila Djupvikistä lapsiperheen koti

Vanhaa rakennusta oli haettu jo pitkään ja läpi oli käyty tarjonta niin Metsä-Porissa kuin Meri-Porissa. Tutustuttu oli vanhaan koulurakennukseen joen rannalla ja Kellahden kartanomaisematkin oli koluttu. Vanhaa taloa etsittiin tuntosarvet herkkinä, Merikarviaa myöten. Viimein perheen rouva vei miehensä katsomaan huvilaa, jota oli ollut pyöräretkellä katsomassa aiemmin yksin. Piha oli niin ummessa kasvillisuudesta, pajuista ja kuusista, että vaikka tie vei pihaan, oli pariskunnan autolla sinne vaikea päästä. Pihaan päästyään etenkin mieheen voimakkaan vaikutuksen teki vesi: Omarantainen tontti olisi haaveiden täyttymys. Huvilakaan ei ollut isännän mielestä liian huvilamainen, vaan täyttäisi remontin jälkeen hyvin pariskunnan vakituisen asumisen tarpeet, joten se päätettiin ostaa. Vuosi oli 2007 ja kaupassa huvilan ja rantatontin ostajille päätyi myös puuvene, joka on rannassa edelleen tontilla olleen betonilaiturin kupeessa, talviteloillaan.²⁰⁹

Homma pantiin alkuun mittavalla piha-alueen raivausoperaatiolla. Asialla oli kiirekin, sillä pariskunta oli kerennyt juuri ennen Djupvikin ostotarjousta tekemään kaupat kookkaasta autotallirakennuksesta, silloisen asuinpaikkansa piharakennukseksi. Tallirakennus oli siis sijoitettava alkuperäisen suunnitelman muututtua huvilan pihaan, vaikka se varmaan olisi ollut talon rouvan mukaan hieman erilainen, mikäli olisi tiedetty tilausvaiheessa sen lopullinen sijoituspaikka.²¹⁰ Tallirakennusta aina tarvitaan ja loppupeleissä sen rakentuminen tontille

²⁰⁸ Haastattelu 1.

²⁰⁹ Haastattelu 4.

²¹⁰ Haastattelu 4.

ensin auttoi paljonkin monenlaisen rakennustavaran ja kulkuneuvojen säilytyspaikkana. Pihassa oli useampi vanha rakennus ja hevostalli, joiden korjausta saatettiin näin siirtää hieman tuonemmaksi, kunhan tärkeimmät remonttihommat päärakennuksessa saataisiin ensin valmiiksi.

Kuva 20. Djupvikin katolla oleva tuuliviiri kertoo siirtohirsistä uudelleen pystytetyn huvilan rakennusajankohdan olleen 1900. Valokuva Anne Salonen 2023.

Rakennusvanhus oli loistonsa päivät nähnyt jo aikoja sitten. Lasikuistilla vuosiluku 1827 kertoi siitä, mutta missä ja kenen kotina talo silloin oli toiminut ei ollut kenelläkään tietoa, sillä hirsirakennus oli siirretty upealle rantatontille jostain muualta. Asiasta kielivät juoksevat numerot hirsien päissä, jotka paljastuivat, kun huvila oli hankittu omaksi ja remontointia aloiteltiin. Yläkertaa remontoimassa puolestaan selittyi syy pieneen, silmin havaittavaan poikkeamaan katon aumarakenteessa, joka ei vaikuttanut suunnitellulta, vaan oli seurausta muutoksesta kattorakenteissa uudelleen kasaamisen yhteydessä, jolloin talon alkuperäinen torni oli päätetty madaltaa. Huvila-asukkaat löysivät yläkertaa remontoimissaan kirvesmiesten jättämän viestin aiheesta.²¹¹ Jos torni olisi säilytetty, olisi Djupvik ainoa tornillinen huvila Huvilarannalla.²¹² Tornillisia huviloita rakennettiin huviloiden varhaisella rakennuskaudella, jonne siirtohirsissä ollut huvilan alkuperäinen rakennusvuosiluku 1827 viittaa.²¹³

²¹¹ Haastattelu 4.

²¹² Ks. luku 2.3 tyyppipiirros tornillisesta huvilasta

²¹³ Huvilan rakennusajankohdan vuosiluku 1827, liittyy huvilan varhaiseen huviloiden rakennusaikakauteen maassamme, jolloin huvilat ”komistettiin” kuistien lisäksi tornein (Vuori 1966, 35).

Kuva 21. Djupvik huvila meren suuntaan. Lasiverannan yläpuolella näkyy aikoinaan madallettu torniosa. Valokuva Anne Salonen.

Kiinnostus huvilan alkuperään kasvoi remontoinnin kanssa yhtä aikaa ja asiaan haettiin selvyyttä vanhoja Satakunnan Kansan mikrofilmejä katsellen. Viimein perheen isännällä tärppäsi, kun hänen silmiinsä osui lehtileike, joka kertoi Pihlavan huvila-alueelle siirretystä lasikuistillisesta ja tornillisesta huvilasta Maa-Porista, Lukkarinsannasta. Perhe oli melkein päätenyt huvilanomistajiksi jo muutama vuosi aiemmin, kun tehtaan suojavyöhykkeen sisältä oli laitettu myyntiin ensimmäinen huvila. Ostotarjouskin huvilasta oli jo hyväksytty, mutta siinä vaiheessa pariskunta, joka suurta huvilaa oli ostamassa heidän kanssaan puoliksi, halusikin vetäytyä kaupasta. Yhden perheen käyttöön huvilan tilat olisivat olleet liian suuret. Tämä, Thesleffin, Porin lennätinlaitoksen kamreerin, itselleen rakennuttama huvila sen sijaan sisälsi huoneita heille juuri sopivan määrän; alakerrassa oli keittiö, sali ja kaksi makuuhuonetta, joiden lisäksi yläkertaan saisi tarvittaessa rakennettua tiloja lisää.²¹⁴

Päärakennuksen remontoimia sormistaan näppärä perheinpää ja maalihommista innostunut rouva tekivät vanhasta asunnosta käsin vuoteen 2010, jolloin he muuttivat Huvilarannalle. Asunnossa oli tuolloin vielä paljonkin keskeneräisyyttä, mutta sisälle oli saatu juokseva vesi, mikä helpotti pariskunnan elämää huvilassa. Isäntä myös kouluttautui perheen huvilahankkeen innostamana puusepäksi – vaikkei sitä ammatikseen teekään – ja valmisti alkajaisiksi tuoreelle

²¹⁴ Haastattelu 4.

vaimolleen yläkerran parvekkeelle vievän puisen peiliparioven.²¹⁵ Huvilan hankinta on opettanut monenlaisia taitoja, joista osa on hankittu koulun penkiltä, ja osa on tullut elämäntutkimuksessa opeteltuna. Kun alueella oli vuonna 2014 avoimet ovet tapahtuma, museon ja asukkaiden yhdessä järjestämänä, näytti ikkunapokien kunnostuksen mallia Satakunnan museon Kalle Virtanen – ja saaduilla ohjeilla talon rouva toteutti mittavan ikkunoiden kunnostusprojektin.²¹⁶

Huvila oli ostohetkellä valkoinen, mutta se maalattiin siniharmaaksi tunnetulla perinneöljymaalilla. Maali kuitenkin osoittautui käytössä syystä tai toisesta epäsovivaksi valinnaksi. Niinpä talo maalattiin uudelleen eri tehtaan maalilla, ja lopputulokseen he ovat olleet nyt tyytyväisiä. Korjauslistan kärjessä – ennen maalausta – olivat kuitenkin katto, josta vesi valui paikka paikoin sisään ja kantavien hirsien vaihto. Myös kattoikkunan kanssa oli ollut vuoto-ongelmaa, joten sillekin oli tehtävä nopeasti korjaustoimia. Onneksi leveät lattialaudat saatiin säilytettyä salissa ja alakerran toisessa makuuhuoneessa, jolle tuli käyttöä lastenhuoneena sopivan ajan koitettua. Salin kaunis, vihreä kaakeliuuni, joka on tehty neliönmuotoisista kaakeleista, on katseenvangitsija, mutta myös erinomainen lämmönlähde. Salissa lämpö on miellyttävän tuntuista, eikä lattia aukaisemisen ja lisäeristämisen jäljiltä ole vetoinen, eikä kylmä. Keittiössä alkuperäinen puuhella toimii edelleen ja makuuhuoneita lämmittävät pyöreät kermanväriset, koristekruunuiset kaakeliuunit, jotka nekin olivat talossa valmiina. Myös yläkerrassa on hieno vanha kamiina lämmönlähteenä, jonka lisäksi siellä ovat lämmintä ilmaa puhaltavat nykyajan patterit.²¹⁷

Piha-alueella on säilynyt useita vanhoja rakennuksia, kuten leikkimökki, rantasauna sekä vanha tallirakennus, jossa on jäähuone ja puuliiteri. Ne ovat osin jo kunnostetut ja leikkimökkikin mukailee uudella maalipinnallaan huvilan värejä. Rantasauna on aivan rannan tuntumassa ja sen maalauksessa on käytetty kahta keltaisen sävyä. Osa rantasaunan ikkuna- ja seinärakenteista odottaa vielä kunnostus, mutta suurelta osin piharakennukset ovat tällä erää valmiit. Asukasperhe laittaa nyt korjausenergiansa huvilan vintin tilojen valmistamiseen. Sinne onkin jo valmistunut työhuone, jossa perheen pää on korona-ajalta asti työskennellyt. Tulevaisuudessa pihaan on suunnitteilla rakentaa viktoriaaninen kasvihuone, jota jo eläköitynyt rakennustutkija, Liisa Nummelin, oli virassa ollessaan kommentoinut niin, että sellainenhan

²¹⁵ Haastattelu 4.

²¹⁶ Haastattelu 4.

²¹⁷ Haastattelu 4.

tänne sopiikin.²¹⁸ Englantilaisen yläluokkaisen huvilatyylin mukaista se on minunkin nähdäkseni.

3.6. Modernin rakennusperinnön Olhavasta koti ja kakkoskoti

Tammikuussa 2008 satoi räntää ja Olhava-huvila oli ollut autiona jo jonkin aikaa. Huvilan edustaa peitti jää, eikä meri siis liplatellut kutsuvana. Pressulla suojattu kattoikkuna vuosi ja sitä peittävä pressu lepatti tuulella, luoden tunnelman pikemminkin kummitustalosta, kuin ruotsalaisen arkkitehdin suunnittelemassa arvohuvilasta. Huvilan oli 1990-luvulle asti omistanut arkkitehti, joka oli toiminut suunnittelijana jo 1960-luvulla rakennetulle kolmionmuotoiselle, Yyterin kartanon saarihuvilalle, Majasaarelle, Rauhalinnan edustalla. Hän oli kunnostanut huvilan 1970-luvulla ajan tyylin mukaisesti. Yläkertaan vievät portaat olivat kokolattiamaton peittämät ja sauna oli rakennettu vinttiin, jonka muu osa oli jätetty rakentamatta. Kylpyhuone oli kokonaan päällystetty keltaisella muovimatolla, ja puulattiat olivat samoin peitetyt muovimateriaalein. Tästä kaikesta huolimatta naapurihuvilaa katsomaan tullut pariskunta halusi ostaa juuri Olhavan, jota he olivat halunneet päästä katsomaan tultuaan toista huvilaa katsomasta. Päätös ostosta tapahtui nopeasti, saman päivän aikana.²¹⁹

Kuva 22. Olhava huvila etupihalta kuvattuna. Vasemmalla vanha hevostastanja ja oikealla perheen koira vanhan kuusen edustalla. K Valokuva Anne Salonen 2023.

²¹⁸ Haastattelu 4.

²¹⁹ Haastattelu 6.

Aikoinaan nykyisen Olhavan paikalla oli ollut puinen hirsihuvila Rosenlewin vanhemman sukupolven rakennuttamana. Perheen tyttären avioiduttua, halusi nuoripari purkaa vanhan puuhuvilan ja rakentaa paikalle uuden, modernin tyylin mukaisesti valkoiseksi rapatun huvilan, jollaiset tekivät tuloaan Suomeen, ja joiden esikuvina käytettiin esimerkiksi tanskalaisia maalaistaloja ja sveitsiläisiä huviloita.²²⁰ Uuden Olhavan rakennuspiirustukset piilotettiin rakennusvaiheessa seinärakenteen sisään, josta ne löytyivät nykyisen huvilaomistajaperheen remontin edetessä. Myös vanhan uimahuoneen piirustukset olivat kätkeyt seinärakenteisiin. Nykyisin piirustukset ovat kehystettyinä ja esillä huvilan salin seinällä. Salin peräseinällä sijaitsee avotakka, mutta läpikulkua ei takan vierestä enää ole, vaan tulisija on nykyään umpinaisella peräseinällä. Seinän takana on keittiö, jossa sijaitsee ajopuusta tehty liesikupu, jonka alapuolen puuhellalla valmistuu toisinaan perheelle loimutettua lohta. Keittiön ruokapöytä on valmistettu rakennuksen lattialautoja kierrättämällä.²²¹

Kuva 23. Uimahuone. Perheen koira nauttii rannalla olista ja kahlaa kaisloja suuhunsa etsien. Valokuva Anne Salonen kesäkuu 2023.

Huvila on toiminut perheen kakkos- ja ykköskotina. Sen vuoksi esimerkiksi pesutilat ovat päivitetty riittävän suuriksi purkamalla yhden pienen huoneen väliseinä, jotta pesuhuoneeseen

²²⁰ Muissa Huvilarannan moderneissa huviloissa arkkitehtinä on ollut mm.sveitsiläissyntyinen Bernoulli (uusi Rauhalinna ja uusi Björkvik).

²²¹ Haastattelu 6.

on saatu nykyajan pyykinpesukoneet kuivausrumpuineen sekä lattialämmitys. Tiloihin on kuitenkin haluttu jättää alkuperäinen, muurattu kaarisyvennys, joka on rapattu valkoiseksi ja jonka käyttötarkoitusta aikoinaan perhe on voinut vain arvailla. Tilaan valaistus tulee ikkunoista sähkövalojen lisäksi, mutta kaarisyvennyksessä on paloturvallisesta polttaa kynttilää, mikä luo rouvan mielestä autenttista huvilatunnelmaa. Pesutilat ovat oivat myös perheen koiran pesemiseen, joka viihtyy loistavasti huvilapihalla kulkien,²²² mutta myös välillä vedessä kahlaten ja sieltä kaisloja suuhunsa etsien.²²³

Huvilan vinttitilat on otettu kokonaan käyttöön ja hyvin varhain oston jälkeen vintissä ollut sauna purettiin. Nykyisin perheen sauna sijaitsee ulkona, vanhassa ja suuressa saunarakennuksessa. Se sijaitsee aivan rannan tuntumassa, mäen alaosassa, jonne matka varsinkin talven liukkailla tuntuu jonkin verran pitkältä. Perheen rouva onkin pohtinut, josko huvilan viereiseen piharakennukseen saisi pienemmän saunan rakennettua jossain vaiheessa, jonne kulku olisi helpompaa ja lämmitys suurta saunaa nopeampaa. Vintissä sijaitsevat nykyisin makuutilojen lisäksi rouvan askartelutilat, joissa luovuutta ruokkivat tilan kauneus ja valoisuus, kun luonnonvaloa tilaan tulee eri suunnista ja pinnat ovat vaaleita, kuten sinne johtava porraskäytäväkin.²²⁴

Kuva 24. Olhava rannan puolelta kuvattuna. Huvilan julkisivulle antavat ilmettä suuret ikkunarivit meren suuntaan, jotka avaavat näkymän huvilasta vesistöön. Valokuva Anne Salonen, kesäkuu 2023.

²²² Haastattelu 6.

²²³ Kenttäpäiväkirja 2023.

²²⁴ Haastattelu 6.

Huvilaan alakerran tila avautuu eteisosan jälkeen suureen olohuoneruokasali kokonaisuuteen. Sen olemukseen vaikuttaa eniten salin ruutuikkunarivi merelle päin, jonka eteen on sijoitettu pitkä pöytä tuoleineen. Valo tilaan kulkeutuu läpi talon. Ikkunoita on etupihan puolellakin runsaasti, vaikkakin vähemmän kuin meren suuntaan. Porvarisasumuksia leimasi suunnittelun suunnan muuttuminen sisältä ulospäin, ja suuret, yhteen kootut ikkunarivit kertoivat niiden rajoittaman huoneen olevan tärkein.²²⁵ Valkoiseksi maalatun salin yleisilme huokuu seesteisyyttä, jota olohuoneen takka loimutessaan vain lisää. Tyyli on skandinaavisen hillitty, arvohuvilaan ja huvilan arvolle sopiva. Ulkotilat tuntuvat tulevan ikkunoista sisätiloihin niin, että ne yhdistyvät saumattomasti toisiinsa, kuten etupihalla kasvava, vanha hevuskastanjapuu, joka näkyy olohuoneeseen. Se vangitsee sohvalta istujan katseen vuodenaikana, jolloin peräseinällä ei takkatuli loimua. Koko etupihan puutarha valloittaa jokaisen puutarhasta innostuneen ja suuri piha-alue onkin perheen rouvan temmellyskenttää. Sinne hän on luonut uskomattoman kasvien maailman pihamaan arvopuiden lomaan.²²⁶ Päänvaivaa toisinaan aiheuttavat kasvivalinnat, sillä alueen runsaat peurakannat heijastuvat puutarhaan yllätysvieraina, jonka vuoksi huvilan viherpeukaloksi osoittautunut rouva ei aina voi suosia lempiväriään kasvivalinnoissa.²²⁷

Kuva 25. Lampaille rakennettu lampola toimii nykyisin puutarhavajana. Piha-alueesta on suuri osa erotettu kukkapuutarhalle, joka tarjoaa monimuotoista ympäristöä alueen perhosille ja isommillekin vierailijoille, kuten peuroille. Valokuva Anne Salonen 2023.

²²⁵ Saarikangas 2002, 148.

²²⁶ Kenttäpäiväkirja 2023.

²²⁷ Haastattelu 6.

4. Asukashaastattelut

4.1. Huvilan henki asukkaiden kokemana

Asukashaastatteluissa ilmi tulleista huvilan hengen kokemuksista tuon esille syitä huvilahankkeisiin ryhtymiseen ja koko huvilaprosessin kulkuun vaikuttaneita tekijöitä – alun kiinnostumiseen huvilasta ja ostopäätöksen kautta etenevästä vaiherikkaasta tapahtumaketjusta päättyen asumiseen. Merkittävää on, että mukana ovat ensikokemukset ja tuntemukset huviloista, jotka eivät pohjaudu asumiseen; mukana on tunnetiloja huvilan hengen muodostumisesta ensitapaamisessa ja sen vahvistumisesta remontointiajalta, ennen huvilan virallista käyttöönottoa ja asumiskokemusta. Fenomenologisen ympäristöestetiikan yhtenä oppi-isänä pidetty saksalainen, Martin Heidegger (1889–1976), ei hänkään alkujaan sisällyttänyt asumista omaehtoisen paikallaolemisen (Dasein) kokemukseen, vaan liitti sen vasta myöhempään pohdintoihinsa paikan kokemisesta käyttäessään asumista synonyymina omaehtoiselle olemiselle.²²⁸ Heidegger, ei koskaan puhunut suoranaisesti paikasta, vaan paikallaolon kokemuksista.²²⁹ Paikallaolon kokemuksen taas näen suoraan olevan sidotun ihmisen kokemukseen ympäristöstä, johon liittyvät omatkin kokemukseni tutkijana ja huvila-asukkaiden kokemukset koetusta huvilan hengestä.

Analyysille rungon muodostavat huvila-asukkaille vuosina 2020–2023 tekemäni kuusi asukashaastattelua, jotka olen litteroinut ja numeroinut käyttäen perusteena haastattelujärjestystä. Haastattelumateriaalia huvilaa kohden on reilusta tunnista liki viiteen tuntiin. Ilois huvilan kohdalla haastattelua on tehty kahden sukupolven edustajan kanssa ja Djupvik huvilan haastatteluissa ovat molemmat puoliset mukana. Niiden lisäksi tutkimustietoa ovat tuottaneet ihmiset, joilla on kiinteä yhteys tutkimusalueeseen joko entisinä asukkaina tai huvilan-/ maanomistajina, joihin olen tutkimusta tehdessäni ollut yhteydessä tai olen sattumalta tavannut huvila-alueella. Olen pyrkinyt saamaan kokonaiskuvan alueesta, joka huviloineen ja asukkaineen on elävää kulttuuriperintöä, mutta osin teollisuuskaavan vaikutuspiirissä olevana ja teollisuusalueiden väliin sijoittuneena sen asukkaiden arkea leimaavat erilaiset haasteet, jotka heijastuvat erilaisina toimina ja toimijoina Huvilarannan omistussuhteissa sekä esimerkiksi alueen infrastruktuurin kehittämisessä ja ylläpidossa.²³⁰ Koska halusin antaa äänen

²²⁸ Forss 2007, 18–19, 26.

²²⁹ Forss 2007, 12.

²³⁰ Teollisuuskaavan sisällä olevista huviloista on muodostettu asunto-osakeyhtiö. Osakkaiden kesken yhteistoimin ja -voimin pidetään huolta alueen luonnosta ja yksityistiestä. Tulevaisuuden suunnitelmissa on

haastateltavilleni, analyysissä tuon esille runsaasti suoria lainauksia haastateltavien asukkaiden puheenvuoroista.

Tutkimukseni lähti tavoittamaan huvilan henkeä, joka muodostui esiyymmärrykseni²³¹ mukaan asukkaiden kokemuksesta niin huviloista kuin niistä käsin aukeavasta maisemasta ympäröivään piha-alueeseen ja vesistöön. Aineellisen huvilan kautta tutkin aineetonta huvilan henkeä, asukkaiden kehon ja huvilan muodostaman koetun tunnetilan kokonaisuutta. Huvilan henki toimii ikään kuin avaimena avaten pääsyn monenlaisiin kulttuurisiin ilmiöihin, toiminnan tapoihin ja merkitysten antoihin.²³² Voimallisena sisäisenä tunnetilana ja intuitiivisena kokemuksena, huvilan henki sytyttää ja innostaa kokijansa toimimaan vanhojen huviloiden ja huolehtimista kaipaavien piharakennusten eduksi pyrkien säilyttämään ne. Saman kokemuksen kautta asukkaat ylläpitävät huvilapihojen kauneutta ja vaalivat alueen luontoarvoja tuleville sukupolville.²³³

Maisemalla on monia ulottuvuuksia ja ne ovat nähtävissä usein yhtä aikaa.²³⁴ Tutkimusalueellani kulttuurimaisema ja luonnonmaisema vuorottelevat.²³⁵ Samalla kulttuuriperintöarvot, luontoarvot ja ekologisen kestävyuden tavoitteet, joita Suomen kulttuuriperintöstrategiassa korostetaan,²³⁶ limittyvät. Asukkaiden toimia ovat suuntaamassa jossain määrin nämä kaikki, painopisteen ollessa riippuvainen kutakin huvilaa asuttavan perheen painotuksesta, johon vaikuttavat heidän omat arvonsa. Arvot puolestaan määrittävät yksilöissä melko varhain ja siksi niiden muovautumisessa on lapsuuden perheillä suuri merkitys. Arvojemme kautta priorisoimme asiat, joita pidämme tärkeinä ja joihin voimavaramme suuntaamme, mutta ne vaikuttavat myös yhteisössä sen toimintaa suuntaavina.²³⁷ Toimintana huviloiden kunnostaminen kumpuaa asukkailla aidosti

aikaansaada parannuksia alueen infran suhteen. (Tiedot Yyterin kartanosta, joka on teollisuuskaavan sisäisen maa-alueen ja kahden huvilan omistaja.)

²³¹ Esiymmärryksellä tarkoitan fenomenologiseen tutkimukseen liittyvää, tutkijan käsitystä tutkimuksen alussa tutkittavaan kohteeseen, mikä saattaa muuttua tutkimuksen aikana ja sen edettyä (Tieteen termipankki 29.4.2024).

²³² Fingerroos, Kajander & Lappi 2022, 139.

²³³ Karhunen väitöksessään tuo esiin kulttuuriperinnön säilyttämisen ja vaalimisen tuleville asukkaille olevan yhteisön tehtävä (Karhunen 2014).

²³⁴ Haarni ym.1997, 209.

²³⁵ Kulttuurimaisemalla tarkoitetaan ihmisen muovaamaa ja rakentamaa ympäristöä, jota maisemana katsellemme, koemme ja havainnoimme (Uusi-Seppä 2012, 8). Luonnonmaisemalla tarkoitetaan sen vastakohtaista maisemaa, eli ympäristöä johon ihminen ei ole kajonnut. Täysin puhtaita luonnonmaisemia on maapallolta miltei mahdotonta löytää.

²³⁶ Suomen kulttuuriperintöstrategian (2023–2030) tiivistelmä, asiasta on Valtioneuvoston periaatepäätös 2/2023.

²³⁷ Karhunen 2014, 39–40.

huvilahenkisyydestä, mutta virallisesta viranomaisnäkökulmasta käsin katsottuna, on ajateltu kyseessä olevan kestävä kehityksen mukaista kulttuuriympäristön suojelua, jossa asukas on haluttu nähdä vapaaehtoisena elinympäristönsä kehittäjänä.²³⁸

Yksityisomisteisissa huviloissa perheet voidaan tulkita huvilaresurssien muodostajiksi, joilla tarkoitetaan henkisiä- ja fyysisiä- sekä taloudellisia voimavaroja, joilla mahdollistetaan tarvittavat toimet huviloissa ja huvila-alueella. Perheet päättävät, mahdollistavat ja ottavat vastuun kaikkien yhteisen perinnön säilymisestä Huvilarannalla.²³⁹ Rajat toimille asettavat viranomaistahojen kanssa säädetyt sopimukset liittyen niin rakennussuojeluun kotikaupungissamme,²⁴⁰ kuin maamme kohta valmistuvaan, periaatepäätösvaiheessa olevaan kulttuuriperintöstrategiaan 2024–2030 sekä yleisellä eurooppalaisella tasolla säädettyihin, EU-maiden rakennussuojelusopimuksiin.²⁴¹ Emerita professori, Outi Tuomi-Nikulan mukaan, vielä 2000-luvun ensi vuosikymmenellä asukkaiden henkilökohtaisesti kokemat arvot omaa ja perheen kotia ja sen ympäristöä kohtaan olivat liian pienessä määrin välittymässä viranomaisille, jotka kuitenkin tekivät niitä koskevia päätöksiä.²⁴² Tutkimukseni aikana, 2020-luvulla, tilanne näyttää olevan jo parempi, mistä kertoo haastatteluissa esiin noussut asukkaiden arvostus paikallisia viranomaistahoja kohtaan huvilaprojektien tukijoina ja neuvonantajina.²⁴³ Aiemmin suhteissa oli enemmän mahdollisuuksia ristiriitoihin, kun viranomaiset unohtivat norsunluutorneista asioita katsoessaan, että rakennukset olivat ensisijaisesti ihmisten koteja ja vasta toissijaisesti rakennussuojelun kohteita.²⁴⁴

Huvilarannalla jokaisen yksittäisen huvilan asuttaminen ja käyttö on elinehto kulttuuriperinnön eläväksi tekemiselle ja elävänä pysymiselle. Huvilan ylläpitämiseen kuuluu huvilasta nauttiminenkin -joko maalaus- ja muiden kunnostustoimien ohella tai pelkästään, riippuen siitä, keneltä asiaa kysyy.²⁴⁵ Monimuotoisena näyttäytyvään huvilaelämään, joka ruokki ja ylläpitää huvilan henkeä, tuo merkityksensä omin resurssein ylläpidetyn ”oman” huvilakulttuuriperinnön kokeminen osana suurempaa kokonaisuutta, jonka arvo tunnustetaan

²³⁸ Tuomi-Nikula & Karhunen 2007, 16.

²³⁹ Kulttuuriperintö voidaan kokea omaksi ja yhteiseksi, vaikkei sitä virallisesti ja laillisesti omisteta (Grahn 2021, 23).

²⁴⁰ Museoviraston valtuuttamana kaupunkimme suojeluasioissa neuvoja antaa Satakunnan museon rakennustutkija & Rakennuskulttuuritalo Toivon korjausneuvoja.

²⁴¹ Ks. Karhunen 2014, 119.

²⁴² Tuomi-Nikula & Karhunen 2007, 16.

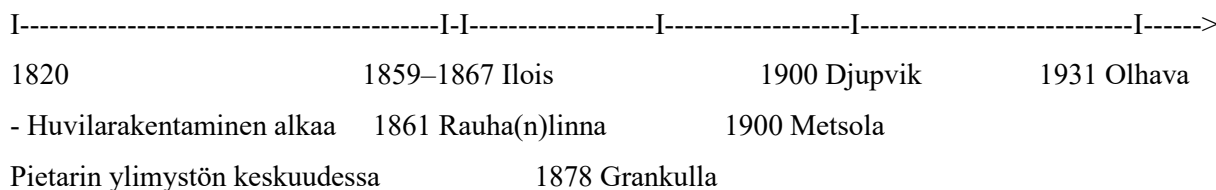
²⁴³ Haastattelut 5 ja 6.

²⁴⁴ Tuomi-Nikula & Karhunen 2007, 13.

²⁴⁵ Haastattelu 5.

laajemmin, kuin vain mikrotasolla eli perhepiirissä; yksittäisten perheiden toimet heijastuvat koko huvila-alueen ilmeeseen, joka puolestaan ylläpitää kipinää ja tuottaa polttoainetta koko huvilayhteisön Me-hengelle. Sen vahvistuminen on nähtävä kulttuuriperinnön säilymistä tukevana globaalina ilmiönä ja suuntaavan satakuntalaisen perintömme tulevaisuuden eurooppalaisille rakennusperintömarkkinoille.

4.2. Huvilaranta yhteisenä ja globaalina rakennusperintönä

EU:n edeltäjä EN (=Euroopan Neuvosto) nimesi vuoden 1975 ”Euroopan rakennusvuodeksi”, mikä oli tärkeä askel kohti rakennetun kulttuuriperinnön suojelutoimia Euroopassa. Hanke kumpusi II Maailmansodan ja sitä seuranneen modernismin ajasta, joiden aikana vanhaa rakennuskantaa ymmärretysti tuhoutui sodan jaloissa, mutta sitä myös tietoisesti hävitettiin tai modernisoitiin, koska rakennusten kulttuuriarvoja ei vielä tuolloin lailla suojeltu. Askel johti Euroopan valtioissa rakennussuojelua koskeviin lakien voimaan astumiseen 1970- ja 1980-luvuilla. Suomessa rakennussuojelulaki tuli lainvoimaiseksi 1985: Suojelun kohteeksi määritettiin rakennusten ulkopuolisten arkkitehtonisten ja rakennustaiteellisten piirteiden sekä rakennuksen kulttuurihistoriallisten arvojen kautta.²⁴⁶

Suomen kansallisvarallisuudesta on Tilastokeskuksen tämänhetkisen arvion mukaan yli 80 % rakennetussa ympäristössä.²⁴⁷ Olemassa oleva rakennuskanta muodostaa kansallisvarallisuutemme kulmakiven. Rakennuksiin sitoutuu runsaasti pääomaa ja luonnonvaroja materiaalien ja energian muodossa, siksi niiden käyttö ja ylläpito ovat tärkeässä osassa hiilineutraaliustavoitteen saavuttamisessa, sillä rakennusten purkaminen on ilmastovaikutusten kannalta yleensä se huonompi vaihtoehto. Suomen kulttuuriperintöstrategiaan, jossa on edetty valtioneuvoston periaatepäätökseen 23.2.2023, on liitetty ajatus siitä, kuinka ”rakennetun ympäristön korkea käyttöaste, kunnossapito ja oikea-

²⁴⁶ Tuomi-Nikula & Karhunen 2007, 12.

²⁴⁷ Tilastokeskus 2019.

aikainen korjaaminen vähentävät negatiivisia ilmastovaikutuksia ja luonnonvarojen kulutusta”.²⁴⁸ Näin ollen jokaisen kunnostetun huvilavanhuksen säilyttäminen tulee kaiken kulttuurisen- ja rakennusperintöarvonsa lisäksi nähdä myös ekologisena tekona, joka täyttää kestävä kehityksen määritelmän ja YK:n komission vuonna 1987 sille asettamat tavoitteet.²⁴⁹ Huvilarannan rakennetut huvila-alueet muodostavat kulttuuriympäristön (RKY), jota Pihlavanlahden Natura 2000-hankkeeseen kuuluva ranta-alue luonnonmaisemana rajaa.²⁵⁰ Vaikka luonnonsuojelualueeseen (SL) kuulumisella tavoitellaan ensisijaisesti biodiversiteetin säilymistä, luo Natura 2000- sopimus samalla tietynlaisen stabiiliuden huvila-alueelle koskien uusia rakennushankkeita. Niiden eteneminen on mahdollista rantakaava-alueella vain siellä jo olemassa olevilla rakennuspaikoilla, joissa rakennusoikeutta on jäljellä tai tonteilla, joilta on joko purettu rakennuksia aiemmin (esimerkiksi Linnaistieltä vanhalta Luuhaminan tontilta ja sen päässä olevalta niemeltä) tai tontilla sijaitsee ei-suojeltu rakennus (kuten Rauhalinnantien päässä Uusi Rauhalinna), jonka saa halutessaan purkaa. Tämä rakentamisen näkökulmasta kompleksinen ongelma, joka käytännössä ei mahdollista uudisrakennuksien sijoittelua halutuille rantatonteille kuin joissakin kohteissa,²⁵¹ nostaa alueella jo olemassa olevien vanhojen huviloiden markkina-arvoa. Suuret, usean hehtaarin kokoiset rantatontit kaupungissamme harvinaisine ja harvalukuisine porvarishuviloineen muodostavat tutkijan silmissä eksklusiivista kulttuuriperintöä, joiden hankkimiseen on tilaisuuksia tarjolla vain harvoin ja hankintamahdollisuuksia harvoille; suurten huviloiden kunnostaminen ja ylläpito vaatii aikaa, voimavaroja ja taloudellisia resursseja runsaasti.²⁵²

Yhteisöön kuuluvien määrä on melko rajallinen, niinpä huvilayhteisössä jokaisen panostusta pidetään tärkeänä ja arvokkaana, ja esimerkiksi Rauhalinnantien viimeisten kunnostettavien huviloiden asukkaiden yhdessä muodostaman asunto-osakeyhtiön sisällä pyritään nostattamaan huvilahenkisyyttä yhteisissä tapaamisissa, yhtiökokouksissa.

²⁴⁸ Suomen kulttuuriperintöstrategian luonnosvaiheesta poiminta.

²⁴⁹ Brundtlandin komissio 1987, johtohahmona islantilainen Gro Harlem Brundtland, määritteli ensimmäisen kerran termin ”kestävä kehitys”, joka pitää sisällään ajatuksen siitä, kuinka tuleville sukupolville tulisi jättää vähintään se, mitä me itse olemme saaneet ekologisena, taloudellisena, sosiaalisena ja kulttuurisena pääomana (www.okm.fi)

²⁵⁰ Karhunen kertoo väitöksessään sanoja rakennettu kulttuuriympäristö ja rakennusperintö käytettävän toistensa synonyymeina, mutta rakennusperinnöllä voidaan tarkoittaa myös vanhoja rakennuksia (Karhunen 2014, 31).

²⁵¹ Edellytyksenä on kaavaan merkityn vanhan rakennusoikeuden alittuminen. Mikäli paikalta on purettu esimerkiksi suuri huvila ja tilalle on rakennettu pienempi asuinrakennus, saattaa rakennusoikeutta olla jäljellä.

²⁵² Salonen 2022.

”Ehdottomasti, ehdottomasti (maailman katsomus on muuttunut huvilan myötä). Me puhuttiin tästä eilen, kun meillä oli asunto-osakeyhtiön kokous ja valtava innostus vallitsi siinä...tästä koko alueesta. Ja jotenkin se tarttuikin se innostus...”²⁵³

Huvilarannan asukkailla olen mesotason yhteisöllisyyden lisäksi havainnut perheyhteisön sisältä voimakkaasti kumpuavaa vahvuutta, jota nimitän mikrotason yhteisöllisyydeksi. Huvilaprojekti on käytännössä venyessään ja tullessaan jo elämäntavaksi, liittänyt mukaansa seuraavat ja jopa sitä seuraavat sukupolvet. Parhaimmillaan mukana saattaa olla kolmekin sukupolvea. Nähty vaiva ja siihen konkreettisesti liittyvä fyysinen työ on koettu mielekkäänä perintöä kunnostaessa ja sen suuntautuessa ei vaan omaan käyttöön, vaan myös tulevia sukupolvia varten. Näin ajatellen on oltu valmiit tekemään suuriakin uhrauksia ajan, vaivan ja taloudellisten resurssien suhteen, eikä niitä olla koettukaan ”uhrauksina”, siinä mielessä, että sanalla olisi jokin negatiivinen sävy. Näin tapahtui esimerkiksi viime kesänä, kun alueen vahoja juoksuhautoja oli kesätyökseen kunnostamassa muutamankin perheen nuorin polvi. Asiasta oli puhuttu etukäteen yhteisön sisällä ja sovittu nuorison osallistuvan kunnostamiseen.²⁵⁴

Ajattelumalli poikkeaa suuresti porvariajan tavasta, jolloin nuoret, uudet sukupolvet, rakensivat itselleen omat huvilansa ja jopa purkivat aiemmin rakennetut huvilat korvatakseen ne omien mieltymystensä mukaisilla uudishuviloilla.²⁵⁵ Muutokset yhteiskunnallisessa säätyyn perustuvassa ajattelutavassa sekä taloudellisten resurssien suhde rakennuskustannuksiin nähden nykyajan ja porvarisajan kesken,²⁵⁶ selittänevät myös minua tutkijana vaivanneen asian jo ensimmäistä haastattelua tehdessäni. Pohdin tuolloin Rosenlewin vanhimman huvilan Grankullan nykyasukkaan kanssa sitä, miksi monet upeat huvilat päätyivät kokonaan eri suvulle, jotka ne aiemmin omistivat. Miksei kukaan vanhasta omistajasuvusta ollut ostanut itselleen suvun vanhaa huvilaa sen ollessa myynnissä vuosia? Haastatteluissa selvisi, että esimerkiksi Rosenlewin rakentajasuvulla oli hallussaan useita muitakin huviloita Pihlavan huvila-alueella sijainneiden 20 huvilan lisäksi.²⁵⁷ Tämä ilmi tullut fakta voisi osin antaa selityksen asialle. Tutkimuskohteistani ainoastaan yksi huvila, Ilois, on palautunut suvulle, joka sen aiemminkin omisti 1870-luvulta alkaen, vaikkei kyseessä rakentajasuku olekaan. Etenkin

²⁵³ Haastattelu 3.

²⁵⁴ Haastattelut 5 ja 6.

²⁵⁵ Vrt. luvut 3.6. ja 1.2.

²⁵⁶ Ks. luku 4.4. ja Vuori 1966, 36.

²⁵⁷ Haastattelu 1.

heidän kohdallaan, kun huvilanomistus suvussa on jo pitkäaikaista, on ylisukupolvinen perintö arvossaan ja yhdistää kesäisin koko suvun samaan suureen rakennukseen toimimaan kukin tahollaan yhteisen perinnön vaalimiseksi; kasvimaat perustetaan, kesäkukat hoidetaan, rakennukset huoltomaalataan ja pihanurmet ajetaan säännöllisesti perheyhteisön voimin.²⁵⁸ Jarno Valkonen tuo mökkikulttuuria tutkivassa *Mökin kanssa ajattelu* kirjassaan samoin esiin perheyhteisön vahvana voimavarana mökillään ja kertoo mökin jopa osin rakennetun perheyhteisön ja siihen kuuluvan lähisuvun avulla.²⁵⁹

”Sithän tää on kiva silleen, vähän jokaiselle on jotain niin ku tekemistä tämmöses paikassa. Mä nyt kuljen vasara kädessä tai tota pensseli kädessä ja sit mun veli kasvattaa tota perunoita ja muuta mitä se nyt tekee, vaimo taas huolehtii kukista ja lapset käy uimassa. Äiti taiteilee joo ja isä on varmaan vähän samanlainen kuin minä, koko ajan pitää jotain restauroida...”

”Tää on ollu semmonen ajatus perheen kanssa, että tästä ei saa tulla taakka...tietenkin niin ku silleen asuttava, mutta tota ainahan joku asia repsottaa, ja ainahan on jotain mikä ois hyvä kunnostaa, mut sit ei vaan tarvii...”Tosi kivoi yhteisii kesii...joka kesähän täällä on tosi hauskaa ja aina on jotain projekteja.”

260

Tutkimukseni aikana olin joissakin kohteissa yhteyksissä niin entiseen²⁶¹ kuin nykyiseen huvila-asukkaaseen/-perheeseen.²⁶² Molempien kunnostajien suulla tuli lausuttua ajatus siitä, että vaikka saisi uudestaan päättää huvilaprojektiin ryhtymisestä, ei muuttaisi päätöstään. Joissain tapauksissa huvilasta ei tullutkaan koti loppuelämäksi, sillä uudet huvilahaasteet veivät mennessään asukkaiden joutuessa jälleen huvilan hengen valtaamiksi ja ryhtyessään kunnostamaan seuraavaa kohdetta.²⁶³ Tai huvilasta tulikin vapaa-ajan asunto eli kakkoskoti, joka suuren kokonsa vuoksi saattaa/ saattoi olla työläs kunnostettava ja piha-alueiltaan suuritöinen, mutta sitäkään ei kaduttu; uhraukset eivät ole tuntuneet uhrauksilta ja kaikki koettu on ollut vaivan väärti.²⁶⁴ Omassa tutkimuksessani kestävästä kehityksestä kumpuava

²⁵⁸ Aikaisempi yhteiskuntarakenne mahdollisti perheen ulkopuolisen, palkatun väen hoitavan useita nykyisin perheen itsensä vastuulla olevia tehtäviä, kuten puutarhanhoidon ym. Porvarisajan perheet keskittyivät töiden sijaan huvilaelämään, johon kuului paljon vieraiden käyntiä, edustustehtäviä ja erilaisia kesäpelejä mm. tennis. Huvituksia sisältävää ajanviettoa kesäasunnosta käytetty nimi, huvila, kuvaa hyvin.

²⁵⁹ Valkonen 2022.

²⁶⁰ Haastattelu 5.

²⁶¹ Grankullan entiselle omistajaperheelle soitettu syksyllä 2019.

²⁶² Haastattelu 1.

²⁶³ Entisen huvila-asukkaan antama tieto ja haastattelu 4.

²⁶⁴ Haastattelu 1.

ekologinen ajattelu kävi ilmi asukkaiden motiiveista vain toisinaan, mutta haluan nostaa esiin sen tosiseikan, että viranomaistahojen kautta esiintuotu kestävän kehityksen tavoite on sama kuin huvilahenkisyyden vaikuttama tavoite: suojellun rakennusperinnön säilyttäminen tuleville sukupolville. Huviloiden autenttisuus, jolla ymmärrän alkuperäisyyttä ja aitoutta, nähdään arvokkaana, eikä suuria muutoksia kaivata.

”Se vielä siitä niin ku (Satakunnan) Museosta, nii tota, tää suojelu oli tosi hyvä, se ett nää suojeltiin nää rakennukset ja pihapiirit. Mut sit kans se, ett rakennusoikeutta ei oo hirveesti. Muutenhan tämmösiin paikkoihin helposti tulee... sit rakennetaan pieni huvila siihen viereen ja kolmas ja neljäs ja viides huvila ja sit muuttuu kokonaan se fiilis...autenttisuus kärsii.”²⁶⁵

”Saunan vieressä on 300 neliön rakennusoikeus. Ollaan päätetty, ettei siihen tuu koskaan mitään ja naapurit voi vapaasti kävellä tontilta toiselle.”

”Tää päärakennushan on enemmän tämmönen niinku museo...(nauraa..) museo tai ihan siis samassa käytössä kun on aina ollut kesäisin, mutta (talvisin) toi puutarhurin talo on silleen niin kun käytännöllisempi ja sitä pystyy lämmittää paremmin... Periaatteessahan meillä on kesävesi ja vesijohto on tontin rajalla, mut me on päätetty ettei sitä kytketä. Niis on aina ne riskit vesivahingolle.”²⁶⁶

Toimeliaat, intuitioidensa valtaan antautuneet huvilahullut – tai kuten tutkijapariskunta Maarit ja Pentti Alasuutari puhuvat ”mökkihulluista” kirjassaan Mökkihulluus. Vapaa-ajan asumisen taika ja taito. Kirjassa käsitellään hieman pienempiä ja uudemman aikakauden kesäasuntoja asukkaineen Suomessa, mutta jonkinlainen huviloista tai mökeistä hullaantuminen on ilmiönä tunnistettava heidänkin mukaansa.²⁶⁷ Haastattelemillani ”huvilahulluilla” huvilan hengen kokemus sai aikaan rationaalista ja loogista ajattelusta irtautumisen heidän tehdessään ostopäätöksiä nopeasti, vaivatta ja ilman suurempia kustannuslaskelmia.²⁶⁸ Eräs asukas kuvaa asiaa näin:

”Täytyy olla hullu, että lähtee tämmöseen mukaan, mut se, ett tää riittävästi vetää...mut sit kun sä oot tänne kerran päässyt, ethän sä täältä halua mihinkään.”²⁶⁹

²⁶⁵ Haastattelu 5.

²⁶⁶ Haastattelu 5.

²⁶⁷ Alasuutarit, 2010.

²⁶⁸ Haastattelu 6.

²⁶⁹ Haastattelu 3.

Vastaavasti matkalleni osui myös niitä perheitä, jotka eivät olleet päässeet kokemaan sisäistä intuition määrittämää toimintaa eli eivät olleet uskaltaneet huvilan hengen valtaamiksi ja ostaneet huvilaa. Sellaiset perheet tai yksilöt olivat aikansa laskettuaan kustannuksia vakavasti – aivan viime hetkellä perääntyneet ja vetäytyneet jo sovitusta hankkeista.²⁷⁰ Mukaan lähteneet eivät pohdi hankinnan taloudellisuutta, vaan huvilassa nähdään muita arvoja.

”Jos mieltis pelkästään taloudellisesti, niin tähän on ihan hullua hommaa.”²⁷¹

4.3. Huvilahengen kokemuksia ensitapaamisessa ja ostohetkellä

Haastatteluissa kävi ilmi, että jo ensitapaamisessa huvilat olivat tehneet asukkaisiin poikkeuksellisen voimakkaan vaikutuksen. Eräsikin perhe saapui huvilalle myrskyisenä tammikuun talvipäivänä, jolloin huvilan ei kaiken järjen mukaan olisi pitänyt lumota katsojiaan vuotavan katon pressujen lepattaessa tuulessa ja huvilan sisustuksen puskiessa mieliin muovista, 1970-luvun retrovaikutelmaa. Keli oli tuolloin niin sumuinen ja meri jään peittämä, ettei edes näkymä, jota oli tuskin 50 metriä, vaikuttanut kokemukseen sen enempää sykehdyttäen kuin muutenkaan. Edes huvila ei ollut se, jota oli tultu alun perin ostoaikeissa katsomaan, vaan naapurihuvila, jonka ostamisesta kuitenkin pariskunnan molemmat osapuolet tulivat vakuuttuneiksi saman tien, jos huvila vain olisi kaupan. Huvilahenkisyys näyttää ottaneen vallan järjestä nopeasti. Huvilaa on katseltu pieni lapsi sylissä ja molemmille oli tullut olo, että tämä on koti. Tuo huvilan hengen tunne loppujen lopuksi johti siihen, että huvilan ostajista tulikin lopulta Huvilarannalle asukkaita kymmeneksi vuodeksi.²⁷² Uskottiin tunteisiin ja annettiin intuition johtaa sisälle huvilan hengen kokemukseen.

Perheen ystäväpiirissä päätös ostaa huvila (aprillipäivänä) herätti kummastusta ja joku lähes itki nähtyään huvilan, jonka perhe oli juuri ostanut. Huvilahengen kokemus saa valtaansa ne, jotka sen valtaan antautuvat, muttei se välttämättä välity muille huvilassa kävijöille tai vierailijoille. Kokemusta voisinkin rinnastaa affektiiviseen kulttuuriperinnön osallisuuden kokemukseen, joka sekään ei välity kaikille tai voi välittyä samalle ihmisellekin erilaisena eri

²⁷⁰ Huvilarannalla kohdattu asukas keväällä 2023 ja haastattelu 4.

²⁷¹ Haastattelu 5.

²⁷² Haastattelu 6.

käyntikerroilla.²⁷³ Vaikka perheen rouvalle jäi huvilan ensikohtaamisesta mielikuva huvilasta lähinnä kummituslinnana, huvila silti hurmasi rouvan erilaisuudellaan: Avaruudellaan, valoisuudellaan ja valkoiseksi rapatulla pinnallaan. Se toi aluksi mieleen tanskalaiset maalaistalot ja myöhemmin Ruotsin Skånen, jonne asukasperhe on tehnyt useita kasvienhakuretkiä alati kasvavaan puutarhaansa.²⁷⁴ Lieneekö myöhempi mielikuva edes sattumaa, sillä huvila-arkkitehti Sigge Cronsted oli kotoisin Ruotsista ja toimi siellä jopa kuninkaan hoviarkkitehtinä. Huvilan piirustukset olivat hänen pitkän uransa viimeisimpiä.²⁷⁵

Tutkimuskysymyksiä pohtiessani, kumpusi eräs niistä teesistä, jonka mukaan maisemalla on aina meihin kokijoina jokin vaikutus. Halusin selvittää maiseman merkitystä asukkaisiin huvilaprojektien eri vaiheissa ja etenkin ostopäätöksellä. Maisemaelementeistä etenkin ympäröivän vesistön merkitys kiinnosti (luku 1.3.). Ostopäätöstä tehtäessä *näkyvän maiseman vaikutusta* ei kuitenkaan esimerkiksi Olhavan kohdalla tullut ilmi. Syynä voisin pitää esimerkiksi sitä, ettei keliolosuhteiden vuoksi ollut mahdollista kunnolla nähdä ja siksi kokea maisemaa, eikä aistia vettä, kun meri oli jäässä. Toisaalta huvilan vaikuttama kehon tunne, huvilan henki, oli ilmeisen voimakas ja joka ymmärrykseni mukaan saattoi jopa vahvistua ensitapaamisessa huvilaa ympäröineestä sateisesta ja tuulisesta paikan äänimaisemasta. Laura Puolamäki nostaa väitöksessään esiin *näkymättömän maiseman* kuvatessaan maiseman merkityksien kumpuavan yksilöiden erilaisista maisemakäsityksistä. Hänen luomansa käsite *kätkeyty maisema* pitää sisällään maiseman ne elementit, jotka eivät silmiimme näy, mutta jotka koettuina ovat läsnä.²⁷⁶ Perheen rouvan kokemus autioituneesta huvilasta kummituslinnana myrskyssä lepattavine pressuineen mahdollisesti syrjäytti kokemuksen näkyvästä maisemasta. Näkymätön, mutta koettu maisema yhdistyy tutkimukseeni asukkaan huvilan hengen vaikuttaman maisemakokemuksen kautta, jolla hän kiinnittää itsensä paikan maisemaan.

Toisen perheen kohdalla huvilan ensikohtaaminen ei ollut sen vähäisempää, vaan tunne ”vei jalat alta”.²⁷⁷ Huvilan hengen kokemusta ei häirinyt umpeenkasvanut piha, talon katon läpi kasvanut puu, eikä huvilan ränsistynyt ilme, vaan huvila hurmasi nopeasti juuri autenttisuudellaan. Talon rouvan talon sopusuhtaiset mittasuhteet ja koristeellisuus hurmasivat,

²⁷³ Vahtikari ym.2021, 371–373.

²⁷⁴ Haastattelu 6.

²⁷⁵ Sigge Cronsted syntyi 16.7.1869 ja kuoli 10.7.1958. Olhavan suunnittelun aikoihin arkkitehti oli jo 62-vuotias.

²⁷⁶ Puolamäki 2020, 13–14.

²⁷⁷ SK 30.11.2016

sillä hänen mielestään ”mitä krumeluurimpi, sitä parempi”. Hän näkee poikkeuksellista kauneutta rakennuksen ”isolla vaivalla” koristeveistetyissä, kertaustyyleistä tutuissa puuosissa, jollaisia ei enää nykyisin meillä Suomessa tehdä.²⁷⁸ Vaikka tontti muodostaakin nykyisin vähintään puolet viehätystä, sanoo rouva kuitenkin ihastuneensa kokonaisuuteen heti alusta. Hän arvelee miehellään – enemmän urbaanina ja käytännön ajatteluun suuntautuneena – rakennuksen olleen isommassa osassa.²⁷⁹

”Kyllä mä aattelen että kokonaisuus varmaan niinku alusta...että kyllä se talokin oli ja tämä just kun tämä oli silloin vielä niinku mun, mun silmään alkuperäsessä kuosissa sillai, niin sit mä jotenkin ihan hirveesti tykästyin tähän taloon. Mut yhtlailla niinku tää sijainti ja tää tontti, kyllä se kokonaisuus oli niin kuin se.”

”...mutta miehellä, kun se ei oo niin innostunut tästä luonnosta ja pihasta tai semmosesta ainakaan aluks ollu... niin se oli suuntautunut enemmän siihen taloon...”

Eräs kolmas, nykyinen huvila-asukaspariskunta, hädin tuskin pääsi umpeen kasvaneeseen huvilapihaan ja pihasta huvilan sisälle, kun huvila jo loi miehelle kokemuksen ja tunteen kodista, jonka mereen rajautuva omarantainen tontti vielä kruunasi. Ensin, kihlatun kerrottua tehtaan alaisuudesta myyntiin päätyneestä rakennuksesta oli mielikuvissa ajatus epäkäytännöllisestä ja liian isosta huvilarakennuksesta. Paikan päällä tilanne oli kuitenkin toinen ja myös miehen valtasi sama kokemus, joka kihlatulle oli tullut hänen käydessään aiemmin huvilaa katsomassa. Päätöstä huvilan ostosta ei tarvinnut sen kummemmin miettiä, vaan se oli saman tien tehty; mies on tosin ainoa, jonka ensitapaamisessa mainitsee veden ja arvostaa tontin rajautumista omaan rantaan.²⁸⁰ Alun vahva, yhteinen huvilahengen kokemus, johon liittyi paikan päällä koettu visio kodista, johdatti pariskunnan kohta avioon. Perhe-elämälle saatiin luotua puitteet yhdessä remontoitavasta huvilasta, jonne vajaan kahden vuoden jälkeen, vaikkakin remontin keskelle, pysyvästi muutettiin.²⁸¹

²⁷⁸ Porvarisajalla rakennusten julkisivuun kiinnitettiin suunnittelijoiden päähuomio ja varsinkin kertaustyilien vallitessa ornamentein, reunalistoin ja veistoksin koristeltiin julkisivut, jotka näkyivät ensin rakennusta lähestyttäessä. Koristeleikkaukset ja muut julkisivun koristukset olivat tarkoitettu katselua varten (Saarikangas 2002, 147–148).

²⁷⁹ Haastattelu 3.

²⁸⁰ Suomalaisten asumishaaveena pidetään omaa kotia (ks. Tilastokeskus), mieluiten järven rannalla, mikä tulee esiin eri medioiden kautta mm. asumiseen liittyvissä lehdissä, ohjelmissa ja asumisen blogeissa (ks. Keuruun Visit Keuruu sivusto, jossa on esillä bloggaaja, joka luo Keuruusta mielikuvan omakotiasujan unelmoimana järvenrantapaikkana).

²⁸¹ Haastattelu 4.

Huvilahengen kokemukseen, joka tuntuu muotoutuneen jo ensitapaamisessa asukkaan ja huvilan yhteismatkan alkumetreillä, ovat olleet vaikuttamassa alkuperäiset asiat huviloissa. Mikäli pihanpiirin koettiin vaikuttaneen, ei siihen vaikuttanut niinkään silmiin avautuva maisema kuin pihapiirissä koettu autenttinen tunnelma, rauhallisuus ja äänimaisema; huvilapiha lintuineen ja eläimineen vaikutti jopa minut tutkijana, kun haastatteluhetkellä pääsin kuuntelemaan ja näkemään harvinaisen tervalepässä viihtyvän hippiäisen viserrystä Metsolahuvilan pihapuussa. Istuessamme terassikahvilla kuulin samalla haastattelukerralla myös ukkosen jyrinää ja sateen ropinaa saumapeltikattoon, jotka ovatkin asukkaan mukaan osa huvilan tutuksi tullutta äänimaisemaa, kuten lintujen laulukin ja myrskyn pauhina puissa. Joskus saattaa kuulua tehtaalta jotain ääniä ja naapurista puhetta, mutta alueella koetaan olevan rauhoittavan hiljaista.

”...Suurin piirtein eniten mikä joku ääni menee, kun auto ajaa tota teollisuustietä tosta noin...ja välillä kuuluu jotain (teollisuuden) kohinaa... Juhannuksena kuuluu ruotsia naapurihuvilalta...Täällä on ihanan hiljasta, mä tuun hirveestä hälystä ja mölystä...työpäivän jälkeen korvat lepää...”²⁸²

Alkukesän iltapäiväaurion lämmittäessä saimme katsoa huvilaterassilta nykyisin avautuvaan maisemaan, huvilapihaan ja kauempana siintävään tehtaan kuonakasaan. Sitä tosiseikkaa vasten peilattuna, että huvilapihat olivat asukkaiden ensikäyntihetkellä pääosin umpeen kasvaneita,²⁸³ ei maiseman osattomuutta ensivaikutelman kokemuksessa tarvitse ihmetellä; maisemaa ei ole voinut katsella. Esiymmärrykseni valossa ajattelin maiseman merkinneen huvilahankkeissa vahvasti ostohetkellä, mutta tutkimukseni analyysissä käyvät ilmi ostopäätöksien syntyneen lähes yksinomaan huolenpitoa kaipaavan, ränsistyneen huvilan vaikutuksesta, jota jossain kohteissa on tukenut hylätyn pihan aikaansaama viehätyksen kokemus, joka on vahvistanut huvilan hengen kokemusta entisestään. Luonnon villiintymistä ja vallan ottamista tontilla kuvaa eräs viidennen polven asukas ensikäynnillään huvilassa teini-ikäisenä isänsä kanssa näin:

²⁸² Haastattelu 3.

²⁸³ Haastattelut 2,3,4 ja 5. Rauhanlinnan ja Grankullan pihaja olivat jo aiemmat kunnostajat siistineet, Olhavassa ensivierailulla käyty talvella sumuisessa kelissä, jolloin ei mainintaa piha-alueen kasvillisuudesta. Kunnostusvaiheessa kerrottu lukuisten puiden kaadosta tontilta.

”Jäi vahva tunne paikasta... Täähän oli tosi jännä paikka, aika oli silleen pysähtynyt. ei silleen niinkun kummitustalo, ei pelottava ollenkaan, rauhallinen, mukava, ihmisläheinen...luonto oli syönyt koko tontin.”²⁸⁴

Kokemus rakennuksesta kotina muotoutui esiyymmärrykseni mukaan vasta asumisvaiheessa ja minut suoranaisesti yllätti usean asukkaan haastatteluissa esiin tuomana sana ”koti” asukkaan ja huvilan ensikohtaamisessa. Olen omaksunut käsityksen kodista paikkana, jonne kaivataan siellä elettyjen ja vietettyjen muistojen vuoksi.²⁸⁵ Muistot myöhemmin tosin elävät muistettuina ja saattavat muotoutua, jolloin koti voi muuttua saavuttamattomaksi ja muistojen kultaamaksi idylliseksi muistin paikaksi.²⁸⁶ Kotiin liitetyt muistot nostalgisoituvat ajan kuluessa,²⁸⁷ johon viittaa sanonta ”aika kultaa muistot”. Kodin nostalgisoinnilla ymmärrän tarkoitettavan ajatusta siitä, kuinka myöhemmin muistelllessamme kodissa koettuja asioita, ovat niiden joukosta pyyhkiytyneet ikävät puolet pois; muistoissamme koti näyttäytyy vain positiivisena paikkana.²⁸⁸ Joillekin kotinsa menettäneille, kuten pakolaisille tai evakoille, mikään myöhempi rakennus ei ole voinut korvata sitä menetettyä vaikkapa Karjalan kotia – jonne ei voida palata ja jota kaihoten muistellaan.²⁸⁹ Muistomme elävät ja päällimmäisenä on ajatus hyvistä ajoista. Muistitietotutkimusta käsittelevässä kirjassa Riina Haanpää tuo esiin ajatuksen siitä, kuinka kulttuuriperinnöntutkijan ei tule kiinnittää huomiota muistoissa siihen, ovatko ne todellisia ja oikeasti tapahtuneita, vaan siihen, miksi ihminen kertoo niin kuin kertoo eli syyhyn.²⁹⁰

Olin uuden edessä: Minun tuli ymmärtää huvilat koteina, joissa tulevat asukasperheet eivät olleet aiemmin käyneet, eivätkä asuneet päivääkään, mutta jonne he kehossaan tunsivat kuuluvansa niin voimakkaasti, että huvila tuntui kodilta jo ennen kuin se omistettiin tai vuokrattiin perheen käyttöön. Huomattavaa on, että kaikille niille, joille huvilan ensitapaamisessa tuli kokemus kodista, huvilasta tulikin virallinen koti, eikä vain kakkoskoti.²⁹¹ Huvilat saattoivat ulkoisesti jopa tuoda mieleen kummituslinnan,²⁹² mutta huvilassa koettua tunnetta haluttiin kuvata – ei missään mielessä pelottavana – vaan hyvin kodinomaisena. Isänsä

²⁸⁴ Haastattelu 5.

²⁸⁵ Granö, Suominen & Tuomi-Nikula 2004, 26–27.

²⁸⁶ Granö ym. 2004, 10, 27.

²⁸⁷ Granö ym. 2004, 82–91.

²⁸⁸ Vrt. Susanna Sallisen nostalgiaan liittämät ”positiivisesti latautuneet tunteet” Granö ym. 2004, 87.

²⁸⁹ Granö ym. 2004, 10.

²⁹⁰ Haanpää & Fingerroos 2006, 33.

²⁹¹ Haastattelut 4 ja 6.

²⁹² Haastattelut 5 ja 6.

kanssa teininä ensikäynnillä ollut nykyasukas kuvasi kokemaansa tunnetta huvilassa rauhallisena, mukavana ja ihmisläheisenä. Nyt aikuisena hän kuvaa asiaa näin:

”Kun mä tuun tänne, se on semmoinen rauhottuminen. On tosi kiva olla luonnon keskellä. Vaimolle sanoin, kun (kaupunki)kodissa ollaan vaikka viikonloppu, ei sitä rauhotu, mutta kun tänne tulee, niin rauhottuu.”

” Semmonen tietty fiilis tulee (edelleen) kun tulee pihalle, kävelee taloo kohti ja menee sisälle taloon.”²⁹³

Kodin kokemusta voisin yrittää ymmärtää kasvatustieteen puolelta tulleella termillä eli niin sanotulla psykologisella omistajuudella, jolla tarkoitan itselle mielletyn kulttuuriperinnön historian ja yhteisön tai yksilön osallisuuskokemuksen kautta syntyvää tunnetta omistajana, joka on fiktiivistä. Kokemuksessa kysymys on henkilön mielentilasta tai vaihtoehtoisesti yhteisön ollessa kyseessä kollektiivisesta mielentilasta liittyen omistamiseen tai osaomistajuuteen.²⁹⁴ Maarit Grahn käyttää termiä tieteenalallamme antaen esimerkiksi luontokokemuksen, jossa jokaisen oikeuksien (entinen jokamiehen oikeus) kautta saattaa kummuta tunne metsän omistajuudesta, vaikei siihen liitykään laillista omistajuutta.²⁹⁵ Omistajuuden tunteeseen liittyy metsässä liikkumista ja sen tutuksi tulemistä, mikä kuvaa ilmiön syntymisessä vaadittavaa toistoa. Psykologinen omistajuus ei synny äkillisesti ensitapaamisessa, joten huviloissa rakennuksina ja myytävinä kohteina koetun (kodin)tunteen ymmärrän huvilan henkeen liittyvänä, tunnemaailman kokemuksena jostakin tutusta, kuin déjà-vu-ilmioistä,²⁹⁶ joka ottaa valtaansa kokijan ensihetkestä alkaen, jos ja kun huvilan hengen kokemukselle antautuu. Miten muuten selittäisin ilmiön, joka tuntuu osittain kumoavan kodista aiemmin oppimani asiat? Granön, Suomisen ja Tuomi-Nikulan kirjan johdannossa tosin käsitys kodista kiteytetään näin: ”Koti on koti sille, joka sen kodikseen tuntee.”²⁹⁷

²⁹³ Haastattelu 5.

²⁹⁴ Tieteen termipankki 1.4.2024: Kasvatustieteet: psykologinen omistajuus.

²⁹⁵ Grahn 2022, 23.

²⁹⁶ Suomessakin käytetty sanonta ”déjà vu” on ranskan kieltä ja tarkoittaa jo nähtyä, jo koettua (oma käänös).

²⁹⁷ Granö ym. 2004, 10.

4.4. Huvilahengen kokemuksia remontointiajoilta ja asuttaessa

Minua kiinnosti huvilat ostaneiden perheiden elämäntilanne ja kuinka hyvin siihen ostohetkellä sopi mittava remontointi. Koska projektit ovat pitkiä kestoaltaan, niihin suhtautuminen ja käytettävän ajan mitoittaminen sopivan kiireettömästi on usein hyvin tärkeää, jotta vältetään suurimmat karikot ja uupumus. Tämän olen oppinut seurattessani vuosia talojen kunnostuksesta tai rakentamisesta kuvattuja tosi tv-sarjoja, kuten *Husdrömmar*, *Det Sätter i väggarna* ja *Grand designs* formaattia eri maissa toteutettuna. Omassa tutkimuksessani, asukkaiden ostaessa hylätyn huvilan itselleen, on oltu useimmiten 30–40-ikävuoden välillä ja suuri osa on tuolloin ollut lapsettomia pariskuntia tai juuri vanhemmiksi tulleita. Jo hieman kunnostetun huvilan ostajat tosin ovat olleet vanhempia ja lapset lähes aikuisia. Huvila on jo alkuvaiheessa hankittu ja sitä on alettu kunnostamaan suuntautuen tulevaisuuteen, mahdollisia tulevia tai jo olemassa olevia perheenjäseniä varten. Tämä on tilanne, joka korostuu kulttuuriperinnön perusajatuksessa eli kulttuuriperintö on muodostunut voimavaraksi suuntautuessaan – ei vain itseä varten – vaan tulevia polvia ajatellen. Jos lapsia ei huvilan ostohetkellä ole ollut, ovat ne ainakin toiveissa ja mahdollisia tulevaisuudessa huvilan kunnostuksen edetessä. Myös lapsen lapsia on saatettu ajatella.

”Mut sen jälkeen kun tuli perhettä on ollu tosi kiva tulla tänne. Mulla on aina ollu se laittaminen, et ain jotain pientä laittaa...vähän sillä ajatuksella tietenkin, että tää on seuraavalle sukupolvelle ja siit eteenpäinkin. Senkin takia on kiva pitää kunnossa ja tehä asioita. Et ne sit säilyy seuraavat 150 vuotta...”²⁹⁸

Asukashaastatteluja aloittaessani minulla oli ajatus hyvin varakkaista huvilanostajista, joiden remonttityöt olisi suurelta osin ulkoistettu alan ammattilaisista koostuville yrityksille. Ajatusmallini juontui taloudellisen aseman vaikutuksesta huvilahankintaan; huvilahankinnan edellytyksenä on pidetty riittävän tulotason ylittymistä ja vastaavasti keskimääräistä pidempää vapaa-aikaa ja työolojen joustavia järjestelymahdollisuuksia.²⁹⁹ Esiymmärrykseni asiasta oli usean huvilakunnostajan osalta virheellinen; suurelta osin työt on tehty itse, asukasperheen muodostamalla tiimillä. Remonttiapua on saatettu saada sukulaisista tai ystävistä koostuneesta talkooporukalta. Eräästä haastattelusta käy ilmi, että hanke olisi jo saatu kuntoon, mikäli varoja remontointiin olisi ollut niin paljon, että ulkopuolista työvoimaa olisi voitu palkata. Asiaa ei

²⁹⁸ Haastattelu 5.

²⁹⁹ Vuori 1966, 18.

kuitenkaan suuresti harmitella, sillä talon kunnostus yhdessä on huvila-asukkaan mielestä ”hyvää pariskunnan laatuaikaa”, ja suurimmaksi osaksi se koetaan mielekkäänä ja mukavana.³⁰⁰

Asukkaiden visioissa remonttien tavoitteena on palauttaa huvilat entiseen loistoonsa. Huvilahenkisyyden vallassa innokkaasti aloitetut työt ja niihin käytetyt työtunnit autioituneissa huviloissa ovatkin mittavia. Eräs asukas kertoo tuntevansa välillä uupumusta, kun taloudelliset resurssit eivät ole samassa linjassa tavoitteen kanssa.³⁰¹ Vuoren mukaan porvarishuviloiden rakennusaikana olivat palkkakulut maassamme hyvin kohtuulliset verrattuna huvilanomistajien tulo- ja varallisuustasoon, ja rakennusmateriaalina käytetty puutavarakin oli halpaa, jolloin suurenkaan huvilan rakennuttaminen ei maksanut kohtuuttomia.³⁰² Palkkakustannukset Suomessa rakentamisajoista ovat nousseet huomattavasti, ja itseasiassa uusimman tutkimuksen valossa Suomen suurista kaupungeista ovat rakennusalan remontoititöistä palkat Porissa tällä hetkellä kalleimmat.³⁰³ Liekö siksikin mielikuva arvokkaasta rakennusperinnöstä vain vahvistunut oman mittavan kunnostustyön edetessä, joka on verrattavissa erään asukkaan mielestä ei pikamatkaan, vaan maraton juoksuun koko elämän mittaisena projektina. Laadukkaasta puutavarasta tehtynä huvilan elämän nähdään jatkuvan ”pitkälle tulevaisuuteen” ja kunnostuksenkin nähdään vielä jatkuvan heidän jälkeensä joidenkin muiden toimesta.

”Ja sitten tulee taas seuraavat meidän jälkeen, jotka jatkaa tän huvilan kanssa”³⁰⁴

Huviloita on remontoitu pääasiassa säilyttävyyden periaatteella eli kaikki mikä voidaan kunnostaa, kunnostetaan, eikä vanhaa korvata uudella kuin pakon edessä. Asia on jossain määrin lakisääteistäkin, ainakin suojeltujen rakennusten julkisivuihin tehtävien toimenpiteiden ollessa kyseessä.³⁰⁵ Erään huvilan asukas harmittelee, kun lattioiden lisäeristämisen vuoksi oli ollut pakko purkaa vintistä hienot helmiponttipaneelit, joista oli rakennettu sinne säilytyskomerot, joilla nyt olisi käyttöä. Lattioita oli pakko nostaa, jotta huvilasta saatiin talviasuttava, jolloin huvilan alkuperäisiä, maalipinnaltaan patinoituneita komeroita ei voitu

³⁰⁰ Haastattelu 3,4,5,6.

³⁰¹ Haastattelu 3.

³⁰² Vuori 1966, 36.

³⁰³ Etua Oy:n ja Urakkamaailman selvitys, josta uutisoitu helmikuun lopulla 2024 eri medioissa, mm. SK 26.2.2024.

³⁰⁴ Haastattelu 3.

³⁰⁵ Suojelumääräykset (Finlex).

säästää.³⁰⁶ Eräässä huvilassa on säilytetty alkuperäiset 1800-luvun tapetit, jotka ovat jonkin verran kyllä haalistuneet, mutta niitä ei olla haluttu vaihtaa, vaan ne on puhdistettu.³⁰⁷ Boordeja on huvilan katonrajassa useammassa huoneessa ja niissä värit ovat säilyneet erinomaisesti. Kaikki uunit, joita on 11 ovat samoin alkuperäiset, kuten karoliininen huonejakokin,³⁰⁸ johon ei olla kajottu reilun kymmenen vuoden aikana, kun remonttia on tehty. Huonejakoa leimaa aikakaudelle tyypillinen kolmijakoisuus, jossa edustustilat (salit) ovat suurimmat ja eriytetty selkeästi talon palvelusväen käyttämistä (talousosa ja pieni palvelijain huone) tiloista sekä makuuhuoneista, jotka olivat perheiden yksityisiä tiloja ja sivummalle sijoitettuja.³⁰⁹

”Tietenkin tässä on sellasta tunnesidettä; tässä huvilassa on parasta se alkuperäisyys.”

Jottei työmäärä tuntuisi liian suurelta, puhuu asukas 500 neliön huvilasta ”omana pienenä pesänä”, jota laitetaan. Asukas kuvaa remonttifilosofiaansa näin:

”Tässä matkan varrella on senkin oppinut, että uusi on uutta vain hetken ja sen jälkeen se on vanhaa ja kulunutta. Tässä huvilassa niin ei käy, on vaan kauhtunutta ja patinaa.”³¹⁰

Arkkitehti Juhani Pallasmaa kuvaa luonnonmateriaaleissa, kuten puussa, tiilessä ja kivessä ajan kuluessa pintaan syntyvää patinaa materiaalin rikastuttajana. Se luo rakennuksissa kokemuksen ajan jatkumosta ilmaistessaan ikänsä ja historiansa kertoen samalla tarinaansa materiaalin synnystä ja sen käytöstä rakennuksissa.³¹¹ Esimerkiksi huviloissa käytetyt helmiponttipaneelien leveydet kuvastavat hyvin rakennusaikaa, sillä 1800-luvulla oli käytössä kapeampi paneeli kuin myöhemmin 1900-luvulla tai nykyisin.

Huvilarantaan muuttamisen jälkeen liittyy asukkaille omiin huviloihin ja huvila-alueeseen monia eri merkityksiä ja niin sanottuja ”mansikkapaikkoja”, joissa huvilan hengen kokemus tunnetaan vahvana. Terassi tai veranta nimettiin useammassa asukasperheessä paikaksi, joka on se merkityksellisin huvilassa – joko etupihaan suuntautuva tai merensuuntaan katsova, joka

³⁰⁶ Haastattelu 3.

³⁰⁷ Toimenpiteenä kysymys on restauroinnista remontoinnin sijaan, jolla tarkoitetaan korjausrakentamiseen liittyvää huvilan entisöimistä.

³⁰⁸ Ks. Rinne, Hannu.

³⁰⁹ Saarikangas 2002, 144–148.

³¹⁰ Haastattelu 5.

³¹¹ Pallasmaa 1994b.

alun perin on ollut se kulkusuuntaan avautuva terassi, kun kulku huviloille on tapahtunut vesiteitse. Merenpuoleiset terassit ovat huviloissa suurelta osin nykyisin lasitettuja.³¹² Ainoastaan Rauhanlinnan terassi meren suuntaan on avoin, mutta siltä johtaakin kulku terassin eteen tiilisten seinien ympäröimään vanhaan puutarhan istutusalueeseen, joka tällä hetkellä ei ole huvilan keskeneräisyyden takia käytössä. Olhavasta puuttuu merenpuoleinen terassi, sillä huvilan merenpuoleinen seinä on kokonaisuudessaan pitkää ruutuikkunarivistöä. Varsinaista etuterassiakaan ei huvilassa ole, mikä johtunee huvilan rakennusaikaisesta modernista tyylistä, sillä vastaavan aikakauden huvilat huvilarannalla ovat samoin rakennettu ilman terasseja ja lasiverantoja.

Terassiin – tai lasiverantaan – asukkaat liittyvät ne parhaat ja muistoihin syöpyneet hetkensä huvilassa. Eräskin asukaspari meni naimisiin huvilansa suurella etuterassilla muutama vuosi sitten ja toisessa huvilassa salin eteen rakennettu lasiveranta on se, josta katsellaan merelle lempimusiikin soidessa taustalla.³¹³ Silloin on aika myös maalarinosan valinneella rentoutua, nauttia huvilasta sekä eteen avautuvasta maisemasta - ja antautua huvilahengen valtaamaksi. Huvilaelämän kohokohdat menneiden sukupolvien kohdalla samoin liittyivät lasiverantaan. Sellainen saattoi olla lasiverannalla nautittu punssi eli ”Punch på glassverandan”, kuten erään huvila-asukkaan kirjoittaman kirjan nimikin kertoo. Lasiverannalla koettavaan kokemukseen on varmasti asukkailla liittynyt mietiskelevää ajattelua heidän katsellessaan huvilasta avautuvaa ikaikaista merimaisemaa vedettyjen lasiruutujen lävitse ja nauttiessaan lasillista punssia silmien tuijottaessa kauas horisonttiin. Eeva Karhusen mukaan mietiskelevä ajattelu on fenomenologisista ajatuksistaan tunnettu Martin Heideggerin tunnetuksi tuoma; ajattelu tapahtuu tahdosta riippumatta ja mietiskelevän ajattelun tavoite on todellisuuden päästäminen ajatuksiin. Karhunen kuvaa väitöksessään samaa asiaa kehollisena kokemisena,³¹⁴ jota huvilan henki konkretisoi asukasilmauksissa. Laura Seesmeri kuvaa väitöksessään saunakuvastojen kautta ihmisen kehollisuutta saunomiskokemuksessa eri vuosikymmeninä julkaistujen mainosten valossa. Kuvastoissa toisinaan keholliseen kokemukseen liittyy aistimellinen kokemus veden äärellä olosta.³¹⁵ Tutkimuksessani eräs huvila-asukas kuvaa vastaavaa kehollisuuden tunnetta, huvilan hengen kokemusta, katseen kohdatessa meren.

³¹² Grankullan terassi on alkujaan ollut markiisien suojaama, lasitus on mahdollisesti muutostöiden seurausta, kun muutospirustukset huvilaan laati Torkel Nordman vuonna 1924. Siirtohuviila Djupvikin lasiverannan hirsissä on vuosiluku 1827. Merenpuoleisena se on kiinteä osa talon rakenteita ja ollut huvilassa, kun huvila on pystytetty 1900.

³¹³ Haastattelut 3 ja 5.

³¹⁴ Karhunen 2014, 7.

³¹⁵ Seesmeri 2018.

”Kun kävelee alakerrasta makuuhuoneeseen, silmä kiinnittyy mereen, kiva luontonäkymä luo semmosen oman fiiliksen.”³¹⁶

Erään toisenkin perheen (rouvan) arvoissa ympäröivä luonto on tosi tärkeässä osassa. Nyt kun huvilassa asutaan ja umpeenkasvanut tontti on raivattu, on pihan Mustarastaan laulu asukkaan lempiääni arjessa; luonto on vaikuttanut ja on edelleen vaikuttamassa asukasidentiteettiin.

”Piha on tärkeä...Mää näin tän silloinkin kun tää oli ihan metsittynyt ja umpeenkasvanut...Mulle on just se luonto ja ne kasvi- ja eläinhavainnot niin tärkeitä.”

” Äänimaailmasta ensimmäisenä tulee Mustarastas, mikä on mun aivan lempiääni.”

” Tää on vaikuttanut todella voimakkaasti meidän identiteettiin tämä paikka... Täällä niin ku sitten tää luonto ehdottomasti on ihan niin kuin yks tärkeimmistä, jos ei tärkein vetovoimatekijä Meri-Porissa ja just täällä Huvilarannan alueella tää luonto on todella tärkeässä roolissa...”³¹⁷

Eräässä huvilassa luonnosta nautitaan puutarhamaisessa pihassa, johon on istutettu ”perhoslajeja” eli perhosille mieluisia kukkia. Asukkaat ovat havainneet luonnon pikkuhiljaa muuttuneen eletyn, reilun 15 vuoden aikana, monimuotoisemmaksi.³¹⁸ Huvila-asukkailla luonnon käyttö oli aluksi se, mikä aiheutti pohdintaa. Ostohetken jälkeen saatettiin miettiä, onko vedessä turvallista uida, voiko marjoja poimia ja sieniä syödä? Niitä kaikkia kuitenkin tehdään nyt asukkaina ja uimaan mennessä ”simpukoitakin on niin paljon, että ne tuntuvat varpaissa”.³¹⁹ Jokisimpukoita pidetäänkin jonkinlaisena luonnon indikaattorina siitä, että vesi on puhdistunut riittävästi ja uimisesta uskalletaan nauttia.³²⁰ Eräs huvila-asukas kertoo lapsiansa oppineen uimaan huvilalla, jossa vesi mataluuden vuoksi lämpiää uimakelpoiseksi usein jo ennen juhannusta.³²¹ Veden merkitys on alkanut entisestään korostua eräälle perheelle heidän rakennettuaan saunan ja laiturin. Heistä kesällä parasta onkin ”saunaan-uimaan-

³¹⁶ Haastattelu 5.

³¹⁷ Haastattelu 3.

³¹⁸ Haastattelu 6.

³¹⁹ Haastattelu 6.

³²⁰ HS uutisoi jokisimpukoiden joukkokuolemasta Kokemäenjoessa 14.7.2014 tehdaspäästöjen vaikuttamana.

³²¹ Haastattelu 5.

saunaan” ja talvella hiihtäminen jäällä. Kesällä saatetaan kalastella virvelillä ja mato-ongella tai muuten vaan soudella hankitulla soutuveneellä.³²² Porvariajalla höyrylaivalla kuljettiin kaupungista läheisen huvilan, Grankullan liki 200 metriä pitkälle laiturille saakka³²³ ja sieltä matkaa jatkettiin samoin soutuveneellä oman huvilapihan rantaan.

”Tännekin on pääsisäänkäynti ollu kuitenkin tuolta niinkun rannan puolelta...Ja siit on kuvakin... Ja sieltä on siis kuljettu eli se on ollu tosiaankin se rannan puoli. Höyrylaivalla tonne vähän keskemmälle ja sitten siitä varmaan jollain soutuveneellä tänne, jos tänne ei oo päässy ihan rantaan.”

Perhe jatkaa tapaa kulkea soutuveneellä Huvilarannalla. Paikka ja huvila ovat muualta muuttaneen perheen suurin syy olla Satakunnassa.

”Tällä hetkellä tää talo ja tää paikka on suurin vetovoimatekijä, jotka pitää meidät täällä Satakunnassa”

Paikan menneisyys koetaan läsnä olevana lähes päivittäin.³²⁴ Eeva Karhunen kertoo väitöksessään Martin Heideggerin oppilaasta, saksalaisesta Albert Borgmannista (1937-2023), joka toi uusheideggeriläiseen fenomenologiaan pohdintansa fokaalisuudesta eli paikkaan sidottujen yhteisöllisten, traditioon liittyvien merkitysten ja niihin liittyvästä materiaalisen maailman yhdistävästä toiminnasta. Tärkeimpänä viime vuonna menehtynyt Borgmann piti Karhusen mukaan koettua sosiaalista yhteyttä konkreettisesti ja kehollisesti toiminnassa, jossa tapahtuu päämäärän ja välineen yhteensulautumien. Esimerkkinä ajatuksensa konkretiasta hän käytti tulisijaa ja sen ympärille liittyviä kehon toimia.³²⁵

”Joka päivä...voimakkaasti (paikan menneisyys tiedostetaan). Mä ajattelen ett voi sanoa et lähes päivittäin mä ajattelen sitä jollain tasolla...eli hyvin paljon niin ku sitä...niitä ihmisiä, ketkä täällä on asunut ja jakanut osittain niitä samoja kokemuksia mitä mä niin kun kohtaan ja koen... niin ku puuhellan sytyttäminen...”

³²² Haastattelu 3.

³²³ Maalla 3/2008.

³²⁴ Haastattelu 3.

³²⁵ Karhunen 2014, 27.

Huvilan henki muodostuu asukkaille kaikista huvilan ja huvilapihan autenttisuuden elementeistä, niiden läsnäolosta ja käytöstä, ja sen kruunaa niitä ympäröivän luonnon ja kulttuurimaiseman historiaa huokuva olemus, josta kaikki kumpuaa. Lopputuloksena on asukkaille kodinomainen ja turvallinen ympäristö elää ja asua. Tulevaisuuden suhteen asukkailla on omia toiveita alueen autenttisuuden säilymisestä. Kaikenlainen autenttisuuden ylläpitämisen koetaan lisäävän omaa koettua tunnesidettä huvila-alueeseen.

”Jotenkin mä miellän tän osaks Yyyterinniemeä - ihan mahtava paikka. Huvila-alue, ranta ja linnut, jos tän sais pysymään...Huvilaranta pysyis autenttisena ja hiekkatiet...”³²⁶

Kahdeksan asuinvuoden jälkeen eräs asukas liittyy paikkaan seuraavia merkityksiä ”rauhallinen, idyllinen, paratiisimainen, hiljainen, seisahtunut”. Jos jotain negatiivista sävyä pitäisi hakea, kuvaisi hän tunnelmaa talvella ”yksinäisen hiljaisen pysähtyneeksi tunnelmaksi”. Se ei kuitenkaan luo pelkoa, paitsi ehkä hetkittäin myrskyisellä säällä, jolloin erään kerran on pihakuusi kaatunut keittiön ikkunoita raapien, muttei onneksi vahinkoa aiheuttaen.³²⁷ Katuvaloja ei toistaiseksi alueella ole.

”Mua pelottaa siis enemmän Pihlavassa, K-kaupassa, kun täällä.”

”Osaamme arvostaa tätä asuinpaikkana, meil on kyl tosi hyvin asiat täällä, et ollaan täällä ihan Herran kukkarossa, täällä niinku omassa rauhassa ja kaikki on kuitenkin tosi lähellä... kauppa, punttis, kirjasto ja uimahalli ja alle 20 kilometrin päässä on ison kaupungin palvelut, lentokenttäkin.”³²⁸

4.5. Yhteisön ja viranomaistahojen liittyminen huvilaprojekteihin

Huvilarannalla yhteisön läsnäolo on tärkeä tekijä; huviloihin liittyvät kehon tunteet – huvilahengen kokemukset – jotka jaettuina osallistavat yhteisön jäseniä, yhdistävät. Samoin huvilaympäristöön liittyvät yhdessä tehtävät asiat, mutta toisinaan myös siihen liittyvät ulkopuoliset uhat, yhdistävät.

³²⁶ Haastattelu 5.

³²⁷ Haastattelu 3.

³²⁸ Haastattelu 3.

”Asukasyhteisö, se on tosi kiva, vaikka ikävät asiat on yhdistänyt ensin: Tehdasalue ja tuulimyllyt.”³²⁹

Asukkailla on kaiken remontoimisen ja asumisen keskellä visioita, joita alueeseen liittyy. Kehittämisen visiot, kuten katuvalojen saaminen teiden varsille ja monet muut.³³⁰ Näissä asioissa ollaan tiiviissä yhteistyössä ensin huvilayhteisöön tai asunto-osaakeyhtiöön ja sitten viranomaisiin. Neljän huvilan asukkaat (Ilois, Majasaari, Metsola, Rauhanlinna) tapaavat toisiaan säännöllisesti asunto-osaakeyhtiön kokouksissa ja muutamia kertoja on huvilayhteisönä vietetty aikaa sekä Ilois että Olhava huviloilla.³³¹ Yhteisön merkitys nähdään tärkeänä, mutta ajan riittävyys verottaa pidempiä tapaamisia, kun loma-aikoina tullaan koko perheen voimin huvilalle ja vieraitakin käy jonkun verran. Kuulumisia vaihdellaankin puhelimitse ja alueella kulkiessa ja siellä toisiin huvila-asukkaisiin törmätessä.³³²

”Aina soitellaan ja jutellaan. Aika on rajottava tekijä. Olis tosi kiva tehdä naapureiden kanssa enemmänkin...”³³³

Huvilarannalle on kotiuduttu hyvin ja vastaanotto on koettu lämpimänä. Eräs uusimmista asukkaista kertoi kotiovelle ilmestyneestä tervetuloitovotuksesta heidän muutettuaan Huvilarannalle. Naapurin tuomaan kukkaseen oli liitetty kortti, jossa oli viesti: ”Tervetuloa Huvilarantaan!” Vuosi oli 2015 ja tuolloin asukasperhe kuuli ensikerran alueen nimen, Huvilaranta. Nimi kuulostaa edelleen hyvin herraskaiselta ja siksi välillä se jätetään tietoisesti lausumatta, mutta myös siksi, ettei paikan nimen koeta vielä vakiintuneen alueella. Asukkaan toiveissa on lapsiperheitä, joissa nähdään alueen jatkuvuus, mutta ainakin toivotaan, että kaikki huvilat olisivat asuttuja.

” Mää toivon, että jokaisella huvilalla on asukkaita, ehkä lapsiperheitäkin, ett heistäkin kasvaa sitten uusia huvilan asujia...sitä mä niin kun toivosin, että ihmiset pitävät tän paikan elävänä...et tää on vetovoimainen alue”³³⁴

³²⁹ Haastattelu 5.

³³⁰ Haastattelu 3.

³³¹ Haastattelut 3 ja 5.

³³² Haastattelu 5.

³³³ Haastattelu 5.

³³⁴ Haastattelu 3.

Asukkaiden kiteyttämä ajatus Huvilarannan tulevaisuuteen liittyen onkin tämä: Asukkaat toivovat alueelle lisää ihmisiä, jotka asuisivat siellä pysyvästi ja pitäisivät huvila-alueen elävänä.³³⁵ Myös huvilat aikoinaan ostaneen ja osan eteenpäin myyneen Yyterin kartanon omistajan toiveissa on alueen kaikkien huviloiden täyttyminen asukkailla.³³⁶ Entistä useammasta asukkaasta muodostuva yhteisö ja mahdollinen suurempi yhteisöllisyys nähtäisiin hyvänä ja olisi hienoa, jos yhteisön sisällä yhteistyö laajenisi ja tulevaisuuden visiona nähdään mahdollisuus käyttää vaikkapa yhteisiä työkaluja. Kaiken positiivisen taustalla eräs asukas näkee tehtaan kuitenkin ”mörköinä”, jonka ajatellaan aina olevan läsnä Huvilarannalla sen fyysisen sijainnin vuoksi. Hän miettii samalla, mitä uusi kunnanjohtaja, Lauri Inna, haluaa, ja haluaako hän kasvattaa alueen teollisuutta ja miten hänelle tieto Huvilarannan arvohuvila-alueesta saataisiin viedyksi?³³⁷ Toistakin asukasta huolestaa kaupungin suhtautuminen, mutta hän suhtautuu tehtaaseen myönteisemmin, sillä hän tapaa tehtaan väkeä säännöllisesti, useamman kerran vuodessa.

”Kaupunki kun vielä heräisi, tehtaan kanssa on hyvät välit... Silleen tää on vähän ironista, että teollisuushan on mahdollistanut tän koko alueen alun perin. Se raha mikä tuli silloin, sillä rakennettiin nää huvilat.”³³⁸

Jossain määrin tilanne 2000-luvullakin on ollut sama, sillä asukkaiden joukossa on myös entisiä tehtaan työntekijöitä, joille silloisen työpaikan kautta on tullut tieto myytävästä huvilasta. Tehdastyöstä saatu palkka mahdollisti huvilan oston ja kunnostuksen aluksi, vaikka enää tehdas ei työllistä ja varat palkkatyön muodossa tulevatkin muualta.³³⁹

Kaikilla asukkailla on kokemusta yhteistoiminnasta viranomaisten kanssa ja pian huvilan oston jälkeen on oltu ensimmäisen kerran yhteydessä Satakunnan museoon.³⁴⁰ Museolta on saatu selvyyttä huvilan historiaan: Sieltä on löydetty rakennuspiirustukset tai vanhoja valokuvia

³³⁵ Haastattelut 3,5 ja 6

³³⁶ Yyterin kartanon omistajan tapaaminen kesällä 2020.

³³⁷ Haastattelu 6.

³³⁸ Haastattelu 5.

³³⁹ Haastattelu 4.

³⁴⁰ Esimerkiksi haastattelut 3 ja 4.

huvilasta ³⁴¹ tai tallennettuna on ollut esimerkiksi entisten huvila-asukkaiden ja jopa palvelijoiden haastatteluja.³⁴²

”...Mä muistan et mäkin oon semmoset (rakennuspiirustukset) nähny joo, ja just museolta, Satakunnan museosta varmaan niinku löytyy. Kerran ollaan käyty siis arkistossa, ihan silloin alussa ja saatiin tietoa ja etsittiin ja näin ja kerättiin jopa semmonen kansio...”

” Eilen just puhuttiin, ett Kansallisarkistosta vois löytää tästä lisää tietoo ja sitten Elkassa, jos tehdään kesälomareissulla joku itä-Suomen turnee, sit voitais samalla käydä siellä.”³⁴³

Huvila-asukkaiden yhteydenpito viranomaisiin on ollut avointa, jolloin yhteistyössä on tullut asukkaiden ääni kuulluksi ja apua on saanut pyytäessään. Vielä 10 vuotta aiemmin viranomaisilta monesti lähes huomiotta jäi asukasnäkökulma eli että suojeltua rakennusta olisi tarkasteltu sitä asuttavien ja kunnostavien ihmisten positiosta käsin.³⁴⁴ Nykyinen, avoin yhteistyö, on vaikuttanut suhteeseen myönteisesti. Korjausrakennusneuvonta-apua asukkaat ovat kysyneet niin Satakunnan Museon rakennustutkijalta, Liisa Nummelinilta (nykyisin Olli Joukio) kuin Rakennuskulttuuritalo Toivon Kalle Virtaselta ja alueen inventoinnissa mukana olleelta, intendentti, Tuulikki Kiilolta.³⁴⁵ Huvilarakennusta piha-alueineen on haluttu suojella viranomaistahojen kanssa yksissä tuumin, samassa hengessä.

”Satakunnan Museohan on ollut tosi, tosi hieno taho ett niiden kanssa ollaan tota tehty tosi paljon yhdessä...ja mä aina tai me ollaan aina niinku soiteltu sinne ja aina kerrottu mitä me tehdään... Joo tosi avoin ja tosi paljon auttanu Nummelinin Liisa ja muut porukat sieltä.”³⁴⁶

Asukas kertoo heidän arvostavan museon väen aloittamaa työtä inventoinneista suojeluun, koska he näkevät sen tärkeänä ensiaskeleena huviloiden arvottamisen kannalta. Suojelutoimien on koettu hyödyttävän asukkaita siinä, että huviloista on tullut rakennussuojelun kautta pelkän

³⁴¹ Haastattelut 3 ja 1: Vanhoja museolta saatuja mustavalkokuvia on nykyinen Grankullan asukas tallentanut pöydän lasikannen alle.

³⁴² Esim. Rauhalinnan palvelusväkeen kuulunut Anna ja eräs Metsolan palvelija.

³⁴³ Haastattelu 3.

³⁴⁴ Tuomi-Nikula & Karhunen 2007, 12.

³⁴⁵ Haastattelut 3,4,5 ja 6.

³⁴⁶ Haastattelu 5.

huvilan sijaan kulttuuriperintöä, jota mielellään esitellään kaikille siitä kiinnostuneille ihmisille. Alueella vuonna 2014 järjestetty tapahtuma ylitti kävijämäärältään huikeasti ennakkoodotukset, kun ihmiset saivat Satakunnan museon organisoimalla kävelykierroksella tutustua alueen suojeltuihin huviloihin, joita asukkaiden toimesta esiteltiin.³⁴⁷

” Se on ihan mahtava taho kyl ja ne on auttanut ihan älyttömän paljon koko tän alueen suojelemisessa... Sittenhän me järkättiin se kiertokävely joitain vuosia sitten... ja se on tosi kiva, ett ihmiset voi tulla ja voi tulla kattoo ja ihmettelee...Sittenhän siel oli tossa makasiinirakennuksessa Kallen (Virtanen) ikkunoiden kunnostuskurssi...ja nytkin, kun ollaan maalaamassa, oon kyselty tota museosta, mitä mieltä he ovat.”³⁴⁸

”...ja entiset asukkaat on tosiaan täällä käyny ja ollu meihin yhteydessä jotkut... ja kun oli avoimet tota ovet, pihat täällä, niin täällä kävi sit sellanen aikuinen mies, joka oli lapsena tuolta laskenut tota köysiradalla tuolta yläkerrasta suoraan tuonne jokeen... Mut ollaan tosi iloisia siitä kun tehdään opinnäytetöitä tästä alueesta...Ja ehdottomasti kaikki muutkin jatkossakin (on tervetulleita), kuka vaan lähtee näitä penkoo ja selvittämään, täältä löytyy kyllä paljon mielenkiintoista...”³⁴⁹

” Tosi mielellään näyttää tätä niin kun nyt sullekin.”³⁵⁰

Viranomaislähtöisen suojelun vaikutukset ja asukasyhteisön toimet kulttuuriperinnön vaalijoina ovat vaikuttaneet alueella. Biodiversiteetin tärkeys on ymmärretty, siksi asukkaat ovat tehneet mahdollisia toimia sen edistämiseksi Huvilarannalla. Asukkaat ovat myös yhdessä pohtineet mahdollisuutta toimia alueen ympäristön suhteen yhteisönä. Viime kesälle olikin suunniteltu ympäristöstä huolehtimiseen liittyviä toimia liittyen juoksuautojen kunnostukseen. Yhteisönä toteutetut toimet synnyttävät osallisuuskokemusta, joka puolestaan lisää yhteisöllisyyden tunnetta.³⁵¹

³⁴⁷ Huviloista kiinnostuneita kävijöitä oli Satakunnan museon mukaan ”hallitsematon määrä” ja asukkaiden mukaan useita satoja.

³⁴⁸ Haastattelu 5.

³⁴⁹ Haastattelu 3.

³⁵⁰ Haastattelu 5.

³⁵¹ Vahtikari ym. 2021, .(SIVUNUMERO?)

”Nää rakennuksethan on silleen kivoja, pitää niistä huolta lähinnä tuleville sukupolville, mut silleen tää ympäristökin on kiva pikkuhiljaa pitää siitäkin huolta.”

”Siellä on juoksuhautoja I Maailmansodan ajoilta. Ollaan naapureiden kanssa juteltu, että sitte kun on aikaa niin niitä vähän yhdessä siistittäisiin.”³⁵²

Asukkaat yhteisönä kokevat omistamista yli omien tonttirajojen. Omaksuvan identiteettityön kautta vahvistuu yhteisön oikeus pitää omanaan kohdetta, joka yhdistyy yhteisöä yhdistävään alueen historiaan.³⁵³ Omaksuvalla identiteettityöllä tarkoitan huvilayhteisön kokemaa osallisuutta huviloista ja niiden ympäristöstä: Tuulivoimaloita ei rakennettu läheisen makeanveden altaan reunalle, eikä alueella enää haise yhteisön tiiviin vastustuksen vaikutuksesta: Kulttuuriperintö on koettu omaksi, jota yhdessä halutaan suojella ja vaalia. Huvilaranta saattaa sittenkin elää lähellä toisen tulemisensa kukoistuskautta, vaikka nykyisen vuosituhanen alussa huvila-alue näyttikin tehtaan varjoon jääneeltä alueelta ja porvarisen huvila-ajan rappeutuneelta muistolta menneisyydestä. Mitkä asiat nykyisen tilanteen ovat mahdollistaneet? Mitä tahoja on ollut mukana luomassa uutta 2000-luvun huvilakulttuuria?

Kulttuuriperintöprosessissa instituution, yhteisön tai yksilön valitsemasta merkityksellisestä jäljestä tuotetaan tulevaisuuteen suuntautuvaa kulttuuriperintöä, pääpainon ollen viranomaistahojen toiminnassa.³⁵⁴ Joku valitsee jäljen, josta tietoisesti aletaan tuottamaan virallista ja tunnustettua kulttuuriperintöä.³⁵⁵ Siinä vaiheessa mukaan on saatava rahoittava taho, joka vastaa jäljen jalostamisesta. Koska Huvilarannasta ei haluttu museokohdetta, oli silloisen Satakunnan museon rakennustutkijan saatava suostuteltua tehtaan johto myymään huvilat yksityisille. Kun näin loppujen lopuksi kävi, piti sen jälkeen saada tulevat asukkaat ja huvilat kohtaamaan toisensa. Tuskin kukaan siinä vaiheessa tiesi tai kykeni näkemään, muuttaisiko kohtaaminen alueella mitään vai olisiko entisillä arvohuviloilla edessään edelleen jatkuva ja pikkuhiljaa syvenevä rappeutumisen kohtalo asumattomina, tyhjinä rakennuksina. Jotta muutos mahdollistuisi, asukkaiden piti saada kokea ensitapaamisessa jotain hyvin mullistavaa, sellaista, mitä eivät parhaat kiinteistönvälittäjätäkään olisi myyntitilanteessa osanneet sanoittaa: Huvilan hengen tuli koskettaa.

³⁵² Haastattelu 5.

³⁵³ Sivula 2014, 13.

³⁵⁴ Karhunen 2014, 29.

³⁵⁵ Sivula 2014, 10.

5. Loppuyhteenveto

Lähes menetettyjen huviloiden historiaa on alettu kirjoittamaan – ja kirjoitetaan parhaillaan – uusiksi. Huvilan henki kosketti ja ostajaperheet tulivat nopeasti vaikuttuneiksi menneisyyden jäljen aitoudesta. Suojelluista huviloista on kulttuuriperintöprosesseissa muovautumassa asukasperheiden käsissä tulevaisuuden kulttuuriperintöä. Huvila-alueesta on muodostettu Porin kaupungille oma asuinalueensa, Huvilaranta, jonka nimeen vaikutteet tulevat sen historiasta – porvarishuviloiden ajasta. Tuo sama aikakausi heijastaa huviloiden kautta voimansa nykyasukkaihin ja huviloiden kunnostajiin, jotka ammentavat huvilahenkisyydestä intoa toimintaansa ja voimaa arkeensa. Mitä tuo huvilan henki sitten tutkimuksessani piti sisällään ja minkälaisista koetuista asioista niin yhteisö kuin asukasperheet tunsivat ja tuntevat edelleen voimaantuvansa? Mikä aikaansai ensi-ihastuksen ja sytytti sellaisen rakkauden huviloita kohtaan, joka vaikuttaa edelleen asukasperheen ja heidän omistamansa huvilan ja huvilapihan mittavassa kunnostamisessa ja ylläpidossa?

Huvilan hengen kokemuksia tutkin eri vaiheissa asukkaiden huvilahistoriaa. Ensin nostin esiin ensitapaamisessa pintaan nousseet kokemukset huviloista (luku 4.3.). Ne pohjautuivat hyvin lyhyessä hetkessä saavutettuihin tunnekokemuksiin ja ne voitaisiin nimetä yhteisnimellä ”ensitapaamisen voimakkaat kehon tuntemukset”. Niitä kuvattiin esimerkiksi sanoin ”*Tunne vei jalat alta*”, ”Molemmille tuli *tunne* kodista”, ”Jäi vahva *tunne* paikasta...rauhallinen, mukava, ihmisläheinen”. Voimakkaisiin tunnekokemuksiin olivat vaikuttaneet huviloiden alkuperäiset asiat ja niiden jääminen niille sijoilleen, hylättyinä, jolloin oli koettu ajan huviloissa pysähtyneen. Autenttisuus oli se halutuin asia huviloissa, josta huvilan hengen kokemus syntyi. Yhdessä tapauksessa asukas mainitsi oman rannan vaikuttaneen kuin pisteenä i:n päällä ihastumiseen ja nopeasti syntyneeseen ostopäätökseen. Rannassa oli käyntihetkellä autenttisuuden kokemusta lisäävä vanha vene, joka on edelleen kumollaan huvilapihassa, vaikka huonokuntoisella veneellä ei voidakaan mennä vesille. Vene symboloi alkuperäistä, tapaamishetkellä koettua tunnelmaa, jota on haluttu vaalia edelleen niin huvilassa kuin huvilapihassa. Huvilan hengen kokemiseen ensitapaamisessa onkin liittynyt voimakkaasti tunne menneestä niin rakennuksen sisällä kuin umpeenkasvaneissa pihossa. Tuo huvilahistorian kokemus liittyen huvila- ja rakennuskulttuuriin on eräänkin asukkaan kertoman mukaan tiedostettuna läsnä arjessa – jos ei päivittäin, niin lähes päivittäin – asukkaiden tehdessä huvilassaan askareita aiempien huvila-asukkaiden tapaan (luku 4.4).

Ensitapaamisen voimakkaat kehon tuntemukset ja etenkin tunne kodista synnyttivät huvilan hengen kokemuksen, jonka merkitys oli suuri huviloiden ostopäätöstä tehtäessä. Useissa tapauksissa ostoaike oli syntynyt jo huvilan ja tulevan asukkaan kohtaamishetkellä ja ostopäätös huvilasta tehtiin jopa samana päivänä. Huvilapihoista ei pusikoitumisen tai keliolojen vuoksi avautunut näkyvää maisemaa. *Pihapiirissä koettu autenttinen tunnelma ja siihen liittyvä, totutusta poikkeava äänimaisema* tekivät kuitenkin jo ensitapaamisessa vaikutuksen kätkeytyneenä maisemana, joka huvilan hengen kautta sitoi asukkaat voimakkaasti ja nopeasti huvilaansa. Mikäli päätöksentekoon oli liittynyt pitempiaikaista pohdintaa ja kustannusten laskua, ei huvilan hengen kokemuksella ollut vaikutusta; sitä ei ollut syntynyt tai sen ei annettu syntyä, vaan ostoajatusta vietiin eteenpäin rationaalisin keinoin, järjen vallassa, ei tunteen. Neliömäärien ollessa niinkin isoja kuin porvarishuviloiden (tai niiden paikalle rakennettujen uudempien huviloiden neliömäärät ovat) olivat saadut korjauskustannuksien summat ilmeisen mittavia. Tutkimuksessani tällaiset ostajat olivat vetäytyneet ostoaikeista, mutta huvilahankkeet eivät kuitenkaan olleet kaatuneet heillä taloudelliseen resurssipulaan,³⁵⁶ vaan nähdäkseni rationaalinen pohdiskelu oli pikemminkin syönyt uskon hankkeen järjestyksestä. Samoin asukasperheen oston järjestyttä saatettiin kyseenalaistaa huvilaa katsomaan tulleiden ystävien ja sukulaisten taholta: Huvilasta ei syntynyt heille huvilan hengen kokemusta, vaan huvilan osto päinvastoin näyttäytyi heidän silmissään asukkaiden tekemänä harmiteltavana virheenä, jota saatettiin jopa itkeä.

Parhaista rakennusmateriaaleista toteutetut porvarishuvilat yksityiskohtineen ovat olleet hyvin rakennettuja ja siksi ne ovat säilyneet. Varakkailla porvareilla oli käytössään aikansa parhaat arkkitehdit, kirvesmiehet ja muut rakennusalan osaajat, kuten kertaustyyllisissä huviloissa koristeveistotaitoiset puusepät. Asukkaiden mukaan huviloiden arkkitehtuurin sopusuhtaiset mittasuhteet, yksityiskohdat kuten veistetyt puiset koristeleikkaukset, rakennuksen huonejako (luku 4.4) sekä huonekorkeuden ja suurien ikkunoiden luoma valoisuus tai valkoisen rapatun pinnan *erilaisuus huviloiden nykyrakentamiseen verrattuna on ollut avainasemassa autenttisuuden tunteessa*, jonka on koettu ensitapaamisessa ja on vaikuttanut huvilan ostoon.³⁵⁷ Huviloita remontoimissa alkuperäisiä, autenttisia piirteitä huviloiden sisällä ovat esimerkiksi olleet leveät lankkulattiat, helmiponttipaneeleista tehdyt seinät, katot ja komerot,

³⁵⁶ Tieto ostopäätöksestä vetäytyneeltä henkilöltä.

³⁵⁷ Porvariskaudella korostuivat perhe-elämän yksityisyyteen suunnitellut tilat (Saarikangas 2002, 148), mitä voidaan pitää erilaisena ajassamme vallalla olevaan ”open concept” ilmiöön eli kaikille nähtäväksi tarkoitettuihin, avoimiin tiloihin.

pinkopahviseinät maalattuina tai tapetoituna sekä alkuperäiset ovet, kahvat, ikkunat vedettyine laseineen ja uunit – tai jopa rapattu holvikaaren muotoinen syvennys. Niistä on remontoinnin edetessä kunnostamalla vahvistunut huvilan ja asukkaan välinen sisäinen tunnetila – huvilan henki.

Huviloissa on ollut aikakaudelle tyypillisenä piirteenä savilaastilla muuratut kakluunit tai pönttöuunit lämmitystä varten jokaisessa huoneessa. Koska kyseessä ovat kesäajalle suunnitellut rakennukset, huviloiden uunit ovatkin vuosittaisen lyhyen käytön vuoksi hyväkuntoisia niiden ikään nähden ja ne on voitu ottaa uudelleen käyttöön ja tarvittaessa kunnostaa nykyisten asukkaiden toimesta. Näiden *alkuperäisten elementtien näkyminen ja käyttö huvilassa vaikuttavat myöhempään huvilan hengen kokemiseen asuttaessa, jonka vuoksi alkuperäiset asiat huviloiden sisällä on haluttu säilyttää*, vaikkei viranomaisten määrittämä rakennussuojelu koskekaan talon sisä rakenteita. Remontoinnin aikainen huvilahengen kokemus vahvistuu sitä mukaa, mitä lähemmäksi päästään tavoitetta: *porvarishuvilan entiseen loistoon palauttamista*, kuten eräs asukas asian osuvasti ilmaisi.³⁵⁸

Joillakin asukkailla oli tullut remontoinnissa eteen huvilan jonkin alkuperäisen elementin purkaminen tai muuttaminen, jota ei millään olisi haluttu tehdä, kuten erään huvilan vinttikomeroiden purkaminen korotetun lattian tieltä (luku 4.4.) Alkuperäisiin piirteisiin ja elementteihin kajoaminen on saatettu vielä vuosien jälkeenkin kokea harmittavana. Eräessä huvilassa oli jouduttu tekemään kattorakenteiden muutos, kun huvila oli aikoinaan siirtohirsinä tuotu Huvilarannalle. Huvilassa aiemmin ollut lautarakenteinen torni oli ilmeisesti huonokuntoisuuden vuoksi jätetty kasaamatta hirsirunkoista huvilaa uudelleen pystyttäessä. Huvilan kasanneet kirvesmiehet olivat kokeneet kuitenkin velvollisuudekseen jättää viestin huvilan alkuperäisyyteen tehdystä muutoksesta. Nykyasukkaat löysivät sen lyijykynällä kirjoitettuna huvilan entisen tornin alaosaan remonttia tehdessään (luku 3.5). Viesti selvensi heille ja minullekin, miksi huvilan sivuprofiili oli jotenkin outo, vaikkei se meren suunnasta katsottuna näykään, eikä näin ollen kiinnitä sieltä katsottuna huomiota.

Alueen vanhimman eli Ilois-huvilan vanhat tapetit ja boordit ovat mahdollisesti rakennusajalta (1859–1867), ja niiden säilyttäminen ja puhdistus on toimenpiteenä vastannut vaativaa restaurointia remontoinnin sijaan. Ne autenttisuutta vaaliva asukasperhe oli halunnut säilyttää

³⁵⁸ Haastattelu 3.

ja kertoikin leikkimielisesti huvilansa olevan museo. Teollisen vallankumouksen syytäessä markkinoille 1800-luvun lopulla suuria määriä koneellisesti valmistettuja seinäpapereita, saattaa vaatimattomien torppienkin seiniä remontoidessa niitä tulla vastaan paksuina kerroksina, mutta sitä aiemmin painetut tapetit seinissä ovat harvinaisuuksia, sillä 1800-luvun rakennuksia maassamme on säilynyt vain vähän. Vaivannäkö ei asukasta harmita, sillä pitkä omistushistorian kautta hän näkee sukuhuvilan laittamisen suuntautuvan jopa 150 vuoden päähän, onhan suvulla huvilassaan vuosia takanakin jo sen verran. Huviloita kunnostetaankin asukkaiden ajatuksien suuntautuessa tulevaan; tuleville sukupolville ja jopa syntymättömille lapsen lapsille perinnöksi, jota halutaan vaalia vaivannäköä säästämättä.

Asumisen aikaiseen huvilahengen kokemukseen liittyy kaikkien huvilassa olevien alkuperäisten asioiden käytön kautta asukkaan kokemus olla elämällään osa huvilan pitkäaikaista asukasketjua. Se tutkimukseni mukaan ylläpitää asukkaan ensitapaamisessa kokemaa huvilan henkeä ja voimaannuttaa niin perheitä kuin asukasyhteisöä. Museon ja asukkaiden yhteisvoimin vuonna 2014 järjestämän kiertokävelyn yhteydessä joillekin asukkaille tuli mahdollisuus kuulla tarkempaa asukastietoa vielä elossa olevien entisten asukkaiden kertomana, jotka olivat osallisina tapahtumassa.³⁵⁹ Eräs asukas, joka puolisoineen edustaa huvilassaan jo neljättä käyttäjäsukupolvea, on alueen historiaa tutkittuaan ja haastateltuaan entisiä asukkaita, kirjoittanut kirjan huvila-alueesta ja sen aiemmista asukkaista.³⁶⁰ Porvarishuvila-ajasta kertova, vuonna 2010 julkaistu kirja ”Punch på glassverandan. Villaliv på Ytterö i Björneborg.”, kertoo perheen oman huvilahistorian lisäksi muistakin alueen huviloista. Kirjassa lasiveranta – ja haastatteluissani jopa etupuolen terassi – nousee asukkaiden lempipaikaksi kautta koko huvilahistorian. Lasin läpi välittyvä merellinen maisemakokemus välittyy asukkaille kauniisti vanhojen, vedettyjen lasien kautta. Maiseman katseluun liittyy rentouttavaa tekemistä, musiikin kuuntelua tai punssilasillisen siemailua liittyen mietiskelevään ajatteluun, jotka korostavat kaikki kehollista huvilahengen kokemusta. Maisemalla on paikkansa huvila-asukkaiden arjessa, vaikkei sen vaikutus huviloiden ostopäätöksissä ollutkaan nähtävissä. Huvilapihojen terassilta avautuvan maiseman katselu tarjoaa mahdollisuuden seurata pihan eläin- ja kasvimaailman tapahtumia, kuten peurojen, jäniksien, oravien ja lintujen vierailua huvilapihoissa. Eräs asukas kertoi huvilapihan nykyisin asuttaessa olevan saman arvoinen huvilan kanssa, vaikka ostohetkellä huvilan vaikutus olikin

³⁵⁹ Avoimet pihat tapahtuma toteutettiin syyskuussa 2014.

³⁶⁰ vrt. luku 4.4., s. 52; Haastattelu 2.

heille suurempi; ympäröivän luonnon koetaan vaikuttaneen voimakkaasti jopa asukasidentiteettiin ja piha-alueen äänet muodostavat asukkaille äänimaailman, joka koetaan arjessa tärkeänä ja voimaannuttavana, kuten mustarastaan laulun. Luontosuhde muodostaakin osan kulttuuriperinnöstä, jota halutaan huvilan lisäksi säilyttää ja vaalia.³⁶¹ Maisemassa näkyviä ja huvila-alueella jo porvarisajalla olleita asioita, niin kasveja kuin eläimiä halutaan asukkaiden toimesta suojella, niinpä pihapiirin vanhoja puitakin on haluttu hoitaa arboristin palkkaamisella ja luonnon monimuotoisuutta on haluttu ylläpitää esimerkiksi hankkimalla huvilapihoille perhosille mieluisia mesikukkia. Kun viereisen tehdasalueen päästöihin on viranomaisten toimesta alettu kiinnittää huomiota ja alueelle on saatu voimaan Natura 2000-sopimus, asukkaat iloitsevat niin ilmaston kuin vesistön puhtauteen liittyvistä positiivisista muutoksista, kuten jokisimpukoiden lisääntymisestä ja siitä, ettei alueella enää haise.

Vedellä, koko Huvilarantaa rajaavana maisemaelementtinä on asukkaiden huvilan hengen kokemukseen tärkeä vaikutus, sillä ympäröivä meri tekee mahdolliseksi tietyt vanhat perinteet Huvilarannalla, kuten uimisen, sotuveneilyn ja kalastuksen, joita halutaan jatkaa.³⁶² Samalla huviloista tulee asukkaidensa kulttuuriperintöä, kun sitä käytetään todistuksena huviloiden historiasta, jonka jatkumona he itsensä näkevät.³⁶³ Asukkaiden kokemus saada vuorollaan olla osa huvilan asukashistoriaa voimaannuttaa asukkaita ja ylläpitää huvilahistorian kautta koettavaa huvilan henkeä. Halu huviloiden kunnostamiseen ja visio niiden palautumisesta loistonsa päiviin syntyy huvilan hengen vaikuttamana ja vahvistuu huviloiden ja alueen historiatietoisuudesta. Tietoa historiasta on saatu – tai itse etsitty ja löydetty – Satakunnan Museolta, jonne kaikki nykyasukkaat ovatkin olleet yhteydessä huvilat ostettuaan.

Toimenpiteitä suunnitellessaan asukkaat haluavat tiedottaa toimistaan museon väkeä ja varmistaa sieltä toimenpiteen, kuten esimerkiksi rakennettavan kasvihuoneen ja sen valitun tyylin sopivuudesta huvilapihaan. Samoin on käytettävien materiaalien ja maalien suhteen; halutaan varmistaa museolta suunnitellun toteutustavan, materiaalien ja värimaailman sopivuus suojeltuun huvilaan. Yhteistyö on asukkaiden kertoman mukaan ollut hyvin avointa ja apua saa aina pyytäessään, mutta sitä ei tuputeta. Asukkaat vastaavat itse kuluista, mutta kaiken alkuperäisen ja uuden liittyminen toisiinsa halutaan tehdä niin, ettei pihapiiriin tai huvilan autenttinen tunnelma kärsisi – *ettei korjattaisi niin tai rakennettaisi sellaista, mikä rikkoisi*

³⁶¹ Grahn 2022, 23.

³⁶² Maalla 2008/3 (25–26).

³⁶³ Grahn 2022, 23.

kokemuksen autenttisuudesta ja samalla vaikuttaisi kokemukseen huvilan hengestä. Sen kokemista asukkaan ja huvilan ensitapaamisesta asti on haluttu lähteä säilyttämään ja vaalimaan niin itselle kuin tuleville sukupolville, joista osa on jo nyt mukana perheyhteisönsä kautta tuomassa oman kortensa kekkoon: Historiasta kumpuava autenttisuuden ylläpitämisen on koettu vahvistavan tunnesidettä koko huvila-aluetta kohtaan (luku 4.4). Perheen tai useamman sukupolven voimin ylläpidetään Huvilarannan huviloita ja huvila-aluetta, joka yhteisön tukemana – satakuntalaisena kulttuuriperintönä – suuntautuu kohti tulevaisuutta ollen osana yhteiseurooppalaista ja globaalia perintöä.

Tutkimuksessani esiin tulleet asiat, jotka asukkaat sanoittivat huvilan hengen lähteiksi, liittyivät huviloissa säilyneiden ja kunnostustoimissa säilytettyjen rakennusmateriaalien autenttisuuteen, rakennuksen arkkitehtuuriin yksityiskohtiin sekä historiasta kumpuavaan kokemukseen olla osa asukasjatkumoa. Saavuttamani tutkimustulos korreloi niin sanotun Venetsian julistuksen kanssa, joka on yksi tunnetuimmista kansainvälisistä rakennussuojelun ohjeistuksista.³⁶⁴ Julistuksen mukaan viranomaisnäkökulmasta tärkeimmät suojelun arvokriteerit ovat ”kohteen materiaallinen autenttisuus”, sen ”rakennustaiteellinen arvo” ja ”historiallinen todistusvoimaisuus”.³⁶⁵ Jo 60 vuotta sitten laadittu viranomaisnäkökulma tärkeimmistä suojeluarvoista yhtyy nykyasukkaiden kokemukseen huvilan hengen lähteistä. Viranomaistahojen tavoitteena on kulttuuriperinnön säilyttäminen ja vaaliminen, mikä samoin ilmeni tutkimuksessani asukkaiden kokeman huvilan hengen tavoitteeksi ja päämääräksi. Tämä ja julistukseen liittyvä löytö yllättivät. Samalla tuli todistetuksi se, että viranomaistahojen ja asukkaiden tavoitteet ovat vihdoin 2020-luvulla lähentyneet toisiaan niin, että puhutaan samoista asioista ja samalla kielellä. Kanssakäyminen on vuorovaikutteista; se ei sisällä tunnetta asukkaiden pakotetusta tiedottamisesta, eikä viranomaisen lainalaisesta valvomisesta. Huvilan henki koetaan asukkaiden ja yhteisön voimavaraksi ja sen säilyttääkseen asukkaat tarvitsevat toimivaa ja avointa suhdetta toisiinsa ja paikallisiin viranomaisiin.

Kahden porilaisen huvila-alueen tutkimuksen tehtyäni ja tutkimuskohteista kerrottua, olen havainnut porilaisten tietoisuuden huvila-alueista – niin Huvilajuovasta kuin Huvilarannasta – olevan puutteellista, jopa harvinaista. Parhaillaan Porin kaupunki onkin rekrytoimassa Satakunnan Museon toista rakennustutkijaa, jonka toimenkuvaan on kaavailtu juuri kaupunkia

³⁶⁴ Venetsian julistuksella tarkoitetaan kansainvälistä julistusta historiallisten monumenttien suojelusta. Julistuksen antaja ICOMOS, Venetsia 31.5.1964.

³⁶⁵ Karhunen 2014, 32.

ja sen asukkaita yhdistävää yleisötiedottamista. Matka kulttuuriperintöhuviloidemme globaaliin tunnettavuuteen on vielä pitkä ja paikallisella tasollakin olisi tietämystä huvila-alueesta runsaasti lisättävä. Laajemmat informoinnit ja osallistamiset, kuten kävelykierroksen kaltaiset museon ja asukkaiden yhteistempaukset– voisivat jatkossakin toimia huvila-alueen kulttuuriperinnön tunnetuksi tekemisessä paikallisella tasolla. Globaalilla tasolla tunnettavuutta voitaisiin parantaa Euroopan Unionin sisällä esimerkiksi markkinoinnin ja matkailun keinoja apuna käyttäen. Kulttuuriperintöön liitetään ajatus hyvinvoinnin lisäämisestä yhteisen identiteetin kautta. Sen vuoksi olisi yhteistyötä huvilayhteisön, kaupungin, muistiorganisaatioiden ja viranomaisten kesken lisättävä.³⁶⁶ Kaiken tasoisen tunnettavuuden mahdollistuminen edellyttää kuitenkin huvila-asukkaiden ja Yyterin kartanon toiveen toteutumista: Alueen kaikkien huviloiden valmistumista asuinkäyttöön ja koko huvila-alueen nykyistä suurempaa elävöitymistä³⁶⁷ uusien asukkaiden kautta.

³⁶⁶ Vahtikari ym. 2021, 366.

³⁶⁷ Olen tuottanut syventävän kurssin lopputyönä fiktiivisen kuvauksen Huvilarannan elävöitymisestä, jossa olen pohtinut mahdollisia keinoja siihen kyseisellä alueella. Siirtohirsihuvila olisi ainoa tapa, joka säilyttäisi huvilassa riittävästi autenttisia elementtejä, jotta huvilan hengen kokemus rakennuksessa voisi syntyä (Salonen 2020b).

Visioni tutkia Huvilarannan huviloita pohjaa aikaan, jolloin aloitin opintoni Turun yliopistossa. Nyt vuosia myöhemmin, huvila-alueesta tekemäni tutkimus on tullut minulle kuin rakkaaksi lapseksi, joka on kasvanut suureksi ja josta on viimein aika luopua. Mittaa lapselle tuli 81 sivua ja kaikki ruokintaan käyttämäni verbaaliset ja digitaaliset ainesosat olen tarkkaan kirjannut ylös, jotta kenellekään ei jäisi epäselväksi, kuinka lastani olen ruokkinut. Kuvilla olen halunnut lastani piristää ja niiden ottamisella omia päiviäni ilahduttaa. Suurimpana kasvunantajana ovat olleet Huvilarannan asukkaat, joilta haastattelut keräsin. Niitä sain kuusin kappalein ja niiden kaikkien ravintoarvo oli vailla vertaa. Ilman niitä eivät lapseni jalat olisi kantaneet. Tämä kaikki kansiin kirjoitettu ja laitettu olkoon todisteena siitä, että vuosien hoivaaminen ja ohjekirjojen lukeminen ei ole mennyt hukkaan - ja että kasvua on tapahtunut myös kasvattajassa, joka tämän työn tehtyään kaikei voi viimein huokaista kevyesti. On aika tullut lähettää lapsi maailmalle ja alkaa miettimään, mikä minusta itsestäni tulee sitten isona.

Kaikkia tutkimukseeni apuna ja osallisena olleita lämpimästi kiittäen!

Porissa 30.4.2024 Anne Salonen

6. Lähdeluettelo

Tutkimusaineisto:

Huvila-asukkaiden haastattelut, yhteensä 6 kpl:ta. Haastattelujen erittely:

Djupvik: Haastateltu kahta asukasta 18.3.2023.

Grankulla: Haastateltu yhtä asukasta 18.2.2020.

Ilois: Haastateltu kahta asukasta 31.5.2020 ja 11.4.2023

Metsola: Haastateltu yhtä asukasta 12.4.2023.

Olhava: Haastateltu yhtä asukasta 22.5.2023.

Haastatteluaineistot tutkijan hallussa 30.4.2024.

Kenttäpäiväkirjat:

Kenttäpäiväkirja 2023 (sisältää myös kenttäselvityksen). Aineisto on tutkijan hallussa 30.4.2024.

Kenttäpäiväkirja 2024. Aineisto on tutkijan hallussa 30.4.2024.

Tutkimuskirjallisuus:

Granö, Päivi, Suominen, Jaakko & Tuomi-Nikula, Outi (toim.) 2004, Koti - kaiho, paikka muutos. Pori: Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen laitoksen julkaisuja IV.

Karhunen, Eeva 2014, Porin kuudennen osan asukkaiden tarinoista rakennettu kulttuuriperintö. Turku: Turun yliopisto.

Saarikangas, Kirsi 2002, Asunnon muodonmuutoksia. Puhtauden estetiikka ja sukupuoli modernissa arkkitehtuurissa. Kirjan luku II: Porvarillinen asunto ja tilan kolmijako, s.142–165. Helsinki: Suomen kirjallisuuden seura (SKS).

Tuomi-Nikula, Outi & Karhunen, Eeva (toim.)2007, Kotina suojeltu talo. Arkea, elämää ja rakennussuojelua Suomessa ja Saksassa. Pori: Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen laitoksen julkaisuja XIII.

Vuori, Olli 1966, Kesähuvilanomistus Suomessa. Kartoittava tutkimus kesäasutuksesta ja huvilanomistuksesta taloudellisena ilmiönä. Turku: Turun yliopisto.

Muut lähteet: (Nettilähteet tarkastettu 30.4.2024.

Ahlströmin puutarhuri 2023: Kirsi Taukojärvi hoitaa Huvilarannalla Solvikin ja Honkalan piha-alueita. Lupa valokuvata huviloita saatu puutarhurilta 26.10.2023.

Brundtland, Gro Harlem 1987: YK:n kestävä kehityksen määritelmä.

<https://ym.fi/mita-on-kestava-kehitys>

Cronsted, Sigge 1901, Svenskt Porträttgalleri XX - Arkitekter, Bildhuggare, Målare m.fl. " ("Swedish Portrait Gallery XX - Architects, Sculptors, Painters, published 1901.

Djupvikin inventointilomake 1988. Inventoinnin tekijä Satakunnan Museon intendentti Tuulikki Kiilo 4.8.1988. Lomake on sähköisessä muodossa tekijän hallussa 30.4.2024.

Faron sopimus 2005: Euroopan Neuvoston puiteyleissopimus yksilön oikeuksista ja velvollisuuksista Euroopan yhteiseen kulttuuriperintöön. Allekirjoitettu Portugalin Farossa 2005. Suomi on ratifioinut sopimuksen 3.11.2017.

Kajander, Anna 2022, Materiaalisuus etnologiassa teoksessa Fingerroos, Outi, Kajander, Konsta & Lappi, Tiina-Riitta (toim.) 2022, Kulttuurien tutkimuksen menetelmät. Tietolipas 274. Turenki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura (SKS).

Finlex: Laki rakennusperinnön suojelusta, <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20100498>

Forss, Anne-Mari 2007, Paikan estetiikka. Eletyn ja koetun ympäristön fenomenologia. Helsinki: Yliopistopaino Kustannus/ Helsinki University Press.

Grahn, Maarit 2022, Kulttuuriperintöyrittäjäyys, elinvoimaisuus ja tulevaisuuskestävä ympäristö. Case Merikarvia. Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen tutkinto-ohjelma. Turku: Turun yliopisto. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-8836-5>

Granö, Päivi, Suominen, Jaakko ja Tuomi-Nikula, Outi, 2004, Koti - Kaiho, paikka, muutos. Pori: Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen laitoksen julkaisuja.

Grönstrand, Mia 2015, Ruumiin terveydeksi, mielen virkeydeksi: loviisalaista kylpyläelämää 1762–1936; badortsliv: Lovisa 1762–1936 - för kroppens hälsa och sinnets vedeskvickelse. Loviisa: Loviisan kaupungin museo, osa 15.

Haanpää, Riina 2006 artikkeli teoksessa Fingerroos, Outi & Haanpää, Riina 2006: Muistitietotutkimuksen ydinkysymyksiä. Tietolipas. Toimittaneet Fingerroos, Outi, Haanpää, Riina, Peltonen, Ulla-Maija ja Heimo, Anne. Vantaa: Suomalaisen kirjallisuuden seura (SKS).

Haarni, Tuukka, Karvinen, Marko, Koskela, Hillevi ja Tani, Sirpa 1997, Tila, Paikka ja maisema. Tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen. Helsinki: Vastapaino. University of Helsinki.

Hautajärvi, Harri 2006, Huviloita, saunoja. Helsinki: Rakennustieto Oy.

Helsingin Sanomat 14.7.2014 ”Kokemäenjoen simpukkakuolemat voivat johtua nikkelpäästöistä”. Helsinki: Sanoma Osakeyhtiö.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2022, Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.

HTK eli hyvä tieteellinen käytäntö: www.htk.fi

Huoneistokeskus 2014. Kiinteistövälittäjä Ira Pelkonen/ Grankullan myyntiesite.

Hänninen, Sakari, Karjalainen, Jouko & Lahti, Tuukka 2005, Johdanto. Hänninen, Sakari, Karjalainen, Jouko ja Lahti, Tuukka (toim.) teoksessa: Toinen tieto. Kirjoituksia huonon osaisuuden tunnistamisesta. Helsinki: Stakes

Häyrynen, Maunu, Wallin, Antti, Siro, Susanna, Forsell, Sanna 2015, Lähikuva lähiöstä! Itä-Porin kulttuurikartoitus ja toimenpide suunnitelma. Maisemantutkimuksen julkaisuja, Turku: Turun yliopisto.
<https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-6087-3>

Iltalehti 25.5.2021/ asuminen: ”Mökkien varustelutaso halutaan nyt samaksi kuin kotona – uutena trendinä etätyöpiste”. Toimittanut Marissa Siivonen.

Karhunen, Eeva 2014, Porin kuudennen osan tarinoista rakennettu kulttuuriperintö. Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos, kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen koulutusohjelma, kulttuuriperinnön tutkimus, Turun yliopisto.

Karhunen, Eeva 2013, teoksessa Mitä on kulttuuriperintö? Toim. Tuomi-Nikula Outi, Haanpää, Riina ja Kivilaakso, Aura. Tietolipas 243. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden Seura (SKS).

Karste-Liikkanen, Greta 1968, Pietari-suuntaus kannakselaisessa elämänkentässä: 1800-luvun loppupuolelta vuoteen 1918. Suomen muinaismuistoyhdistys.

Kulttuuriperintöbarometri 2021:

<https://www.museovirasto.fi/fi/palvelut-ja-ohjeet/julkaisut/kulttuuriperintobarometri>

Lahtinen, Rauno 2009, Turun puretut talot. Turku: k & h, Turun yliopisto, kulttuurihistoria.

Latvala-Harvilahti, Pauliina, Kivilaakso, Aura & Vahtikari, Tanja 2021, Kaupunki, kulttuuriperintökokemus ja osallisuus teoksessa Vahtikari, Tanja, Ainiala, Terhi, Kivilaakso, Aura, Ohlsson, Pia & Savolainen, Panu (toim.) 2021: Humanistinen kaupunkitutkimus. Tampere: Kustannusosakeyhtiö Vastapaino.

Maalla 2008/ 3(25–26), artikkeli: ”Kauppaneuvoksen kesäkoti”. Helsinki: Otava Media Oy.

Malinowski, Bronislaw 1926, Crime and custom in savage society. New York: Harcourt Brace & Company.

Mattila, Olli 2000, Pohjois- ja lounais-Porin osayleiskaava-alueiden luontoselvitys 1999. Porin kaupunki, Kaavoitusosasto.

MTV:n uutisointi meriveden terveysvaikutuksista: <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/meriveden-yllattava-terveysvaikutus-selvisi/3314496>

Museovirasto 2023: Moderni haastaa! Modernin rakennusperinnön toimintaohjelma 2023–2026. www.museovirasto.fi/moderni-haastaa

Museovirasto 2009: Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt: RKY Pori, Satakunta, Pihlavan huvila-alue. <https://www.rky.fi/read/asp/r-kohde-det.asp?KOHDE-ID=5180>

Mökkibarometri 2021: <https://valtioneuvosto.fi/-/1410837/mokkibarometri-2021-vapaa-ajan-asuminen-on-ilmiona-edelleen-voimistunut>

Natura 2000: EU:n hanke luonnon monimuotoisuuden katoamisen estämiseksi maa- ja vesialueilla. <https://ym.fi/natura-2000-verkosto>

Nummelin, Liisa, rakennustutkija, Satakunnan museo. Tapaaminen museolla 1/ 2020.

Pallasmaa, Juhani 1994a, Identiteetti, intimitteetti ja kotipaikka. Huomioita kodin fenomenologiasta. Arkkitehti 1994/1.

Pallasmaa, Juhani 1994b, An Architecture of the Seven Senses. https://mycourses.aalto.fi/pluginfile.php/1645750/mod_label/intro/Pallasmaa%202011.pdf

Peltonen, Ulla-Maija 2006 teoksessa Fingerroos, Outi & Haanpää. Riina 2006: Muistitietotutkimuksen ydinkysymyksiä. Tietolipas. Toimittaneet Fingerroos, Outi, Haanpää, Riina, Peltonen, Ulla-Maija ja Heimo, Anne. Vantaa: Suomalaisen kirjallisuuden seura (SKS).

Puolamäki, Laura 2020, Kätkeyty maisema. Arkitieto lähiympäristön kohtaamisessa. Humanistinen tiedekunta, Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos, Maisemantutkimus. Turku: Turun yliopisto.

Rakennusinventointilomake, Museologia P5: Rakennetun ympäristön inventointi, arvottaminen ja suojele. Inventointi tehty kohteesta Vähäraumantie 50, 28600 Pori/ Anne Salonen 2018.

Rauhanlinnassa vierailu 2020: Tiedot pohjautuvat omaan havainnointiin huvilassa käydessäni Yyterin kartanon omistaessa huvilan kesällä 2020.

Reipas, Risto, kaupunkisuunnittelupäällikkö, Porin kaupunki. Puhelinkeskustelu 27.3.2022.

Rinne, Hannu: <https://perinnemestari.fi/kunnostaminen/historia-tyyli/sisustaminen>

Rosenlew, Cecilia 2013, Punch på glassverandan. Villaliv på Ytterö i Björneborg. Rosenlew, Pori.

Ruissalon huvilaesite, Turun kaupunki: turku.fi/kulttuurikuntoilu

Salonen, Anne 2020a, *Porin Huvilajuovan huvilakulttuuri 100-vuotiaan huvilan kautta tarkasteltuna*. HuK-tutkinnon opinnäytetyö, Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen koulutusohjelma/ kulttuuriperinnön tutkimus, Pori. Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuslaitos, humanistinen tiedekunta, Turun yliopisto.

Salonen, Anne 2020b, Ylellisyyden verkkokurssin lopputehtävä *1800-luvun huvilakulttuuri ylellisyyden ilmentäjänä Suomessa*. Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen koulutusohjelma, Pori. Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuslaitos, humanistinen tiedekunta, Turun yliopisto.

Salonen, Anne 2022, Globaali ja ylijäräinen kulttuuriperintökurssin lopputehtävänä kirjoitettu Suomen kulttuuriperintöstrategian luonnokseen pohjautuva *Huvilarannan elävöittämisshanke*. Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen koulutusohjelma/ kulttuuriperinnön tutkimus, Pori. Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuslaitos, humanistinen tiedekunta, Turun yliopisto.

Satakunnan Kansa 30.11.2016: ”Metsolan huvila vei Heidiltä ja Tonilta jalat alta”. Tampere: Alma Media Kustannus Oy. <https://www.facebook.com/satakunnankansa/posts/4931193020291524>

Satakunnan Kansa 11.11.2019: ”Venatorin tontille jättimäinen investointi”. Tampere: Alma Media Kustannus Oy.

Satakunnan Kansa 20.3.2020: ”Venatorin tehtaalla alasajo”. Tampere: Alma Media Kustannus Oy.

Satakunnan Kansa 13.2. 2020: ”Bioenergon yleisötilaisuudesta nousi huoli jätevedestä ja hajusta”. Tampere: Alma Media Kustannus Oy.

Satakunnan Kansa 2.6.2023: ”Pohjois-Porin hakuongelmat jatkuvat”. Tampere: Alma Media Kustannus Oy.

Satakunnan Kansa 26.2.2024: ”Oman kodin remontointi on Porissa varsin hintavaa”. Tampere: Alma Media Kustannus Oy.

Satakunnan Kansan Facebook 01/2022: ”Venatorin tontille suunnitellun biojalostamon ympäristöluvasta ei tehty yhtään valitusta”.

Sibelius kiittää porilaisarkkitehti, Torkel Nordmania, lampaanviulusta ja säveltää hänelle kiitokseksi sävelmän ”Lampaan viulu”. <https://www.gummerus.fi/fi/kirja/9789512098941/sibeliuksen-lampaanviulu/>

Seesmeri, Laura 2018, Sauno itsellesi menneisyys. Kehollisuus osana muisteltua ja esitettyä kokemusta. Humanistinen tiedekunta, Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos, Maisemantutkimus. Turku: Turun yliopisto.

Seppälä, Elina ja Mikko-Olavi 2020, Suomen kultakausi. Helsinki: WSOY 2020.

Sivula, Anna 2014: Mitä teollinen kulttuuriperintö on? Teollinen kulttuuriperintö saa arvonsa historiasta. Humanistinen tiedekunta, Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen tutkinto-ohjelma. Turku: Turun yliopisto.

Smith, LauraJane & Agagawa, Natsuko 2009, Intangible heritage. Published by Routledge, Abingdon, Oxon OX14 4RN.

Soiri-Snellman, Helena 1985, Ruissalon huvilat. Turku: Turun maakuntamuseo.

Soiri-Snellman, Helena 1995, Huvilaelämää 1800-luvulla. Turku: Turun maakuntamuseo.

Teinilä-Huittinen, Leena & Huittinen, Raimo 1978, Vanha Pori. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Tenniksen historia: www.tennis.fi/tennisliitto/organisaatio

Tieteen termipankki: Esiymmärrys: <https://www.tieteentermipankki.fi/wiki/Nimitys:esiymmärrys>
psykologinen omistajuus: <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kasvatustieteet:psykologinen>

Tilastokeskus: www.stat.fi/ajak/tiedotteet/v2007/tiedote_014_2007-05-16.html

Tuomi-Nikula Outi, Haanpää, Riina & Kivilaakso, Aura (toim.) 2013: Kulttuuriperintökysymysten jäljillä. Mitä on kulttuuriperintö? Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura (SKS).

Valkonen, Jarno 2022, Mökin kanssa ajattelu. Ympäristösosiaalinen mielikuvitus ympäristökriisin aikakaudella. Tampere: Kustannusosakeyhtiö Vastapaino.

Venetsian julistus: http://www.icomos.org/charters/venice_e.pdf

Viljanen, Ville 2013, Purettu Pori 2. Helsinki: Viljanen Ville.

Villa Junnila, Reposaaari 2022: Ankkalinnan tekstitaulut, valokuva tauluista otettu maaliskuussa 2022/ Anne Salonen. Kuva tutkijan hallussa 30.4.2024.

Visit Keuruu: Keuruun kaupungin matkailupalvelu: www.visitkeuruu.fi

Wetherell, Margaret 2012, *Affect and Emotion. A new social science understanding*. England: SAGE Publications Ltd.

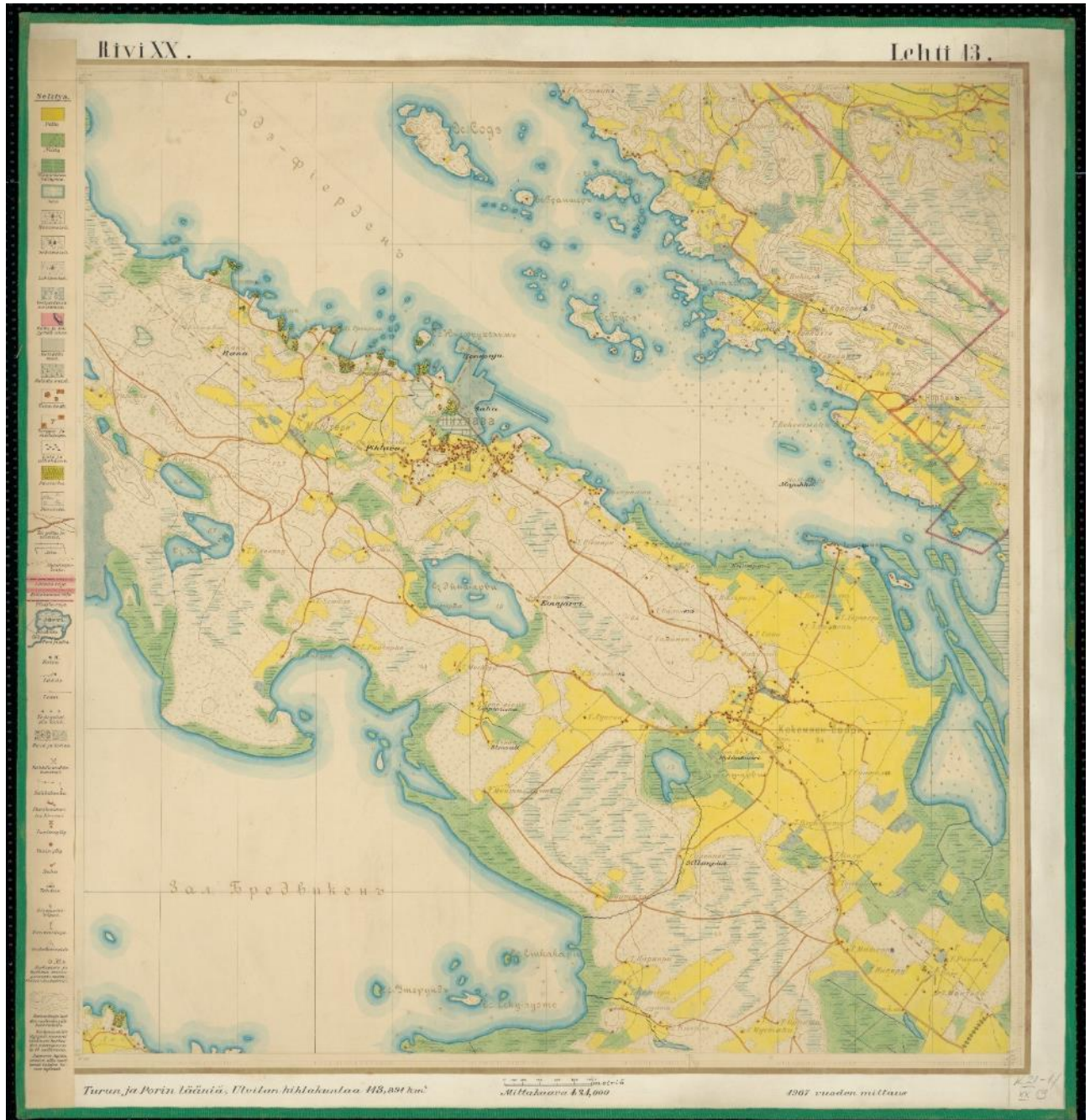
Yle uutiset 10.4.2013. Porin Pihlavan kuitulevytehdas kiinni maanantaina. <https://yle.fi/a/3-6572805>

Unelmien Talo ja Koti 2023/ 5(66–77). Helsinki: A-lehdet Oy.

Uusi-Seppä, Niina 2012, Satakuntalainen kulttuuriympäristö tutuksi teoksessa Satakunnan kulttuuriympäristöt eilen, tänään, huomenna (toim). Uusi-Seppä Niina. Satakunnan Museon julkaisuja 19/ 2012.

LIITTEET

LIITE 1: Huvila-alueen vanha kartta vuodelta 1908

LIITE 2: sis. 2a + 2b

LIITE 2a: Asukkaat ja rakennusten esitiedot

Asukkaat:

Huvilan/ paikan nimi, osoite:

Tilat:

Neliöt:

Tontin koko:

Rantaviivan pituus:

Rakennuksen ostovuosi/ perimisvuosi:

Päärakennuksen käyttötarkoitus nykyään:

Rakennusvuosi/ Remontointi/uudistamisen aloitusvuosi:

Alkuperäiset rakenteet: Runko:

Katto:

Väri (ostohetkellä):

Perustukset:

Muut ulkorakennukset/ulkorakennusten käyttö nykyään/ lähitulevaisuudessa:

Tehdyt toimenpiteet/ muutokset (sisä- ja ulkopuolella):

LIITE 2b: Haastattelun kysymykset teemoittain (kevät 2020 – kesä 2023)

1. Mikä ohjaa rakennusten kunnostamista (esim. Käyttötarve, tilantarve, esteettisyys, vanhan rakennusperinnön (=kulttuuriperintöarvo) tunnistaminen? Alueen historiallinen syvyys, menneisyys?

2. Millä tavoin tai mitä kautta halutaan tulla neuvotuksi, jos siihen on tarvetta?

3. Miten itse kasvatettu tietoutta korjaustoimenpiteisiin liittyen?

4. Mahdolliset rakennuspiirustukset, onko olemassa?

5. Mahdollisia vanhoja valokuvia rakennuksista ennen, onko olemassa tai saatavilla?

6. Maailmankatsomuksen muuttuminen kunnostuksen yhteydessä? (Onko tapahtunut muutosta ja jos on, niin millaista)

7. Arjen sujuminen alueella, millaista on, onko kotiuduttu ja miten se kävi?

8. Pihan ja puutarhan osuus asuntoon kotiutumisessa? Muu merkitys?

9. Tontin rajoittuminen, mahdolliset portit ja niiden merkitys? Yksityisyyden saavuttaminen? Yhteisöllisyys?

10. Ääni- ja tuoksumailma ja sen merkitys kodintunnon tuntemisessa? (Pihan tunnelma). Miten suuri tonttikoko vaikuttaa? Entä veden läheisyys?

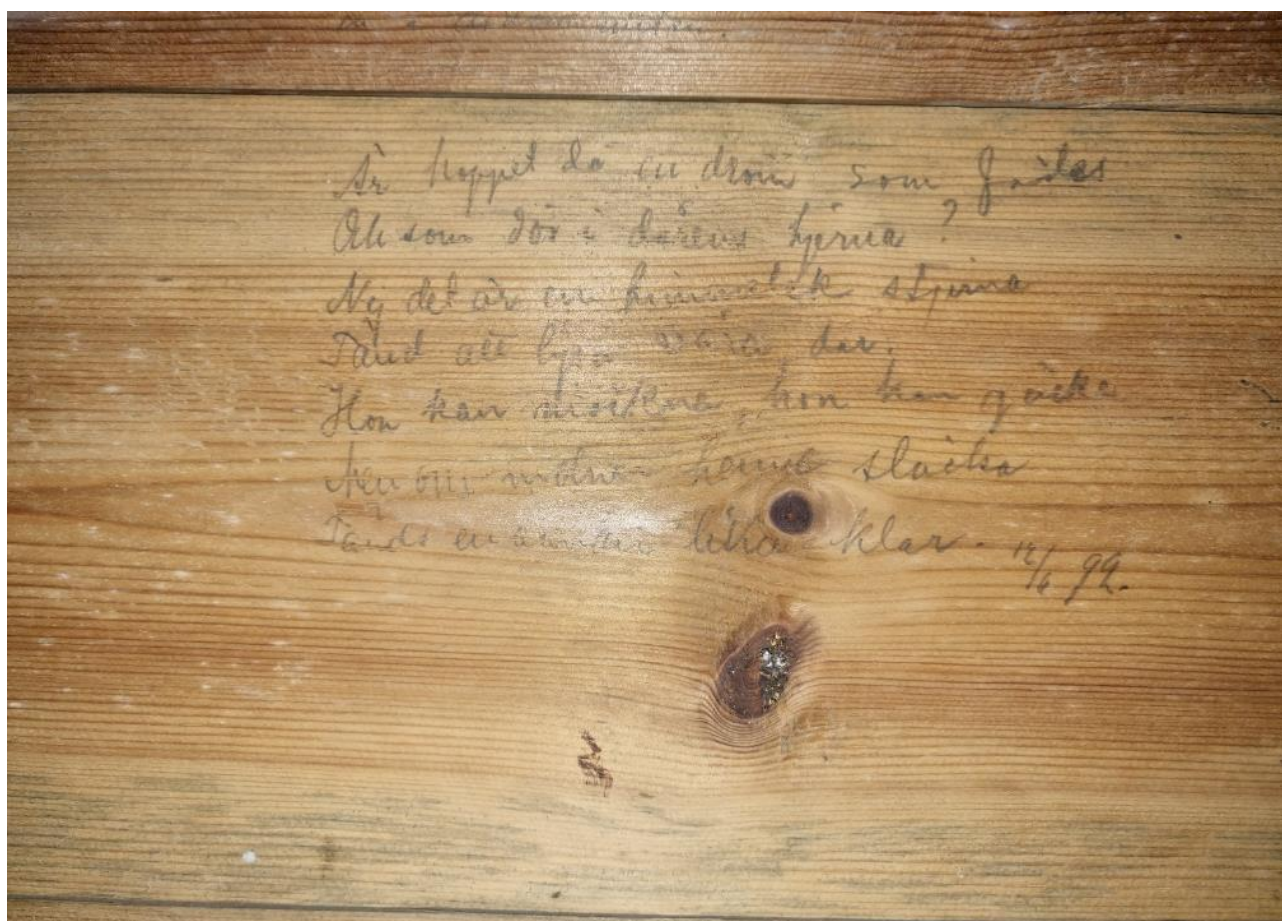
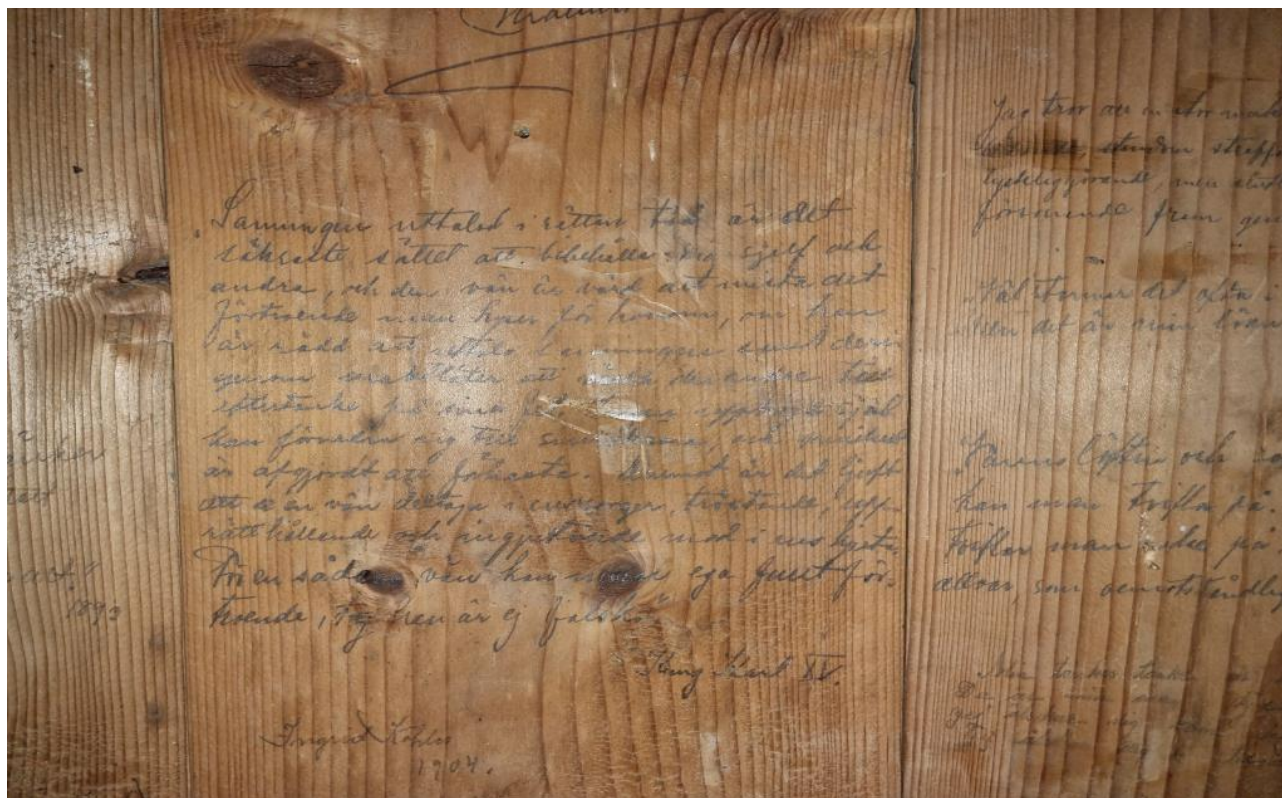
11. Alueen tunnelma?

12. Liikkuminen alueella ja siihen käytettävät kulkuneuvot?

13. Miten yhteys muuhun kaupunkiin koetaan? Ajatuksia alueesta tulevaisuudessa?

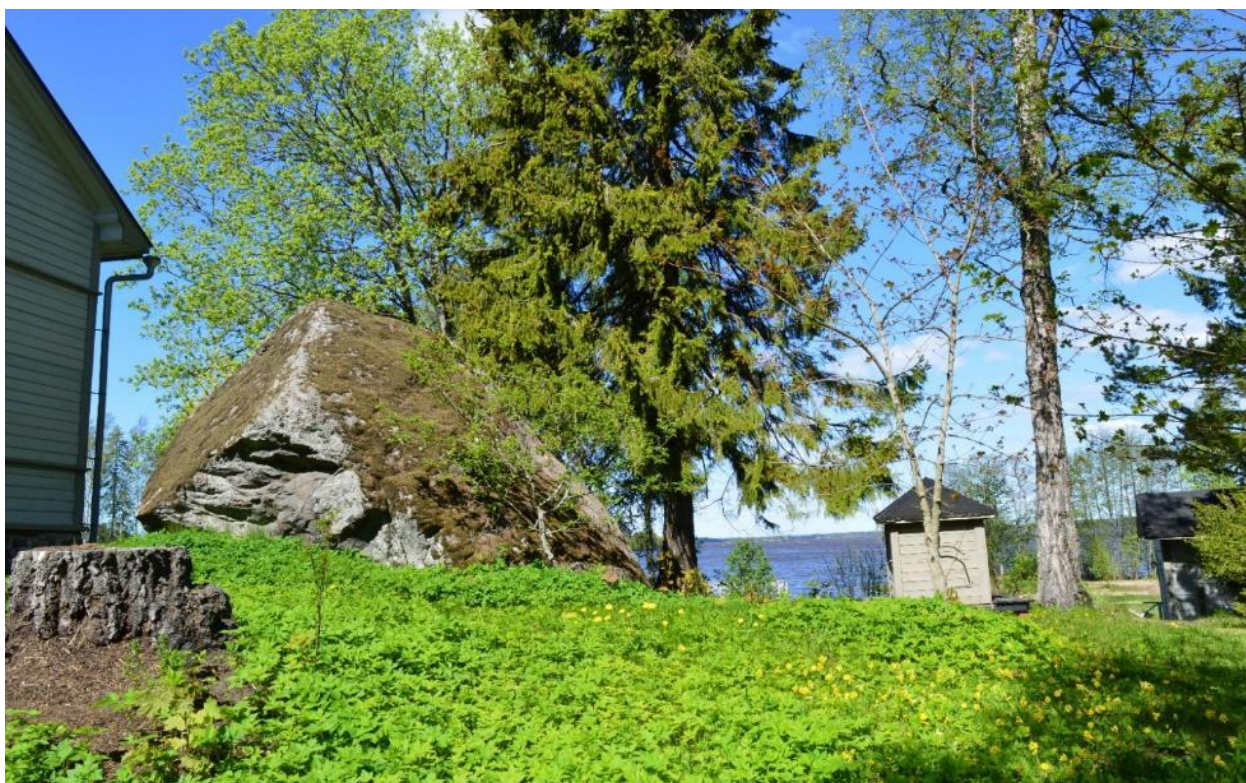
14. Halutaanko muutosta (ja jos niin millaista)?

LIITE 3: Rauhanlinnan yläkerran remontoinnissa vuonna 2023 seinälevyjen alta paljastuneet kirjoitukset.

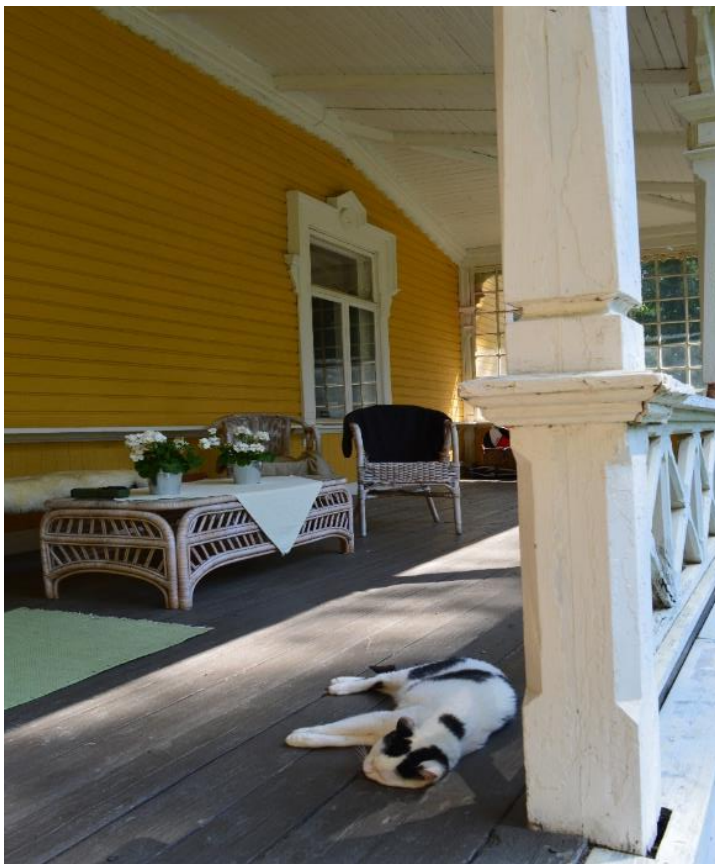
LIITE 4. Valokuvia tutkimuskohteena olevista huviloista.

ILOIS

METSOLA

RAUHANLINNA

GRANKULLA

DJUPVIK

OLHAVA

LIITE 5. Valokuvia Huvilarannalta

HONKALA

GÖETHE-PAVILJONKI

HONKALA

SOLVIKIN RANTASAUNA

NÄKYMÄ PIHLAVANLAHDELLE

